

Інформаційний,
науково-методичний
журнал

ОСВІТА

СУМІЩИНІ

№1 (57), 2023

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

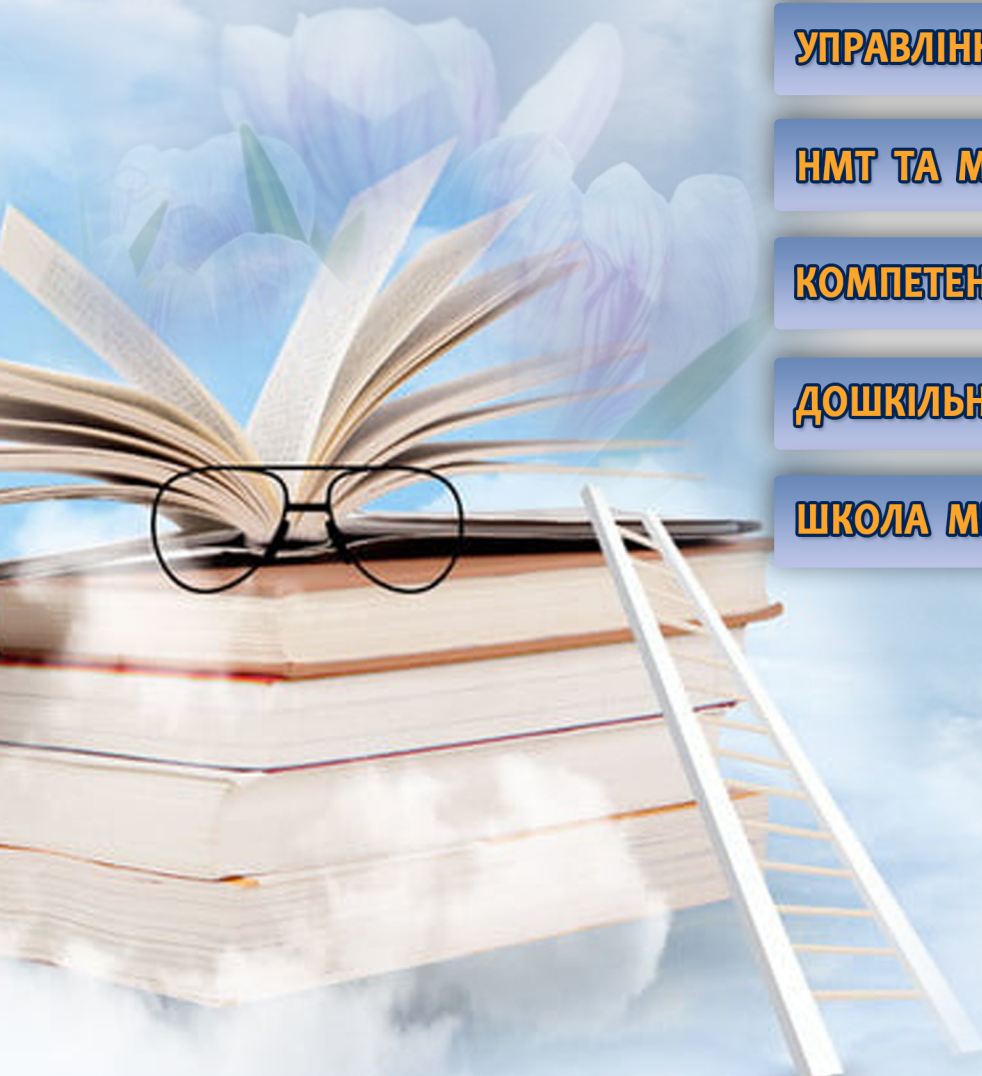
УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

НМТ ТА МОНІТОРИНГ

КОМПЕТЕНТІСНА ПАРАДИГМА ОСВІТИ

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

ШКОЛА МЕТОДИСТА

№1 (57), 2023

Виходить чотири рази на рік

Зареєстровано головним територіальним
управлінням юстиції у Сумській області
(Серія СМ № 901/523ПР)

© СОШПО

Засновник – Сумська обласна організація профспілки
працівників освіти і науки України
Видавництво здійснює Сумський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

Мова видання – українська

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Панасюра Г.С.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Вознюк А.В. –

доктор психологічних наук, професор

Грицай С.М. –

кандидат педагогічних наук, доцент

Грובה В.П. –

директор Департаменту освіти і науки

Сумської обласної державної адміністрації,

доктор юридичних наук, професор

Єфремова Г. Л. –

кандидат педагогічних наук, доцент

Гузенко О.В. –

кандидат педагогічних наук, доцент

Мазуренко В.О. –

кандидат технічних наук, доцент

Нікітін Ю.О. –

доктор історичних наук, професор

Осадчий С.В. –

голова Сумської обласної організації

профспілки працівників освіти і науки України

Сбруєва А.А. –

доктор педагогічних наук, професор

Семенов О.М. –

доктор педагогічних наук, професор

Удовиченко І.В. –

доктор педагогічних наук, професор

КОРЕКТОР

Пащенко О.К.

КОМП'ЮТЕРНА ВЕРСТКА, ДИЗАЙН

Юхименко А.М.

Редакція не завжди поділяє думки авторів публікацій. За достовірність фактів і цифр, відповідність їх вказаним джерелам несе відповідальність автор. Статті не рецензуються і не повертаються.

Редакція зберігає за собою право скорочувати та редагувати надісланий матеріал, не порушуючи його основного змісту.

Підписано до друку 30.03.2023 р.

Формат 60x84/8. Папір офсетний.

Умов. друк. арк. 4,19. Обл.-вид. арк. 4,44

Зам. №13.03.09. Тираж 50 прим.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

40007 м. Суми, вул. Римського-Корсакова, 5.

Сумський ОШПО. Тел. (факс): 33-40-67

E-mail: osvita.soiippo@sm.gov.ua

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНЕ ІНТЕРВ'Ю

С. Грицай SUMY Ed HUB—новий простір для здобувачів освіти 2

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

В. Перлик Особливості організації дистанційного навчання в закладах загальної середньої освіти в умовах сьогодення: управлінський аспект 3

І. Гриненко, Є. Ковтун Щоденник керівника освітнього закладу: окупація та деокупація 7

НМТ ТА МОНІТОРИНГ

О. Остапенко Основні нововведення НМТ-2023 11

Г. Браткова Стан організації національно-патріотичного виховання в закладах освіти (за результатами моніторингового дослідження) 13

О. Борисенко Організація підготовки випускників до вступних випробувань під час воєнного стану 17

О. Черних Кібербезпека учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану 22

О. Жила Стан створення безпечного освітнього середовища в закладах освіти в умовах воєнного стану 25

КОМПЕТЕНТІСНА ПАРАДИГМА ОСВІТИ

Т. Светлова Розвиток інформаційно-цифрової компетентності вчителя математики в умовах реалізації концепції «нова українська школа» 30

Н. Сукачова Компетентнісний підхід як основа інноваційних змін навчання фізики в закладах загальної середньої освіти 33

О. Третякова Формування громадянської та соціальної компетентності здобувачів освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» 38

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Л. Міщенко Упровадження STREAM в освітній процес закладу дошкільної освіти 41

В. Кудря Семеніченко М. Сенсорний розвиток дошкільників в контексті реалізації завдань 45

Г. Скрипняк Особливості організації пошуково-дослідницької діяльності дошкільників 48

Л. Міщенко Особливості взаємодії педагогів з родинами вихованців в умовах осучаснення дошкільної освіти школа методиста 52

ШКОЛА МЕТОДИСТА

І. Коренева Сучасний учитель трудового навчання 58

С. ГРИЦАЙ

SUMY ED HUB – НОВИЙ ПРОСТІР ДЛЯ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Про нову освітню структуру, створену на базі Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, спілкуємося з проректором з наукової роботи, кандидатом педагогічних наук, доцентом Сергієм ГРИЦАЄМ.

- **Сергію Михайловичу! Рік наша країна живе в умовах війни, проте освітні заклади продовжують працювати та надавати послуги. Що нового пропонує Інститут для здобувачів освіти на сьогодні?**
- Ми маємо відповідати на соціальні запити суспільства швидко та мобільно і, як показала практика нашої робочої взаємодії, ніякі обставини не можуть надовго вибити нас з ритму. Ми працюємо, урізноманітнюємо форми і методи освітнього процесу, інтегруємо формальну та неформальну освіту і з 16 січня 2023 року запустили роботу Сумського освітнього хабу (SUMY Ed HUB).
- **Чия була ініціатива та яка мета створення нового освітнього простору?**
- Ініціатором є Сумська обласна державна адміністрація за сприяння Департаменту освіти і науки, а основна мета - більш якісне навчання в умовах воєнного стану, виховання духовності й загальнолюдських цінностей, популяризація здорового способу життя, національно-патріотичного виховання внутрішньо переміщених осіб, обдарованих учнів та інших здобувачів освіти.
- **Хто на даний момент користується послугами хабу?**
- Цільовою аудиторією освітнього хабу сьогодні є внутрішньо переміщені особи – здобувачі закладів освіти Хотінської територіальної громади (учні 5-11 класів), які навчаються за дистанційною формою та наразі здобувають додаткову освіту в очному форматі.
- **Що відмінного від звичайної школи пропонує учням Сумський освітній хаб?**
- Хаб надає освітні послуги за напрямками: інформатична освітня галузь, упровадження STEM-освіти, мовно-літературна освітня галузь, природнича освітня галузь, підготовка до Національного мультипредметного тесту (українська мова, історія), психологічна підтримка. Заняття проходять у формі інтегрованих освітніх курсів, враховуючи вік, індивідуальні особливості учнів та побажання батьків як основних замовників освітніх послуг. Окрім того висококваліфіковані спеціалісти здійснюють постійну психологічну підтримку дітей в разі потреби.
- **Розкажіть докладніше про контингент працівників, що надають комплекс послуг.**
- Освітній процес здійснюється науково-педагогічними працівниками СОІППО, кандидатами наук та вчителями Хотінського ліцею Хотінської селищної ради Сумського району Сумської області. Підготовка та проведення індивідуальних консультацій відбувається у злагодженій взаємодії відділу освіти Хотінської селищної ради, адміністрації ліцею та науково-педагогічних працівників СОІППО. Окрім того, що педагогами заздалегідь була розроблена тематика та визначені основні завдання, ми попрацювали і над очікуваними результатами навчання.
- **Оновлена матеріальна база Інституту є достатньою для роботи хабу?**
- Звичайно, ми максимально використовуємо кабінети STEM-освіти, інформаційно-цифрової грамотності, психологічного розвантаження. Окрім того на заняттях та консультаціях за відсутності світла використовується комплект обладнання, яке передала директор Департаменту освіти і науки Вікторія ГРОБОВА за сприяння Фонду освітніх ініціатив, а це інтерактивна панель, планшетні комп'ютери, ноутбуки. Також маємо генератор, що використовуємо для безперебійної роботи Сумського освітнього хабу, який отримали від благодійної організації «Hearts for Ukraine».

- Чи може освітня спільнота дізнатись більше про роботу SUMY Ed HUB?
- Так, на нашому сайті www.soippo.edu.ua на бічній панелі розміщений розділ «Освітній хаб (SUMY Ed HUB)» (<https://sites.google.com/soippo.edu.ua/sumy-ed-hub>), який містить ефективний та корисний освітній контент, що стане в нагоді усім учасникам освітнього процесу. Також вважаю, що всі причетні науково-педагогічні працівники доклали максимум зусиль до запуску цього проекту, і від адміністрації Інституту висловлюю слова щирої вдячності за таку самовіддану роботу в такі нелегкі часи!
- Дякую за бесіду, Сергію Михайловичу, маю надію нашим читачам буде цікаво дізнаватись про нові форми роботи Інституту і надалі!
- Завжди відкриті до співпраці!

Спілкувалася Ганна Панасюра

УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

В. ПЕРЛИК

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ

Дистанційна освіта, незважаючи на декілька десятиліть її розвитку, досить активно ввійшла в наше життя нещодавно в умовах карантину, а особливо сьогодні, коли заклади освіти здійснюють освітній процес в умовах воєнного стану.

Вимушене дистанційне навчання стало викликом для всіх учасників освітнього процесу: учителів, учнів та батьків. Організувати якісне навчання з використанням цифрових технологій, надихати й мотивувати учнів, давати раду технічним проблемам виявилось зовсім непросто. Більшість країн в умовах пандемії, викликів й загроз сьогодення, не були готові до цього, і Україна також. Перед керівництвом адміністрації закладів загальної середньої освіти та педагогічними працівниками постала необхідність пошуку оптимальних варіантів організації та здійснення освітнього процесу в дистанційному форматі. Надзвичайної актуальності набули також різноманітні наукові дослідження із зазначеного питання.

Проблемам з питань розвитку дистанційної освіти присвячені роботи багатьох зарубіжних науковців: Р. Деллінга, Д. Кігана, А. Кларка, М. Мура, Г. Рамбле, М. Сімонсона, М. Томпсона й відповідно вітчизняних, таких як: О. Андреев, Г. Козлакова, І. Козубовська, В. Олійник, Є. Полат, А. Хуторський. Та, незважаючи на велику кількість наукових досліджень, сучасна дистанційна освіта в Україні нагадує традиційні форми заочного навчання, без застосування всіх можливостей, принципово нових форм і методів навчання.

Результати аналізу наукової літератури з проблеми організації дистанційного навчання в системі загальної середньої освіти показують, що науковці суттєву увагу зосереджують на застосуванні дистанційного навчання в різних ланках освітнього процесу. Водночас забезпечення функціонування системи дистанційного навчання в межах держави в повній мірі не вдалося, є низка не вирішених питань, зокрема методологічних, що й зумовило мету написання статті.

На сьогодні немає одноставного рішення серед науковців щодо визначення поняття «дистанційне навчання».

За словами вчених, дистанційне навчання – це технологія, що базується на принципах відкритого навчання, широко використовує комп'ютерні навчальні програми різного призначення та створює за допомогою сучасних телекомунікацій інформаційне освітнє середовище для постачання навчального матеріалу та спілкування.

У нормативних документах Міністерства освіти і науки України наголошується, що дистанційне навчання – це індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [1, 2, 3].

Технології дистанційного навчання – комплекс освітніх технологій (технології розвивального, проектного, змішаного, диференційованого, програмованого, модульного навчання тощо), а також інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій, що дають можливість реалізувати процес віддаленого / дистанційного навчання в закладах освіти [5].

Відповідно до Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти під час дистанційного навчання мають враховуватися інтереси учнів:

–організація освітнього процесу має забезпечувати регулярну та змістовну взаємодію вчителів з учнями;

–під час дистанційного навчання мають створюватись умови для забезпечення повноцінної участі в освітньому процесі осіб з ООП з обов'язковим урахуванням індивідуальної програми розвитку;

–заклад освіти забезпечує регулярне відстеження результатів навчання учнів, а також за потреби надання їм підтримки в освітньому процесі;

–для учнів, які не можуть взяти участь у синхронному режимі взаємодії з поважних причин, заклад забезпечує використання інших засобів комунікації, доступних для учнів – телефонного, поштового зв'язку тощо;

–організація освітнього процесу обов'язково здійснюється з дотриманням вимог щодо

захисту персональних даних, а також санітарних правил і норм щодо формування розкладу навчальних занять, вправ для очей та постави, безперервної тривалості навчальної діяльності з технічними засобами навчання, часу для виконання домашніх завдань тощо [6].

Існують певні вимоги, скільки часу діти різного віку можуть безперервно працювати з технічними засобами під час дистанційного уроку, щоб не завдавати шкоди здоров'ю. Ці вимоги сформульовані, зокрема, у новому Санітарному регламенті [7]: для учнів 1 класів – не більше 10 хвилин; для учнів 2 – 4 класів – не більше 15 хвилин; для учнів 5 – 7 класів – не більше 20 хвилин; для учнів 8 – 9 класів – 20 – 25 хвилин.

При здвоєних навчальних заняттях для учнів 10 – 11(12) класів – не більше 25 – 30 хвилин на першому навчальному занятті та не більше 15 – 20 хвилин на другому навчальному занятті.

Звичайно, що перерва має бути. Якщо вчитель проводить онлайн-урок, він має чергувати види навчальної діяльності, організовуючи під час уроку гімнастику для очей та для профілактики статичної втоми.

Дистанційна форма навчання передбачає доступ до інтернету, технічне забезпечення (комп'ютер, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу, а також те, що вчителі володіють технологіями дистанційного навчання.

Взаємодія всіх учасників освітнього процесу – один з найважливіших факторів успішного функціонування будь-якої шкільної спільноти. В умовах дистанційного навчання, коли вчителі й учні не можуть бути поруч, взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу: адміністрацією закладу загальної середньої освіти, учителями, учнями й батьками – набуває особливої важливості. Саме керівництво школи має забезпечити організацію діяльності закладу освіти в умовах режиму дистанційного навчання, узгодити правила та розклад взаємодій усіх учасників освітнього процесу для виконання освітніх програм закладу тощо [4].

Завдання керівника закладу загальної середньої освіти – обговорити зміну форм навчання з педагогічним колективом, проаналізувати готовність педагогічних працівників і учнів до дистанційного навчання, обрати онлайн-платформу, проконтролювати складання розкладу навчальних занять, гуртків, груп подовженого дня,

корекційно-розвиткових занять тощо; затвердити режим роботи педагогічних працівників в умовах дистанційного навчання; забезпечити комп'ютерною технікою педагогічних працівників для проведення дистанційного навчання (у разі потреби); надавати методичну і практичну допомогу педагогам, організувати наставництво; здійснювати контроль за роботою педагогічних працівників та обліком робочого часу; забезпечувати електронний документообіг, функціонування вебсайту закладу освіти. Тобто слід не перекладати відповідальність на вчителів, а допомогти колегіально обрати оптимальний варіант, зважаючи на технічні можливості школи, кожного вчителя та учнів.

У свою чергу, завдання педагогів – організувати комунікацію з учнями й батьками. Запроваджуючи дистанційне навчання, керівництву закладу загальної середньої освіти слід зважати не лише на наявність техніки й доступу до мережі інтернет у вчителів та учнів, а й на специфіку початкової, основної та старшої школи. Варто пам'ятати, що рівень сформованості самостійної роботи учнів початкових класів нижчий, ніж в учнів основної та старшої школи, тому організувати роботу молодших школярів мають дорослі. Але йдеться саме про організацію освітнього процесу вдома, а не про те, що батьки будуть виконувати завдання за дитину або викладати навчальний матеріал замість учителя.

Щоб уникнути хаосу, у педколективі варто визначити відповідальну особу, координатора дистанційного навчання (це може бути директор або заступник директора), яка комунікуватиме щодо питань організації дистанційного навчання. Необхідно поцікавитись у вчителів, яка їм потрібна допомога в опануванні інструментарію, у разі потреби й можливості – організувати експрес-навчання. Очевидно, що якщо до початку дистанційного навчання вчитель не користувався електронними засобами в роботі, то за короткий час він не опанує складних для нього інструментів.

Сьогодні весь світ перебуває в умовах необхідності працювати по-іншому. Не варто тиснути на вчителя, якщо в нього щось не виходить. Важливими є підтримка й допомога. Занадто високі вимоги до «віртуального ідеального» вчителя або учня, а також відсутність чіткої нормативно-правової бази в умовах існування багатьох інших освітніх проблем щодо впровадження дистанційного навчання не сприяють ефективному

вирішенню проблеми.

Учитель зобов'язаний виконувати освітню програму для досягнення учнями передбачених результатів навчання, тобто надавати інформацію щодо обсягу та змісту навчального матеріалу, завдань на його закріплення, перевіряти й оцінювати їх та надавати відгуки на виконані завдання. Саме педагог співпрацює з усіма учасниками освітнього процесу. Він має розуміти мету, план виконуваних завдань, інструментарій для праці, її обсяг та методику оцінювання виконаної роботи.

Учителям треба розпочати з планування графіка своєї роботи, визначити базові інструменти та платформу. Як показує досвід, не варто одночасно «кидатись» на всі платформи – краще обрати просте й доступне, а згодом виробити чіткий алгоритм дій. Педагогу треба пересвідчитись, що він технічно готовий до праці на обраній платформі, провести пробний урок з колегами, скласти графік онлайн-зустрічей з учнями, створити групу або спільноту з учнями в зручному месенджері та повідомити про дату і час занять [4].

Для реалізації завдань індивідуальної освітньої траєкторії осіб з особливими освітніми потребами вчителям та асистентам вчителів інклюзивних класів варто проаналізувати індивідуальну програму розвитку дитини, календарно-тематичне планування, визначити теми для вивчення в дистанційному режимі, розробити тематичні завдання в системі онлайн у межах встановленого навантаження.

Учні мають опрацьовувати навчальні матеріали для оволодіння відповідними компетентностями та досягнення передбачених освітньою програмою результатів навчання, дотримуючись принципу академічної доброчесності. Зі свого боку, батьки зобов'язані забезпечити належні умови для навчання, сприяти виконанню дитиною завдань та досягненню передбачених результатів.

Перед початком роботи бажано зробити онлайн-конференцію з учнями та їхніми батьками, обговорити форми співпраці та інші організаційні питання, скоординувати роботу всіх у зручному форматі. На сайті закладу загальної середньої освіти треба розмістити розклад занять (консультацій) учителів і загальний алгоритм дій під час дистанційного навчання.

Необхідно домовитися з батьками про конструктивний зворотний зв'язок, для уникнення непорозумінь – пояснити батькам алгоритм дій.

У більшості батьків відсутній досвід дистанційного навчання. Слід розуміти, що на батьків не слід покладати всю відповідальність за навчання дітей у цей період, але без їхньої допомоги не обійтись. Завдання батьків – створити умови, щоб дитина могла навчатися вдома, завдання вчителів – навчати й давати зворотній зв'язок.

Під час дистанційного навчання уроки можуть проводитися в синхронному чи асинхронному режимі:

- синхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі або спілкуються за допомогою засобів аудіо-, відеоконференції;
- асинхронний режим – взаємодія між суб'єктами дистанційного навчання, під час якої учасники взаємодіють між собою із затримкою у часі, застосовуючи при цьому інтерактивні освітні платформи, електронну пошту, форуми, соціальні мережі тощо [4].

Обираючи платформу для організації дистанційного навчання, потрібно зважати на те, що сучасна e-learning платформа для навчання повинна відповідати ряду потреб учнів, учителів та керівництва закладу загальної середньої освіти. Вимогами з боку учня є доступ до системи з будь-якого пристрою через мережу Інтернет; доступ з мобільного пристрою, смартфона (окремий тренд - мобільне навчання, m-Learning); мультимедійні формати, гейміфікація (особливо для дітей і підлітків); інтерфейс спілкування з учителем, можливість швидко зв'язатися й обговорити питання, що цікавить; зручні та приємні інтерфейси курсів, уроків, тестів; зрозуміла система оцінювання, можливість бачити свій результат; швидко знаходити, який урок потрібно виконати зараз.

Вимоги з боку вчителя: зручні інтерфейси створення курсів, тестів; сервіси спілкування з окремими учнями, групами учнів; сервіс відеоконференцій; можливість впорядкування та планування навчального матеріалу; можливість перевіряти матеріали, що надсилаються учнями.

Вимоги з боку керівництва закладу загальної середньої освіти: можливість створювати акаунти вчителів та інших працівників; можливість створювати акаунти учня (його батьків); доступ до даних про співробітників і учнів; доступ до навчальних курсів та планів по кожному класу; доступ до статистичних даних по результатах навчання; безпечне збереження особистих даних

та корпоративної інформації.

Упровадження Office 365 в освітній процес слід розпочати з Microsoft Teams (MS Teams, Teams) – це онлайн-сервіс для командної роботи, який забезпечує в одному робочому просторі функції спілкування, управління задачами, контентом та додатками [5].

Це цифровий центр, якого потребують педагоги й керівники закладів загальної середньої освіти. Він об'єднує розмови, контент і додатки в одному місці, оптимізуючи робочий процес для адміністраторів і дозволяючи педагогам створювати яскраві, персоналізовані навчальні середовища. За допомогою команд (груп) можна створювати класні кімнати для спільної роботи, персоналізувати навчання за допомогою завдань, спілкуватися з колегами в професійних навчальних спільнотах і оптимізувати спілкування зі співробітниками. Будучи віртуальною платформою для проведення відео-зустрічей, Teams містить функції та інструменти, які здатні забезпечити продуктивну спільну роботу на онлайн-заняттях з використанням відеозв'язку.

Освітній контент в Microsoft Teams розміщується як у вигляді окремих файлів, так і у вигляді сервісів і їх ресурсів (навчальний відео, навчальні сайти, тощо). До кожного навчального заняття, яке організовується засобами Microsoft Teams, проводиться підготовча робота:

- попередня підготовка освітнього контенту й розміщення контенту в OneDrive;
- розміщення необхідних посилань на ресурси, наприклад, відео;
- розміщення файлів;
- сторінок записників OneNote;
- публікація в загальному для групи учнів каналі («Загальне») інструкцій по ходу проведення заняття. На дистанційних заняттях з використанням відеозв'язку чат використовується як віртуальна аудиторія для організації і проведення групових навчальних занять (у тому числі, в окремих підгрупах (каналах) групи). Крім того, Teams, за умови використання мобільного додатку, – це засіб оперативного зв'язку з учителем, наприклад для позапланових консультацій, як інструмент зворотнього зв'язку [5].

Перевагою використання Microsoft Teams для керівництва закладу є те, що воно зможе під'єднуватися до онлайн-уроків, контролюючи якість освітнього процесу.

Висновки. Таким чином, дистанційне навчання міцно увійшло в освітній процес закладів загальної середньої освіти. І саме від керівництва закладу та педагогічних працівників залежить правильна організація дистанційного навчання. Звісно, дистанційне навчання має свої переваги та недоліки. Перевагами є можливість використовувати велику кількість ресурсів та джерел для навчання; постійний доступ до матеріалів; нагода навчатися в зручних умовах; економія часу на дорогу та збори; більша зацікавленість і включеність батьків у навчання; можливості для організації креативних завдань.

Недоліками дистанційного навчання є те, що така освіта розрахована на самостійних дітей; низький ступінь концентрації у дітей молодшого

шкільного віку, (не сприймають інформацію більше 10-20 хвилин); велике навантаження на зір; моральне навантаження на вчителів, коли немає постійного зорового контакту з учнями; учителям потрібно залучати новий методичний матеріал: презентації, відеоматеріали тощо; відсутність соціалізації.

Слід також зазначити, що в межах своєї автономії заклад загальної середньої освіти самостійно визначає механізм моніторингу й контролю якості дистанційного навчання в закладі освіти. Спосіб, у який керівник закладу здійснюватиме контроль за виконанням освітніх програм учнями та педпрацівниками, схвалює педагогічна рада закладу загальної середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» URL:<https://base.kristti.com.ua/?p=5895>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#>
3. Лист МОН України «Щодо організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти під час карантину» від 23.03.2020 №1/9-173 URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-zakladah-zagalnoyi-serednoyi-osviti-pid-chas-karantynu>
4. Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciyna%20osvita-2020.pdf>
5. Організація платформи дистанційного навчання за допомогою сервісів Microsoft Office 365 Education. URL: <https://liko-school.kiev.ua/images/professional-achievements/Scherbakov.pdf>
6. Наказ Міністерство освіти і науки України від 08.09.2020 № 1115 «Деякі питання організації дистанційного навчання» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0941-20#Text>
7. Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 25.09.2020 № 2205 «Про затвердження Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show//print>

І. ГРИНЕНКО, Є. КОВТУН

ЩОДЕННИК КЕРІВНИКА ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ: ОКУПАЦІЯ ТА ДЕОКУПАЦІЯ

24 лютого 2022 року... Життя розділилось на до і після цієї дати. Війна... Вона застала кожного з нас на світанку. Розгубленість, страх, нерозуміння як, це могло статися з нами у 21 столітті...

Коли дізналася про вторгнення, відчула цілий спектр емоцій, але, разом з тим, я знала, що колектив садочка чекає на мої розпорядження. Розуміючи, що війна викликає відчуття

безпорадності й незахищеності, як у дітей, так і у дорослих, підтримати колег я могла власною стійкістю та спокоєм. Отож, після розмови з начальником відділу освіти, зв'язалася зі своїм трудовим колективом, пояснила що з введенням воєнного стану освітній процес у нашому садочку тимчасово призупинений, попрохала повідомити про це батьків наших вихованців.

25 лютого о 9.00 ранку, мені стало відомо, що був бій неподалік нашого садочка і російські військові відступили покинувши на деякий час місто. В цей день я забрала із садочка всю документацію, що містила в собі дані про працівників закладу, а також сім'ї вихованців; забрала комп'ютер, у якому містилася важлива інформація.

А далі, були дні під обстрілами, в укриттях. Постійно перебувала на зв'язку з працівниками дитячого садка. Порадилися із адміністративним корпусом закладу щодо надання підтримки колегам, батькам, людям які потребували допомоги. Вихователь-методист та психолог розробили рекомендації для вихователів щодо роботи з батьківськими колективами. Практичний психолог надавала психологічну підтримку працівникам закладу у Viber спільноті КЗДО «Ромашка». Актуальними були консультації на теми: «Самодопомога при стресі», «Панічна атака: способи подолання», «Дихальні вправи для заспокоєння», « Як самостійно собі допомогти, якщо зашкалює тривога?» тощо. Такі консультації надавалися, як очно, так і у форматі онлайн. Разом із практичним психологом налагодили психолого-педагогічний супровід в батьківських групах у Whats App та Viber. Надавалися поради, консультації, як полегшити стресовий стан у дітей, запобігти ПТСР, стабілізувати емоційну сферу, зняти напругу: «Що говорити дитині у тривожний час?», «Ігрові вправи для зняття напруги під час гучних звуків, що лякають», «Що потрібно дитині щоб відчувати емоційну стабільність», «Ігри разом з дитиною в укритті» тощо.

Згодом ми зрозуміли, що місто повністю окуповане, російські війська розграбували та розгромили магазини, невеличкі крамнички і навіть ятки. Жителі Тростянца опинилися у скрутї, нестача продуктів харчування, засобів гігієни, ліків гнітила і дорослих, і малих. В садочку ж на той час був запас продуктів, ліків, гігієнічних засобів. Порадившись із працівниками у спільноті Viber ми вирішили допомогти людям, які найбільше потребували такої допомоги. Для початку, попрохала колег виявити найбільш нужденних людей свого мікрорайону. Незважаючи на щоденні ризики, наші працівники змогли забрати та передати нужденному населенню найнеобхідніше. Прийшлося у деякій мірі стати соціальними працівниками, адже багатьом людям необхідна

була допомога і фізично, і психологічно. Допомогти вправитися по господарству, прибрати та приготувати їжу людям з інвалідністю, літнім людям – стало нашим завданням. Адже, тих людей, які допомагали раніше, їх просто не було в окупованому місті з різних причин: евакуювалися, бо рятували дітей, не змогли доїхати через окупацію, пішли захищати країну тощо.

Тривалий час наше місто лишалося без світла і зв'язку. І то був час інформаційного голоду і безпорадності. Люди шукали бодай якусь інформацію через радіоприймачі. Так, на початку березня стало відомо, що організують «зелені коридори» для евакуації. Багато знайомих, колег вирішили їхати. Я намагалася постійно моніторити переміщення працівників. Так, вже на 20 березня 70% персоналу покинули місто. Але, такі «коридори» не завжди були безпечними, тростянчани потрапляли під обстріли. Були такі, що втративши все: кошти, документи, необхідні дорожні речі та телефони, поверталися назад до Тростянца.

Отож, наші педагоги постійно збирали інформацію про родини вихованців, хто виїхав, хто залишився. З'ясовували, кому потрібна допомога, підтримка. У міру можливостей допомагали. Продукти у садочку закінчилися, але у кожного були домашні запаси, отож ділилися та розраджували один одного.

Особливо окупанти лютували на початку березня. Обстріли були дуже щільні. Ставало все більше зруйнованих будинків. Люди гинули і в будинках, і просто на вулицях. Все частіше місцем укриття став домашній погреб...

8 березня, Свято жінки, матері... Згадки про мирне життя у цей день були особливо відчутними. Сама собі думаю: – Не піду до погребу, чого я маю іти зі своєї хати? Зроблю собі подарунок! Подарунок виявився справжнім... Подарунок долі! Бо, якби пішла, то вірогідність того, що потрапила б під обстріл у дворі дуже висока. Посипалися вікна, спотворені двері у моїй оселі – наслідки ворожої атаки. На ночівлю мене прихистила подруга...

Чи не задумувалась виїхати? Задумувалась... і навіть тривожна валіза була наготові... Щось тримало. Старенькі батьки, колеги, німецькі сусіди, а ще відповідальність керівника та непохитна віра у те, що Тростянець звільнять!

І цей день настав. Проте, ми не відразу дізналися, що окупанти під тиском української

армії покидають місто. Зв'язку не стало зовсім, навіть старенькі радіоприймачі мовчали... 26 березня ми з колегами, як завжди, розносимо воду стареньким у приватні будинки, робили це щодня. Від колодязя у відерцях, пляшках до хат людей, які не могли це робити самостійно. Затим і розраджували стареньких. Говорили про життя в окупації, підтримували, вселяли віру, хоча і самим було моторошно без належної інформації. То якраз біля колодязя зустріли чоловіка, у якійсь незвичайній касці, запитали: – Що то у вас за каска?

– Дівчата, нас звільнили! Тростянець вільний! Там, біля Шоколадної фабрики (а там був штаб «руських») вони так драпали, що по дорозі погубили свої речі...

Кинувши набрані пляшки з водою прямо біля колодязя, ми на radoшах не йшли, а бігли до фабрики і дуже швидко вже були на тій вулиці... Росіяни лишили по собі стільки сміття та бруду, що донині чисту і світлу вулицю не впізнали відразу, проте радості не було меж... Не було страху перед тим, що саме тут може бути вибухівка, не було відчаю, що тепер робити зі згарищем фабрики, була тільки безмежна радість від того, що цей день настав, що місто вільне, люди вільні! Почали один по одному передавати цю новину. Люди раділи, обнімали один одного. Донині вулиці, що до цього були пусті і безмовні, почали оживати. Люди виходили з домівок і раділи, просто раділи!

Згодом була зустріч з українськими військовими. Наші бійці тимчасово перебували у садочку. Ми з колегами надавали посильну допомогу визволителям: готували їжу, прали речі, забезпечували теплим одягом, ковдрами, матрацами, гігієнічними засобами. Частина колективу була залучена до волонтерської діяльності в центрах гуманітарної допомоги. На знак вдячності керівництво 5 прикордонного загону Державної прикордонної служби України нагородило наш колектив Грамотою за активну життєву позицію.

Багато місцевих жителів почали повертатись додому намагаючись, відновити звичайний розпорядок дня. Отож, постала нагальна потреба у відновленні роботи закладів дошкільної освіти. Тому, за розпорядженням міського голови наш садочок «Ромашка» мав відновити роботу за очною формою навчання.

Приємним фактом стало те, що більшість

працівників дитячого садка також повернулися до звільненого міста і вийшли на роботу для того, щоб підготувати заклад до зустрічі дітей. Ми консолідували зусилля всіх учасників освітнього процесу задля забезпечення необхідних умов для, повноцінної соціалізації дитини й створення безпечного освітнього середовища у военний час.

Всі разом приводили до ладу групові кімнати, територію садочка та підвальне приміщення. Перше питання, яке потребувало вирішення – це безпека. Тому, було облаштоване укриття для перебування під час обстрілів, якими росіяни нагадували про себе.

Підвальне приміщення старалися адаптувати під звичні умови перебування малечі у садочку, щоб діти почувалися комфортно, вільно переміщувалися та знаходили собі зайнятість за інтересами та уподобаннями. Отож, облаштували осередки таким чином, щоб укриття, нагадувало групову кімнату. Так, для дітлахів з'явився осередок художньо-практичної діяльності, де діти мають змогу ліпити, аплікувати, малювати, конструювати, та грати в настільно-друковані ігри. До осередку сенсорного розвитку вмістили полісенсорні ігри та матеріали для вправлення у шнурівці, плетенні косичок тощо. У природничій зоні містяться матеріали для проведення елементарної дослідницької діяльності. А ще, у нас з'явився спортивний осередок: обручі, скакалки, ростомір, бродилки та класики діти дуже люблять. Зона відпочинку містить зручні ліжка, настінний екран для перегляду медіапродуктів та зручні лави. В укритті є також все необхідне для надання першої медичної допомоги. Занесли воду та сухі продукти харчування з довготривалим терміном придатності. Підготували горщики, поки тут немає санвузла.

У колективі була проведена роз'яснювальна робота стосовно того, як себе поводити під час тривоги, інструктажі з техніки безпеки та надання першої допомоги.

26 квітня 2022 року садочок відновив свою роботу. Була відкрита чергова група з короткотривалим перебуванням. Тростянецька міська рада повністю забезпечує дітей що перебувають у садочку безкоштовним харчуванням. Активізовано психолого-педагогічний супровід усіх учасників освітнього процесу. Практичним психологом закладу для колективу були проведені тренінги: «Психологічна стійкість:

техніки зцілення», «Способи знаходження ресурсу для відновлення в умовах військових дій». Продовжуються надаватися консультації для подолання ПТСР. У батьківських групах Viber проводиться просвітницька і консультативна робота на теми: «Підтримка батьками дітей що переживають посттравматичний стрес», «Стратегії допомоги тривожній дитині». Надається інформація щодо проведення ігор, дихальних вправ, тактильних ігор. Застосовуються арт-терапевтичні методики на подолання нервового напруження, стресу, посттравматичних розладів у дітей в умовах воєнних дій. Педагоги вчать малюків швидко евакуюватися в укриття. Для того, щоб не спровокувати паніку або психологічні проблеми цю процедуру проводять у формі гри.

Наш садочок став учасником проєкту «Розбудова спроможностей раннього дитячого розвитку для психосоціальної підтримки та покращення умов життя та навчання дітей молодшого віку в Україні та тих, хто покинув країну». Заклад був обраний для участі через те, що громада постраждала від окупації російською федерацією. Тому, на адресу нашого садочка неодноразово надходила гуманітарна допомога від Всеукраїнського фонду «Крок за кроком», у вигляді меблів, м'якого інвентарю, канцтоварів та іграшок. Це вчасно, обнадійливо і ми вдячні, що нас підтримують.

Першого вересня 2022 року відновилася робота у всіх вікових групах. Для того, щоб діти були щасливими, перебували в безпечних умовах та отримували якісні послуги, наш заклад дав змогу батькам обрати форму надання освітніх послуг для своїх дітей.

Очна форма. Вона хоч і традиційна, але відрізняється від звичного нам формату. Всі групи у закладі працюють короткотривало – 6 годин. Діти цих груп мають одноразове харчування (обід). Освітній процес відбувається за програмою «Я у Світі».

Дистанційна форма. Під час організації освітнього процесу в дистанційному форматі педагоги враховують вікові особливості дітей. Тривалість занять для дітей молодшого та середнього дошкільного віку становить не більше 10 хвилин, старшого дошкільного віку – 15 хвилин.

Педагоги проводять заняття за затвердженим графіком. Якщо батьки не мають змоги долучитися до занять, надсилаємо їм відео.

Організуємо зворотний зв'язок з батьками

дітей. Використовуємо месенджери Viber, WhatsApp, Telegram.

Крім вихованців нашого садочка «Ромашка» до груп були зараховані діти ВПО, а також наш садок приймає дітей із інших (зруйнованих) закладів дошкільної освіти Тростянецької територіальної громади.

У процесі організації комунікації учасників освітнього процесу, а також з метою покращення адаптації громадян із числа внутрішньо переміщених осіб із зон активних бойових дій, працівники ЗДО надають підтримку психологічну, інформаційну, методичну, консультативну тощо дітям та їхнім сім'ям.

Педагоги у своїй роботі керуються методичними рекомендаціями щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану, розроблених МОН України.

Педагогічний колектив твердо переконаний у тому, що роль освітнього закладу під час війни значно більша, ніж освітня, тому працівники садочка від початку повномасштабної війни не залишаються осторонь від проблем держави: навчають, виховують, надають психологічну допомогу своїм підопічним, щоб наблизити нашу спільну перемогу. Кухарі щодня готують гарячі обіди для військових. Педагоги плетуть маскувальні сітки, в'яжуть шкарпетки та светри, виготовляють окопні свічки. До волонтерства долучилися маленькі відвідувачі закладу та їх батьки. Діти постійно малюють малюнки для захисників, педагоги та батьки допомагають з продуктами харчування та придбанням необхідного обладнання на передову.

Робота закладу дошкільної освіти в умовах воєнного стану – це виклик для всіх учасників освітнього процесу. Критична ситуація стала надзвичайною та я допомогла оцінити можливості наших працівників діяти в такій ситуації. Тож, в умовах війни працівники закладу показали готовність та спроможність повноцінно надавати освітні, інформаційні, консультаційні послуги сім'ям вихованців. Наш садок став осередком, який дає змогу дітям отримувати не лише знання, навички та життєві уміння, а й психолого-педагогічну підтримку. А ще, ми відчуваємо приналежність до Великої української нації, гордість за нескорений народ України, віру у Перемогу.

О. ОСТАПЕНКО

ОСНОВНІ НОВОВВЕДЕННЯ НМТ-2023

Запровадження зовнішнього незалежного оцінювання – це одна з небагатьох реформ, яка була розпочата, доведена до логічного завершення та втілена в життя. Проте, через російську агресію та введення в Україні воєнного стану, реалізувати процедуру ЗНО стало неможливо. У 2022 році в надзвичайно короткий термін Міністерством освіти і науки України, Українським центром оцінювання якості освіти спільно із закордонними освітніми організаціями, враховуючи максимально безпекову ситуацію для вступників, ЗНО було адаптовано та апробовано національний мультипредметний тест, – особливий формат вступних випробувань, результати якого уже другий рік поспіль потрібно отримати абітурієнтам для вступу до закладів вищої освіти.

Спільне напрацювання Комітету Верховної Ради з питань освіти, науки та інновацій Верховної Ради України, Міністерства освіти в науки України, Українського центру оцінювання якості освіти, а також активних представників батьківської й освітянської спільнот дозволить провести НМТ цього року безпечно, організовано та результативно.

Що залишилося незмінним у процедурі проведення національного мультипредметного тесту?

Брати участь у НМТ можуть особи, які завершують здобуття повної загальної середньої освіти у 2023 році (до цієї категорії належать випускники старшої школи, а також учні та студенти закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти), або вже здобули її (випускники минулих років).

Перевагою НМТ, безперечно, є складання тестування в один день, що суттєво зменшує безпекові ризики учасників (час на перебування в тимчасовому екзаменаційному центрі, доїзд), спрощує логістику організації, скорочує витрати держави та учасників. Цього року і обов'язкова, і додаткова частина тесту будуть складені учасниками в один день.

Як і в минулому році, НМТ відбуватиметься в

спеціально обладнаних комп'ютерних аудиторіях закладів освіти – тимчасових екзаменаційних центрах, створених у населених пунктах як в Україні, так і за її межами. Це будуть заклади освіти, де відповідним чином буде обладнано окремі класи/аудиторії з комп'ютерною технікою, апаратне та програмне забезпечення якої буде відповідати певним вимогам. Тестування призупинять під час повітряних тривог і продовжуватимуть лише після повернення учасників і працівників ТЕЦ із укриттів.

Після завершення виконання всіх завдань НМТ кожен учасник отримає інформацію про кількість тестових балів за кожний блок. Для конкурсного відбору будуть використовувати результати виконання кожного блоку, переведені в шкалу 100-200 балів. Таблиці переведення Міністерство освіти і науки затвердить завчасно. Отже, одразу після тестування учасник знатиме не тільки кількість набраних ним тестових балів, а й зорієнтується в тому, якими є його результати для вступу. Для всіх спеціальностей буде встановлено коефіцієнти до результатів кожного блоку НМТ. Інформація про значення цих коефіцієнтів міститиметься в Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2023 році.

На разі, передбачено проведення двох сесій НМТ: основної і додаткової, які будуть відбуватись у дві зміни. Основна сесія проходитиме в червні, додаткова – в червні, липні. У додатковій сесії тестування зможуть узяти участь ті вступники, які з поважних причин не пройшли тестування під час основної сесії. Чи буде організовано спеціальну сесію цього року, поки що невідомо.

Реєстрація на НМТ, як і у минулому році, буде безпаперовою та проходитиме у квітні. У травні кожен учасник повинен буде підтвердити свою участь у НМТ та остаточний вибір місця проведення тестування. Вступники матимуть змогу скористатися спеціальним сервісом на сайті Українського центру оцінювання якості освіти, де будуть докладно описані усі етапи реєстрації.

Цього року при вступі до закладів вищої освіти можна подавати як результати НМТ 2022, 2023 років, так і скористатися результатами ЗНО 2020, 2021 років.

Основним нововведенням можна вважати вдосконалення моделі НМТ, яка полягає у зміні переліку обов'язкових предметів та уведення можливості абітурієнтам обрати третій предмет на вибір. До обов'язкового блоку цьогоріч увійшли українська мова та математика, а історію України, в результаті громадського обговорення та з огляду на безпекову ситуацію, було вилучено.

За словами Тетяни Вакуленко, – заступниці директора Українського центру оцінювання якості освіти, – рішення про два обов'язкові предмети, серед яких немає історії України, є надзвичайно складним. Разом із тим, саме **українська мова та математика мають найвищу прогностичну валідність**, тобто вони найкращим чином визначають потенційну успішність абітурієнта під час вступу до закладу вищої освіти.

У процесі обговорення моделі вступу постійно точилися дискусії щодо обов'язковості історії України, адже ніхто не може підважити важливість цього предмета для громадян України, майбутніх вступників. Освітняни, управлінці наполягали на моделі вступної кампанії, яка передбачала три обов'язкові предмети й один – на вибір вступника. Водночас такий підхід передбачав би або проходження всіх блоків НМТ учасниками в один день, або проходження оцінювань у два дні. Минулого року тестові форми були недостатньо довгими, це не дозволило талановитим вступникам показати свої навчальні досягнення. **Цього року принциповим рішенням було збільшити кількість завдань у тестах.** Завдання з трьох блоків НМТ учасники будуть виконувати 180 хвилин, тобто приблизно по 60 хвилин кожний блок, при цьому час вони будуть розподіляти самостійно. Це адекватна тривалість тестування, яка, з одного боку, дозволить якнайкраще розділити вступників, а з другого – не буде непосильним викликом для учасників оцінювання. За умови включення до НМТ чотирьох блоків тривалість тесту була б довшою, що стало б доволі серйозним психологічним випробуванням для абітурієнтів. Проведення тестів у два дні також розглядалося, але тут до уваги важливо взяти те, що збільшення кількості днів оцінювань суттєво впливає на зростання ризиків безпекових. **Безпека учнів, вступників, студентів,**

педагогів була, є і буде пріоритетом для освітян під час вибору тих чи інших варіантів дій. Саме ці чинники було взято до уваги, коли ухвалювалося рішення про обов'язкові предмети НМТ.

Предмет, тестування з якого вступник бажатиме пройти на вибір, а це – **історія України, одна з іноземних мов (англійська, німецька, французька або іспанська), біологія, хімія та фізика**, він зазначатиме під час реєстрації для участі в НМТ. Потреба включення до блоків НМТ предметів на вибір вступника є очевидною, так як важливим є врахування індивідуальних інтересів абітурієнтів при виборі спеціальності для вступу до закладів вищої освіти.

Безперечно, усе, що викладено у програмі ЗНО, буде застосовано в тестах НМТ, разом із тим, цього року збільшено кількість тестових завдань. Якщо минулого року ця кількість була фіксована, тобто 60 завдань (20 з кожного предмету), то у тесті 2023 року кількість залежатиме від предметів за вибором.

Під час вступної кампанії 2023 року для всіх предметів НМТ буде підвищено прохідні бали, які необхідно набрати учасникам тестування для отримання позитивного результату. Так, для отримання можливості брати участь у конкурсному відборі до закладів вищої освіти, вступнику необхідно набрати цього року не менше 10% від загальної кількості тестових балів за виконання кожного з трьох блоків НМТ.

Отже, зважаючи на характеристики тестів, що будуть застосовані в 2023 році, учасникам тестування для отримання мінімальних 100 балів за двохсотбальною шкалою з української мови необхідно буде набрати 5 тестових балів (з 45 можливих), з математики – 4 бали (з 32 можливих), з історії України – 6 тестових балів (з 54 можливих), з біології – 5 балів (з 46 можливих), з фізики (з 32 можливих), з хімії (з 40 можливих) та іноземних мов (з 32 можливих бали) – мінімальна кількість балів складатиме 4 тестових бали.

У 2022 році для отримання результату за шкалою 100-200 учаснику достатньо було набрати хоча б 1 тестовий бал з кожного предметного блоку.

Для того, щоб максимально охопити формат завдань, які були притаманні системі ЗНО, цього року Українським центром оцінювання якості освіти буде доопрацьовано саму тестову платформу та зазнає змін і сама структура тесту.

Так, у НМТ з математики буде використано завдання з короткою відкритою відповіддю. Як і минулого року, під час роботи з тестами з математики вступники зможуть користуватися довідковими матеріалами.

Схожою до структури тесту з математики буде структура завдань з фізики та хімії. У тесті з історії України з'являться завдання на встановлення відповідності та завдання з вибором трьох правильних відповідей із семи запропонованих варіантів. При цьому тематика завдань з історії України значно буде розширена: цього року вони охоплюватимуть другу половину XVI – початок XXI століття, тобто перевірятиметься матеріал, вивчений у 8-11-х класах.

Завдання з біології та іноземної мови мають свої особливості та специфіку. Так, у тесті з біології передбачено завдання із вибором трьох відповідей із трьох груп запропонованих варіантів, а з іноземної мови – на заповнення пропусків у тексті та без завдань з відкритою формою відповіді,

аудіювання (розуміння мови на слух).

Український центр оцінювання якості освіти не пізніше травня 2023 року підготує та надасть у загальний доступ демонстраційний варіант НМТ з усіх навчальних предметів, з яких можна проходити тестування. Використовуючи онлайн тестувальник Львівського регіонального центру оцінювання якості освіти, можна наживо пройти тест, ознайомитись із форматом завдань, їхньою складністю, зрозуміти, як розподілити свій час, і побачити результат.

Отже, комп'ютерне оцінювання, яке вже другий рік поспіль оцінює здібності вступників, може стати повноцінним зовнішнім незалежним оцінюванням із своїми вагомими перевагами. Тому пілотований і апробований у 2022 році національний мультипредметний тест став надійним інструментом відбору абітурієнтів до закладів вищої освіти, а, головне, забезпечив максимально можливу безпеку складову оцінювання.

Г. БРАТКОВА

СТАН ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МОНІТОРИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Одним із пріоритетів державної політики та безпеки України є національно-патріотичне виховання. В умовах воєнного стану виховний процес набуває вагомих ознак національного характеру. На сучасному етапі, виникає нагальна потреба посилення національно-патріотичного виховання молоді на основі національних та європейських цінностей.

На виконання наказу Департаменту освіти і науки Сумської обласної державної адміністрації від 12.09.2022 № 102-ОД «Про проведення регіональних моніторингових досліджень у 2022-2023 навчальному році» у листопаді 2022 року було проведено моніторингове дослідження стану організації національно-патріотичного виховання в закладах освіти Сумської області.

Метою дослідження було отримання інформації про стан організації та результативності виховної роботи з питань національно-патріотичного виховання в закладах освіти.

Дослідження проводилось методом анкетування заступників директора з виховної роботи, учителів, учнів закладів освіти, які навчаються в 5-6-х та 10-11-х класах, батьків.

Моніторинг був проведений у восьми закладах загальної середньої освіти Сумської області. У дослідженні брали участь 490 респондентів. Окрім одного заступника директора з кожного закладу освіти, на питання анкет відповіли 88 учителів, 156 учнів 5-6-х класів, 140 учнів 10-11-х класів, 98 батьків.

Результати моніторингового дослідження свідчать про те, що у всіх закладах освіти робота з досліджуваного питання носить системний характер: у закладах створено освітнє середовище, яке природньо виховує учнів у душі патріотизму, розуміння історії свого народу, національної ідентичності; здійснюється систематична робота відповідно до перспективного плану.

Першочерговими завданнями, які ставлять заступники директора з виховної роботи у процесі роботи з національно-патріотичного виховання учнів, є: формування української громадянської ідентичності, національно-патріотичного світогляду, активної громадянської позиції; поваги до історії, культурного спадку свого народу. Завдання, на якому мають зосереджувати увагу педагоги в умовах сьогодення, один із заступників директора сформулював таким чином: «Виховання нового українця, готового до змін, до виконання обов'язку із захисту України, який розглядає розвиток держави як запоруку власного особистісного розвитку».

Усі представники адміністрації закладів освіти

впевнені, що освітній процес у закладі в повній мірі забезпечує формування в учнів національно-патріотичної свідомості. Серед учителів такої думки дотримується 94% опитаних.

На запитання щодо того, яку роботу проводять у закладах освіти з національно-патріотичного виховання учнів, заступники директорів зазначили, що у всіх закладах вивчається Державний гімн, історія та зміст державних символів, виховується повага до державної атрибутики; проводять культурно-масові заходи щодо ознайомлення з українською культурою та традиціями; організовують ушанування сучасних героїв-захисників, волонтерську діяльність та патріотичні флешмоби, проводять військово-спортивні змагання, ігри. У трьох закладах працює клуб національно-патріотичної тематики. Відповіді представників адміністрації закладів освіти суттєво відрізняються від відповідей учнів 5-6-х класів (рис. 1), ймовірно, учні середньої школи в меншій мірі, ніж старшокласники, включені у процес національно-патріотичного виховання.

Рисунок 1. Форми роботи з проведення національно-патріотичного виховання у закладах освіти (кількість відповідей, у %)

У процесі реалізації Концепції національно-патріотичного виховання педагоги спрямовують зусилля на виховання свідомого громадянина, патріота України. Ці завдання реалізуються через декілька напрямів.

Перш за все, це формування української громадянської ідентичності – здійснення заходів, спрямованих на впровадження та утвердження національних цінностей, формування

громадянської свідомості та відповідальності молоді. Національна свідомість – це ідентифікація особистості зі своєю нацією, усвідомлення моральних та культурних цінностей, знання історії, традицій, звичаїв народу, усвідомлення відповідальності, спільної долі з долею Батьківщини. Результати анкетування вчителів представлені на діаграмі (рис. 2).

Рисунок 2. Формування громадянської ідентичності та свідомості учнів (відповіді вчителів, у %).

Однак, як показало опитування учнів 10-11-х класів, така цінність, як національна ідентичність, гордість за свою національну приналежність є пріоритетом лише для третини старшокласників.

Для формування громадянської свідомості, національної ідентичності велике значення має збереження історичної пам'яті народу. Майже усі вчителі постійно формують в учнів повагу до культурного спадку свого народу (88%); розповідають про видатні державні події, пов'язані зі становленням української державності (86%); про історичне минуле Батьківщини, героїчні сторінки сучасності (80%); про видатних осіб українського державотворення, борців за незалежність України (76%).

Наступний напрям національно-патріотичного виховання – військово-патріотичне виховання – здійснення заходів, спрямованих на формування у громадян готовності до захисту України, громадського сприяння безпеці та обороні України, підвищення престижу військової і спеціальної державної служби. Майже усі вчителі

(94%) під час освітнього процесу висвітлюють хід російсько-української війни та героїзм захисників і захисниць України, виявлений під час захисту суверенітету держави; залучають учнів до вшанування захисників України, які полягли в боротьбі за захист незалежності та територіальної цілісності країни. Переважна більшість опитаних (86%) формують в учнів готовність до захисту суверенітету України та залучають учнів до заходів, спрямованих на підвищення престижу військової служби, готовності до територіальної оборони.

Важливою складовою національно-патріотичного виховання є формування ціннісних орієнтирів молоді, духовно-моральне виховання. Переважна більшість педагогів формують загальнолюдські моральні та соціально-політичні цінності, толерантне ставлення до інших народів, культур і традицій; гордість за здобутки української держави, досягнення наших співвітчизників.

У ході моніторингового дослідження респондентам було запропоновано визначитися із формами проведення заходів патріотичного спрямування, які вони вважають найбільш ефективними та цікавими. Результати анкетування засвідчили, що більшість педагогів ефективними

формами щодо формування національно-патріотичної свідомості вважають зустрічі з учасниками бойових дій, вшанування сучасних героїв-захисників (76% відповідей учителів); участь у благодійних ярмарках, акціях, волонтерській діяльності (62%); військово-спортивні ігри, змагання, збори-походи (56%); святкування державних та національних свят (52%). Учителі менше уваги приділяють соціально-проектній діяльності учнів (36%), роботі патріотичних гуртків, клубів (22%), участі в діяльності громадських, національно-патріотичних організацій (10%). Однак, слід зазначити, що саме ці форми роботи стимулюють і підтримують громадянську активність молоді – необхідну умову формування стійких ціннісних орієнтацій, які набуваються та проявляються саме через власні дії, вчинки.

Більшість респондентів-старшокласників цікавими назвали такі форми роботи, як патріотичні флешмоби (69% відповідей); військово-спортивні змагання, збори-походи (67%), святкування державних та національних свят (66%), зустрічі з учасниками бойових дій, вшанування сучасних героїв-захисників (63%). Лише 14% опитаних цікавить робота в гуртках, клубах національно-патріотичного спрямування та 4% – соціально-проектна діяльність, участь у добродійних проектах, тобто власна громадянська активність.

Потрібно відмітити, що педагоги недооцінюють таку форму формування громадянської, національної свідомості, як дискусії щодо аналізу історичних та сучасних соціально-політичних подій (цю форму роботи обрали лише 14% учителів). Однак дискусія дозволяє виявляти власну точку зору на події та факти на основі аналізу різних думок, формувати свідоме, аргументоване власне ставлення до поглядів, цінностей, подій тощо. Зрозуміло, чому майже половина старшокласників (48%) обирають цю форму роботи як цікаву та ефективну. Це опосередковано підтверджують і деякі відповіді старшокласників: «Не треба замовчувати існуючі проблеми, треба розмовляти про це»; «Учителі нав'язують власну точку зору, не слухають думку учня».

Опитування учнів 10-11-х класів та батьків засвідчило, що старшокласники та батьки задоволені процесом національно-патріотичного виховання в

закладі освіти. Однак, слід відмітити, що 7% учнів 10-11-х класів надали відповіді такого змісту: «Дуже багато патріотичних заходів», «Ми перевантажені патріотичним вихованням».

Опитування виявило, що в процесі реалізації виховної роботи означеного спрямування виникають певні труднощі. Найчастіше вони з'являються через перевантаженість учнів навчальною діяльністю, що призводить до відсутності часу для участі в позанавчальній діяльності (80% відповідей заступників директорів); 60% респондентів указали на брак часу для підготовки до заходів через велике навчальне навантаження, значну кількість звітів, паперової роботи.

У підлітковому віці важливим для дитини є особистісне самовизначення, самопочуття та самосприйняття себе як індивідуальності. Більшість старшокласників, у першу чергу, ідентифікують себе як носія певної майбутньої професії. 34% учнів вважають себе українцями. Це свідчить про важливість національної ідентичності для третини опитаних; 18% вважають себе патріотами України, 11% – майбутніми захисниками (захисницями).

Учням 10-11-х класів було запропоновано обрати найбільш важливі для них життєві цінності. Переважну більшість дітей об'єднали такі цінності, як сімейне щастя та самореалізація. Вагомими для більшості опитаних є патріотизм, захист інтересів країни (77%), однак, менше половини учнів (43%) обрали національну солідарність, повагу до співвітчизників та лише третина респондентів назвали важливою цінністю національну ідентичність, гордість за свою національну приналежність.

Любов до Батьківщини – важлива складова ціннісних орієнтацій, яка виявляється у сформованості почуття патріотизму. Патріотизм громадян є фундаментом суспільства й держави, духовно-моральною основою їх життєдіяльності та ефективного функціонування. Сьогодні патріотизм є нагальною потребою держави, тією цінністю, яка об'єднує українців. Переважна більшість учнів 5-6-х класів (83%) відповіли, що вони є патріотами; 67% старшокласників вважають себе патріотами безумовно, 31% обрали відповідь «швидше так». Аргументуючи свою відповідь, більшість учнів зазначили, що вони народилися та живуть в Україні; люблять, шанують Україну, уболівають за її успіх; підтримують національні звичаї й традиції. Однак, слід звернути увагу на те, що менше половини опитаних завжди спілкуються українською мовою (рис. 3).

Рисунок 3. Ознаки людини-патріота (кількість відповідей, у %)

Незважаючи на те, що більшість педагогів (78%) стверджують, що постійно залучають учнів до суспільно значущої діяльності, серед старшокласників значно менше опитаних розуміють патріотизм саме як активну діяльність, участь у громадському житті країни, наприклад, беруть участь у благодійних акціях, займаються волонтерством 18%.

Усі учні 5-6-х класів та переважна більшість учнів 10-11-х класів (80%) задоволені тим, що живуть в Україні; 67% старшокласників планують і в майбутньому жити й працювати в Україні; більше половини (56%) зазначили, що людина, яка виїздить жити за межі України, не може вважатися патріотом. П'ята частина опитаних бажає влаштуватися на тимчасову роботу за кордоном, щоб мати можливість фінансово забезпечити собі в подальшому гідний рівень життя в Україні. Незначна частина опитаних старшокласників (6%) планують жити й працювати за кордоном, у країні, де немає збройних конфліктів; така ж кількість старшокласників відповіли, що їм байдуже, де жити

та працювати, головне – бути забезпеченим.

Важливим є питання шляхів підвищення рівня патріотизму сучасної молоді. Більшість опитаних педагогів та батьків переконані, що необхідно відроджувати і підтримувати національні традиції, звичаї у сім'ях; активніше залучати молодь до волонтерської діяльності, допомоги постраждалим від війни; проводити зустрічі з воїнами-захисниками, представниками національно-патріотичних організацій.

Враховуючи результати дослідження, можна констатувати, що педагоги постійно опікуються національно-патріотичним вихованням учнівської молоді, мають досвід роботи щодо формування національної свідомості, поваги до держави, культурного спадку українського народу. Однак, вони потребують певної методичної допомоги щодо сучасних ефективних інструментів, технологій, форм та методів (квести, кейси, акції тощо) формування національно-патріотичної свідомості учнів, практичних психологічних рекомендацій щодо роботи з дітьми в умовах війни.

О. БОРИСЕНКО

ОРГАНІЗАЦІЯ ПІДГОТОВКИ ВИПУСКНИКІВ ДО ВСТУПНИХ ВИПРОБУВАНЬ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

У зв'язку зі зміною військово-політичної ситуації в Україні проведення ЗНО, яке за багато років стало дієвим механізмом вступу одинадцятикласників до

закладів вищої освіти (далі ЗВО), стало неможливим. Натомість було проведено національний мультипредметний тест (далі –

НМТ), у якому взяли участь 3 996 випускників закладів загальної середньої освіти області. Процедурно і за змістом НМТ хоч і відрізнявся від вже звичних зовнішніх оцінювань, та став своєрідним іспитом для вступу осіб, які у поточному році отримали загальну середню освіту.

Створення умов для спрямування освітнього процесу на оптимізацію підготовки випускників до НМТ та, фактично, до вступних випробувань під час воєнного стану, стало одним із найважливіших завдань, яке нині постало перед освітянами області.

Проведений Сумським ОІППО моніторинг стану підготовки учнів до вступних випробувань дав змогу з'ясувати, які напрями навчально-виховної роботи спрямовуються на підвищення ефективності організації підготовки учнів до вступних випробувань, проаналізувати готовність випускників до складання НМТ, стан інформованості випускників про особливості проведення зовнішніх оцінювань в умовах воєнного стану.

До вибірки дослідження увійшли 511 респондентів (заступники директорів шкіл, учителі-предметники, учні 11-х класів) із 14 закладів загальної середньої освіти (далі ЗЗСО) Конотопської міської та Недригайлівської селищної територіальних громад.

Як свідчать результати проведеного моніторингу, не зважаючи на надскладну ситуацію, що нині склалася в країні, педагоги Сумщини продовжують наполегливо працювати у напрямі підготовки випускників до складання вступних випробувань. Вони систематично ознайомлюються з новаціями зовнішніх оцінювань та особливостями

проведення вступної кампанії, опрацьовують нормативні документи, що регламентують порядок проведення вступних іспитів, беруть участь у методичних заходах присвячених зазначеним вище питанням, ознайомлюються з актуальною інформацією на сторінках освітніх сайтів.

Цей рік став для освітян, учнів та їхніх батьків роком випробувань, коли звичайний устрій життя був змінений, а базові потреби громадян, зокрема їхнє право на освіту, було критично обмежено. Проте, більше половини педагогів (53%) зазначили, що на їхню думку, військові дії на території України майже не вплинули на ставлення випускників до майбутніх вступних випробувань. Опитані учителі обох територіальних громад (29%) указали, що учні почали більш відповідально ставитись до майбутнього вступу; така ж кількість респондентів зауважили, що підготовка одинадцятикласників суттєво погіршилась. На відміну від відповідей учителів, заступники директорів (36%), вказали, що значна кількість учнів та їхніх батьків вважають зовнішні випробування за часів війни недоцільними; близько 20% опитаних зазначили, що певна кількість учнів наразі відмовилися від вступу до закладів вищої освіти.

Основними факторами, що впливають на ступінь готовності учнів до зовнішніх оцінювань, респонденти вважають наявність у випускників мотивації, необхідних знань із предметів тестування, організовану роботу вчителів-предметників. При цьому відсоток відповідей педагогів міських та сільських закладів освіти суттєво не відрізняється (рис.1).

Рисунок 1. Основні фактори, що впливають на ступінь готовності учнів до зовнішніх оцінювань.

На думку педагогічних працівників (13%) як сільських, так і міських ЗЗСО, сучасна політична і економічна ситуація в Україні не є провідним чинником, що суттєво впливає на готовність учнів до складання зовнішніх іспитів. Натомість респонденти міських громад серед основних факторів, що зумовлюють ефективність підготовки до вступу, називають матеріальні статки родини, а учителі сільських закладів виділяють рівень розвитку комп'ютерної грамотності учнів.

На запитання про ефективність різних напрямів діяльності закладів із підготовки учнів до вступних випробувань, обидві категорії педагогічних працівників відповіли, що найбільша увага має приділятися проведенню регулярного систематичного повторення, роботі учнів над тестовими завданнями, розвитку самоосвітньої компетентності учнів, проведенню інформаційно-роз'яснювальної роботи з учнями та їхніми батьками.

Серед методичних заходів, спрямованих на підвищення результативності складання вступних випробувань, що проводяться у ЗЗСО найчастіше респонденти називали інформаційно-роз'яснювальну, профорієнтаційну роботу, виконання тренувальних та тестових вправ.

Як повідомили опитані заступники директорів та вчителі із необхідною інформацією про організацію та умови проведення зовнішніх оцінювань учні дізнаються переважно на класних годинах (100 % відповідей). Частина (57 %) заступників директорів указали на самостійне опрацювання випускниками інформації з офіційних сайтів Українського центру оцінювання якості освіти, Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, а також опрацювання учнями інформації зі шкільного сайту, який регулярно оновлюється (21 %).

Найважливішою складовою підготовки учнів до зовнішніх оцінювань та вступних випробувань є предметна (змістова) готовність випускників старшої школи, про що зазначили 76% педагогів. Підвищити ефективність підготовки допомагає використання варіативної складової навчальних планів для організації роботи предметних гуртків, факультативів, курсів за вибором тощо. Дослідження показало, що у всіх міських закладах освіти надаються додаткові години для вивчення окремих предметів; у третині шкіл організовані курси за вибором та факультативи. Натомість у

селищних закладах варіативна складова для додаткової підготовки до зовнішніх оцінювань не проводиться.

В умовах воєнного часу, важливою також є психолого-педагогічна допомога майбутнім абітурієнтам, яка полягає в організації в закладах загальної середньої освіти психологічних тренінгів для випускників. Про проведення цієї форми роботи в закладах загальної середньої освіти повідомили усі респонденти дослідження, проте не сумніваються в її ефективності менше 10% опитаних учителів.

Важливу роль в процесі підготовки учнів до вступних випробувань відіграє профорієнтаційна робота. Задля ознайомлення випускників зі змістом діяльності представників різних професій, потребами вітчизняного ринку праці, програмами навчання закладів вищої освіти України в досліджених закладах проводять зустрічі з представниками закладів вищої освіти, ярмарки професій.

Анкетування показало, що всі учителі-респонденти здійснюють цілеспрямовану роботу за напрямом підготовки учнів до зовнішніх оцінювань: проводять аналіз сертифікаційних робіт, опрацьовують зі старшокласниками на уроках завдання попередніх років, використовують у педагогічній практиці тестовий контроль знань. Так, 68% опитаних учителів пропонують учням виконувати завдання у тестовій формі при підготовці домашніх завдань, періодично тестовий контроль проводять 29 % респондентів.

Як і в попередні роки, у процесі підготовки учнів до зовнішніх оцінювань, учителі використовують різноманітні джерела інформації, проте у зв'язку з військовими діями на території України, вони не завжди мають доступ до Інтернет-джерел, якими послуговувалися раніше. Інтернет-джерелами, спеціалізованими освітніми сайтами та платформами послуговуються 53 % опитаних учителів міських закладів та лише чверть респондентів із селищних закладів загальної середньої освіти. Регулярно опрацьовують матеріали офіційних сайтів Українського центру оцінювання якості освіти, Харківського регіонального центру оцінювання якості освіти, Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти 48% респондентів. Довідниками, посібниками, методичними розробками з предметів навчання користуються 54 %

учителів. Менше чверті (21%) опитаних указали на активне використання ними інформації з фахових газет та журналів, 18% респондентів опрацьовують матеріал шкільного підручника.

Усі опитані вчителі систематично проводять роботу з покращення знань учнів з початковим рівнем успішності: 36% – організовують індивідуальні заняття, 20% – групові консультації. Близько половини опитаних (46%) пропонують учням для виконання індивідуальні завдання.

Готовність учнів до вступних випробувань учителі досліджених закладів оцінюють здебільшого середнім та достатнім рівнями. Указали на наявність випускників, які, на їхню думку, готові до зовнішніх оцінювань на високому рівні, лише 4 % учителів міських закладів загальної середньої освіти.

По різному вчителі міських і селищних закладів охарактеризували проблеми та перешкоди, що виникають у них при підготовці учнів до вступних випробувань. Учителі міських закладів указали на нестачу навчальних годин для підготовки учнів, байдуже ставлення до результативності складання зовнішніх оцінювань з боку випускників та їхніх батьків. Повідомили про відсутність в особистому користуванні комп'ютерної техніки для організації дистанційного навчання 13 % учителів.

Натомість, переважна більшість (88%) вчителів селищних закладів повідомили про відсутність перешкод при підготовці одинадцятикласників до вступу. Тільки 12% опитаних відчують байдуже ставлення випускників до результатів зовнішніх випробувань. При цьому, кожного року якість складання зовнішніх оцінювань учнями міських громад є вищою за результативність, яку демонструють

випускники селищних закладів загальної середньої освіти.

Задля вирішення проблем, які виникають у процесі підготовки учнів до вступних випробувань, педагоги за консультаціями звертаються до спеціалістів місцевих органів управління освітою, центрів професійного розвитку педагогічних працівників. Користуються настановами методистів Сумського ОІППО 93% респондентів-учителів. Найбільше вчителі потребують роз'яснювальної допомоги, інформаційної підтримки, методичного супроводу.

Як показали результати проведеного моніторингу, 90% учнів-респондентів у поточному році планують вступати до закладів фахової передвищої та вищої освіти.

Більшість опитаних учнів вже визначились із закладами освіти, до яких будуть вступати у майбутньому. Попри достатньо високий рейтинг обласних закладів вищої освіти, значна кількість випускників досліджених міських шкіл (44%) планують вступати до вишів інших областей України. Більше третини (39%) учнів селищних закладів, навпаки, обирають для вступу регіональні ЗВО. Водночас, 30% опитаних старшокласників ще не визначилися зі своїми пріоритетами щодо подальшого навчання.

За відповідями 51% респондентів на вибір закладу для навчання воєнний стан на території України суттєво не вплинув. Здебільшого, учні селищних закладів керуються власними перспективами щодо результатів зовнішнього оцінювання, престижністю закладу освіти та обраної спеціальності. Випускники міських закладів освіти (70%), обґрунтовують власний вибір, насамперед, перспективами подальшого працевлаштування (рис.2).

Рисунок 2. Мотивація вибору випускниками закладу вищої освіти та спеціальності для подальшого навчання

На жаль, як свідчать дані анкетування, на потреби вітчизняного ринку праці зорієнтована лише невелика кількість опитаних.

Майбутній вибір спеціальності випускників міських шкіл, які взяли участь у моніторингу, здебільшого пов'язаний зі сферами інформаційних технологій, бізнесом і управлінням, інженерно-технічною галуззю, юриспруденцією, освітою та медициною. Випускники селищних закладів обирають спеціальності сфери освіти, культури та мистецтва, бізнесу і управління. Це підтверджує вищезгадану мотивацію вибору та свідчить про відсутність в учнів уявлення про кон'юнктуру вітчизняного ринку праці.

За відсутності нормативних документів, які регламентують вступ до закладів фахової передвищої та вищої освіти у 2023 році на момент проведення моніторингу, при виборі предметів тестування, випускники орієнтуються на «Умови прийому на навчання до закладів вищої освіти України у 2022 році».

Більшість опитаних учнів (63%) зазначили, що підготовка в їхніх закладах проходить з усіх предметів тестування; 23 % повідомили про підготовку з окремих навчальних дисциплін. При цьому третина респондентів зауважили, що потребують додаткових знань із предметів, що винесені для проходження зовнішніх оцінювань.

Випускники селищних ЗЗСО вважають, що найкраще при підготовці до вступних випробувань їм можуть допомогти відвідування підготовчих курсів (34%), заняття з репетиторами (38%) та виконання завдань у тестовій формі (43%).

З метою вдосконалення власної предметної підготовки, випускники досліджених закладів опрацьовують інформацію з Інтернет-джерел, зі збірників тестових завдань, конспектів уроків, шкільних підручників, довідників. Окрім того, 43% старшокласників користуються офіційними спеціалізованими Інтернет-ресурсами для дистанційної підготовки: онлайн-платформами, онлайн-курсами, онлайн-тренажерами. Опрацьовують рекомендації вчителів-предметників на шкільних сайтах 42% опитаних.

Респонденти вказали, що із процедурою, організацією, особливостями проведення зовнішніх оцінювань вони ознайомлюються переважно на класних годинах (68 %), тематичних батьківських зборах за участі випускників (64 %), індивідуальних бесідах (23%), психологічних тренінгах (17%). Про відсутність заходів, спрямованих на інформування

учнів із зазначених вище питань, повідомили 11 % учасників моніторингу.

За відповідями учнів 11-х класів, для покращення своєї підготовки до вступу вони потребують більше знань з предметів тестування (57%), роз'яснень особливостей вступної кампанії 2023 року в Україні (30%), інформації про корисні джерела самопідготовки та програми навчання для українців за кордоном (22% відповідей).

Як показало дослідження, близько 17% опитаних старшокласників розглядають перспективи вступу до закордонних університетів, адже європейські країни, США та Канада цього року надають можливість українським студентам отримати спеціальні стипендії для навчання. Проте, завадити цим планам може незнання іноземної мови, зокрема англійської.

Більшість (62%) учнів міських та 41% учнів селищних закладів потребують підвищення рівня володіння іноземною мовою, при цьому половина із зазначеної кількості випускників вже займається додатково. Близько 15% випускників повідомили, що прагнуть вдосконалити своєї знання з іноземної мови, але не мають такої можливості.

У ході проведеного моніторингу було досліджено, якою є самооцінка знань учнів із тих предметів, які зазвичай виносяться для складання зовнішнього оцінювання. На думку випускників міських закладів, з більшості предметів тестування вони підготовлені на середньому рівні. Виключення склали лише українська мова та біологія, знання з яких 55% та 59% респондентів відповідно оцінили достатнім рівнем. Найнижчу оцінку випускники дали рівню свої підготовки з математики та іноземної мови

За даними самооцінки, рівень підготовки випускників селищних ЗЗСО є достатнім з біології та іноземної мови, з решти предметів – середнім. Від 11% до 19% опитаних учнів оцінили свої знання з української мови, математики та історії України лише низьким рівнем.

Таким чином, не зважаючи на воєнний стан в Україні, усі досліджені заклади загальної середньої освіти продовжують цілеспрямовану роботу з підготовки учнів до вступних випробувань. Як показало дослідження, додаткової уваги потребують: підготовка учнів 11-х класів з основних предметів зовнішніх оцінювань, урізноманітнення профорієнтаційної роботи в закладах, інформаційна та методична підтримка педагогічних працівників, розвиток самоосвітньої компетентності учнів.

О. ЧЕРНИХ

КІБЕРБЕЗПЕКА УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

На сьогоднішній день учителі, учні, їхні батьки активно використовують в освітньому процесі мережу Інтернет як потужне джерело інформаційних ресурсів. Враховуючі, що динамічність розповсюдження інформації мережею Інтернет дуже висока, слід постійно контролювати загрози, які виникають повсякчас, а саме дезінформація, маніпуляція, фейкові новини, вірусні атаки, шахрайство, пропаганда терористичної та екстремістської діяльності. Особливо гостро це стало відчуватися під час карантину та військового стану.

З початком війни Україна стала цілком чисельних кібератак, які охопили як державні установи, організації, так і звичайних громадян. Наразі створення безпечного освітнього середовища, збереження персональних даних учасників освітнього процесу, формування інформаційно-цифрової компетентності, дотримання правил захищеного користування інтернет-ресурсами в кіберпросторі є важливими показниками якості освіти.

Під кіберпростором слід розуміти середовище (віртуальний простір), яке надає можливості для здійснення комунікацій та/або реалізації суспільних відносин, утворене в результаті функціонування сумісних (з'єднаних) комунікаційних систем та забезпечення електронних комунікацій із використанням мережі Інтернет та/або інших глобальних мереж передачі даних.

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» дає таке визначення: «Кібербезпека – захищеність життєвоважливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору, за якої забезпечуються сталий розвиток інформаційного суспільства та цифрового комунікативного середовища, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних і потенційних загроз національній безпеці України у кіберпросторі» [1].

Оскільки об'єм даних збільшується й усе більше користувачів працюють і спілкуються, кіберзлочинці розробляють складні методи, для отримання

доступу до ресурсів, викрадення даних, саботажу роботи освітніх закладів або вимагання грошей. Щороку кількість атак збільшується, а зловмисники розробляють нові методи для уникнення виявлення.

Нині розмаїття небезпек і загроз зростає постійно. Найбільшу загрозу для здобувачів освіти мають приховані активні небезпеки, серед яких – мережні загрози. Активне використання мереж, особливо дітьми підліткового віку, супроводжується збільшенням різних видів загроз. Найбільш активні приховані загрози, що походять із комп'ютерної мережі, можуть бути представлені наступною класифікацією:

- вірусні атаки;
- кіберзлочинність (спамерство, кардінг, фішинг, ботнети тощо);
- загрози від мережевого серфінгу (кібербулінг, «дорослий» контент, незаконний вміст, насильство в режимі онлайн, розголошення приватної інформації, платні послуги тощо).

Загрози, що надходять з мереж, можна розділити на наступні типи: активні та пасивні, відкриті та приховані, поточні та відкладені.

Зміщення цілей кіберзлочинності з технічних (інформаційних) об'єктів на людину спричинило появу соціальної інженерії як методів і технологій отримання необхідного доступу до інформації, заснованих на особливостях психології людей, зокрема, маніпуляція людськими страхами, зацікавленістю або довірою. Основними типами соціальної інженерії можна вважати наступні:

Претекстінг – це набір дій, відпрацьованих за певним, заздалегідь складеним сценарієм, у результаті якого жертва може видати будь-яку інформацію або вчинити певну дію. Для використання цієї техніки зловмисник спочатку збирає певні дані про жертву (ім'я, місце навчання та проживання; дату народження; дані про батьків), використовуючи реальні запити з іменами щодо оточення жертви, а після того, як увійде в довіру, отримує необхідну йому інформацію або дії.

Фішинг – техніка інтернет-шахрайства, спрямована на отримання конфіденційної інформації користувачів авторизаційних даних різних систем. Основним видом фішингових атак є підроблений лист, відправлений жертві електронною поштою, який виглядає як офіційний. У листі міститься форма для введення персональних даних (пінкодів, логіна і пароля тощо) або посилання на web-сторінку, де розташовується така форма.

Троянський кінь – це техніка ґрунтується на цікавості, страху або інших емоціях користувачів. Зловмисник відправляє лист жертві за допомогою електронної пошти, як додаток, до якого знаходиться «оновлення» антивірусу, ключ до грошового виграшу або компромат на співробітника. Насправді ж у вкладенні знаходиться шкідлива програма, яка після того, як користувач запустить її на своєму комп'ютері, буде використовуватися для збору або зміни інформації зловмисником.

Quiproquo (послуга за послугу) – ця техніка передбачає звернення зловмисника до користувача по електронній пошті або корпоративному телефону. Зловмисник може представитися, наприклад, співробітником технічної підтримки та інформувати про виникнення технічних проблем на робочому місці та необхідність їх усунення. У процесі «вирішення» такої проблеми, зловмисник підштовхує жертву на вчинення дій, що дозволяють атакуючому виконати певні команди або встановити необхідне програмне забезпечення на комп'ютері жертви.

Дорожнє яблуко – цей метод є адаптацією троянського коня і полягає у використанні фізичних носіїв (CD, флеш-накопичувачів). Зловмисник зазвичай підкидає такий носій у загальнодоступних місцях. Для того, щоб виник інтерес до даного носія, зловмисник може нанести на носій логотип відомої популярної компанії.

Байтинг – метод, схожий на попередній, а також фішинг і троянський кінь, проте відрізняється тим, що байтер може запропонувати користувачеві реальну безкоштовну послугу (музику, фільм тощо) в обмін на конфіденційну (приватну) інформацію.

Зворотня соціальна інженерія – даний вид атаки спрямований на створення такої ситуації, при якій жертва змушена буде сама звернутися до зловмисника за «допомогою». Наприклад, створити оборотні неполадки в гаджеті жертви з попереднім

інформуванням щодо служби «підтримки». Користувач у такому випадку зателефонує або зв'яжеться по електронній пошті зі зловмисником сам, і в процесі «виправлення» проблеми зловмисник зможе отримати необхідні йому дані.

Дружні листи – надсилання електронних листів, у яких особу повідомляють про отримання спадщини, призив, бонусів чи дружнього переказу грошей.

Вішинг – голосова версія фішингу. Як правило, дії пов'язані з телефонним шахрайством, метою якого є отримання реквізитів банківських карток або будь-якої іншої конфіденційної інформації або змушення жертви перевести гроші на банківський рахунок зловмисника.

Контакти – розсилання спаму від імені знайомих. Тобто, заволодівши чимось акаунтом, чи то в соціальній мережі, чи в електронній пошті, зловмисники можуть спробувати надсилати від його імені посилання. Психологічна дія, що побудована на схильності людини довіряти своїм знайомим і не дуже вагатися, коли отримують від них пропозицію відкрити посилання.

Щоб не стати жертвою кібератак, необхідно дотримуватися певних рекомендацій під час роботи у мережі Інтернет усім учасникам освітнього процесу.

Для безпечної роботи в кіберпросторі педагогам можна надати наступні рекомендації:

1. Не користуйтеся забороненим і поштовими сервісами (Mail.ru, Yandex) та соціальним мережами (Vkontakte, Однокласники).
2. Використовуйте антивірусні програми.
3. Користуйтеся надійними паролями, періодично змінюйте їх.
4. Оновлюйте програмне забезпечення.
5. Залучайте батьків до профілактичної роботи з дітьми, проводьте бесіди для батьків щодо проблем кіберзагроз та засобів їх упередження.
6. Використовуйте систему превентивних заходів для вирішення проблеми кіберзахисту в шкільному середовищі.
7. Використовувати активні та інтерактивні форми роботи, такі як: перегляд кінострічок, роликів на тему кібербезпеки, обговорення переглянутого, моделювання ситуацій, які схожі на ті, які реально відбуваються, та пошуки виходу з них.
8. Проводити діагностику стану психологічного клімату класу, виявляти дітей, які зазнавали

віртуального цькування або можуть піддаватися кібербулінгу.

Батькам потрібно починати говорити з дітьми про кібербезпеку з того моменту, коли ви даєте дитині в руки телефон, планшет, ноутбук. Вік дитини може бути різним: одні діти починають користуватися сучасними гаджетами в 3-4 роки, інші перед початком навчання в школі. Особливу увагу слід звертати на дітей підліткового віку, саме вони є особливо уразливою категорією для кіберзлочинців.

Батькам слід дотримуватися наступних рекомендацій:

1. Інформуйте дитину про ризики, які можуть виникнути під час користуванням Інтернетом.
2. Цікавтеся віртуальним життям своєї дитини, спілкуйтеся з нею про її інтернет-враження.
3. Поясніть дитині, що необхідно радитися з вами перед тим, як здійснювати покупки через мережу Інтернет.
4. Ознайомлюйтеся з сайтами, які відвідує ваша дитина.
5. Привчайте дитину з повагою і тактовністю ставитися до інших користувачів мережі Інтернет.
6. Навчайте дитину розповідати про свої знайомства в соціальних мережах.
7. Користуйтеся програмами батьківського контролю, використовуйте інформаційні фільтри.
8. Допоможіть дитині створити безпечний пароль і поясніть, що це є необхідним для того, щоб захистити особисту інформацію.
9. Поясніть дитині що таке спам, вірус, які ризики пов'язані з цим.

Дуже важливо навчати дітей основним правилам безпечного користування гаджетами. У своєму віці вони ще не знають, як безпечно користуватися мережею Інтернет. Тому діти мають розуміти, як себе захистити. У цьому їм повинні

постійно і систематично допомагати як батьки, так і вчителі. Учням слід дотримуватися наступних рекомендацій:

1. Завжди консультуватися з батьками про незрозумілі для вас речі в Інтернеті.
2. Не розповідайте інформацію про себе, ваших близьких і знайомих незнайомцям.
3. Не погоджуйтеся на зустрічі з незнайомими вам людьми без дозволу батьків, вчителів.
4. Використовуйте відеозв'язок лише з тими людьми яких ви знаєте особисто.
5. Якщо отримуєте листа чи повідомлення образливого змісту обов'язково повідомте батьків, вчителів.
6. Якщо отримали листа чи повідомлення з незнайомої адреси, номеру телефону не відкривайте його. Повідомте про це батькам та або вчителям, щоб уникнути вірусної атаки.
7. Обдуманно публікуйте фото чи відео в Інтернеті, їх може подивитися будь-хто.
8. Враховуйте, що віртуальні знайомі можуть бути не тими, за кого себе видають.
9. Не повідомляйте стороннім людям свої паролі, користуйтеся лише надійними паролями та логінами.
10. Ніколи не робіть того, що може коштувати вашій родині фінансової шкоди.
11. Не користуйтеся забороненими поштовими сервісами (Mail.ru, Yandex) та соціальними мережами (Vkontakte, Однокласники).

Постійно з'являються нові рішення у відповідь на кібератаки, весь час зростає поінформованість учасників освітнього процесу. Саме пильність і систематичне використання рекомендацій для педагогів, батьків і учнів може бути потужним ресурсом для виявлення та пом'якшення кіберзагроз, що виникають.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про кібернетичну безпеку України» // Відомості Верховної Ради України, 2017. № 45. ст.403.
2. Довгань О.Д., Тарасюк А.В. Глобальна культура кібербезпеки в системі запобігання кіберзлочинності в Україні. Інформація і право. 2018. № 3(26). С. 94-103.
3. Довгань О.Д. Щодо деяких правових аспектів культури кібербезпеки: зб. тез наукових доповідей ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції [“Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави”]. К., 2018. С. 60-62.
4. Доценко С. О., Прокопенко А. І. Цифрова грамотність майбутніх учителів у контексті STEM-освіти. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів : теорія і практика : матеріали ІІІ Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 10 квітня 2018 р.). Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : «Стиль-Издат», 2018. 476 с., С. 298-300.
5. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект: підручник / [В. Л. Бурячок, В. Б. Толубко, В. О. Хорошко, С.В.Толупа]; за заг. ред. д-ра техн. наук, професора В. Б. Толубка. К.: ДУТ, 2015. 288 с.

О. ЖИЛА

СТАН СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МОНІТОРИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Під час дії в Україні правового режиму воєнного стану, створення безпечних умов для учасників освітнього процесу – одне з першочергових завдань місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Сумська область одна з перших зазнала агресії з боку росії і сьогодні перебуває під постійним обстрілом, тому усі зусилля управлінців повинні бути спрямовані на створення освітнього середовища, здорового, безпечного, захищеного фізично та психологічно. З початку повномасштабного вторгнення, на території області агресором зруйновано або частково пошкоджено заклади загальної середньої освіти і перебувати, а тим більше навчатися в очному режимі, є вкрай небезпечним.

На сьогодні, у першу чергу, більш актуальними стають питання безпечного простору та освітнього середовища для перебування учнів і працівників. Тому, головне питання, яке турбує сьогодні і батьків, і вчителів – як забезпечити якісну освіту в умовах війни.

В умовах військової агресії російської федерації проти України, питання захисту учасників освітнього процесу є надзвичайно важливими. У ситуації небезпеки, щоб зберегти здоров'я і життя дітей, їх слід швидко евакуювати в безпечне місце. Отже, одним із головних критеріїв безпечного освітнього середовища сьогодні є наявність у закладі загальної середньої освіти укриття цивільного захисту населення та його облаштування відповідно до вимог.

Під час аналізу проведеного дослідження було з'ясовано, що більшість респондентів (62,5 %) вважають, що у закладі загальної середньої освіти, де вони працюють та навчаються, захисна споруда цивільного захисту відповідає вимогам щодо її утримання та експлуатації, 20,8 % опитаних повідомили, що укриття здебільшого відповідає вимогам, 4,0 % зазначили, що захисна споруда зовсім не відповідає рекомендаціям, 4,6 % не змогли оцінити дане питання (рис. 1).

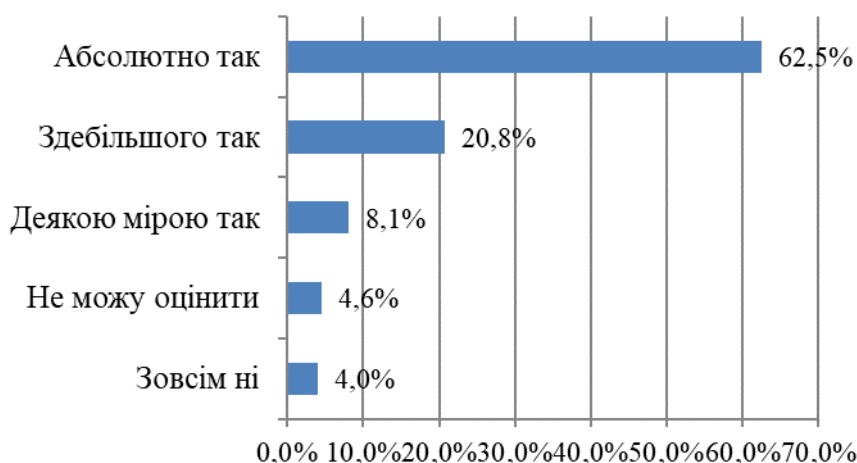

Рисунок 1. Відповідність споруди цивільного захисту вимогам щодо її утримання (відповіді респондентів, у %)

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що захисні споруди майже половини (47,2 %) закладів загальної середньої освіти забезпечені електроживленням, штучним освітленням та первинними засобами

пожежогасіння. У 45,6 % сховищах наявні засоби надання медичної допомоги відповідно до переліку укомплектування запасів медичного майна в укриттях, але, на жаль, захисні споруди не обладнані системами водопроводу та каналізації.

Незначна кількість укриттів (22,1 %) обладнана wi-fi роутерами для доступу до мережі Інтернет та укомплектована сухими сніданками, контейнерами

для зберігання продуктів харчування та їхніх відходів (рис. 2).

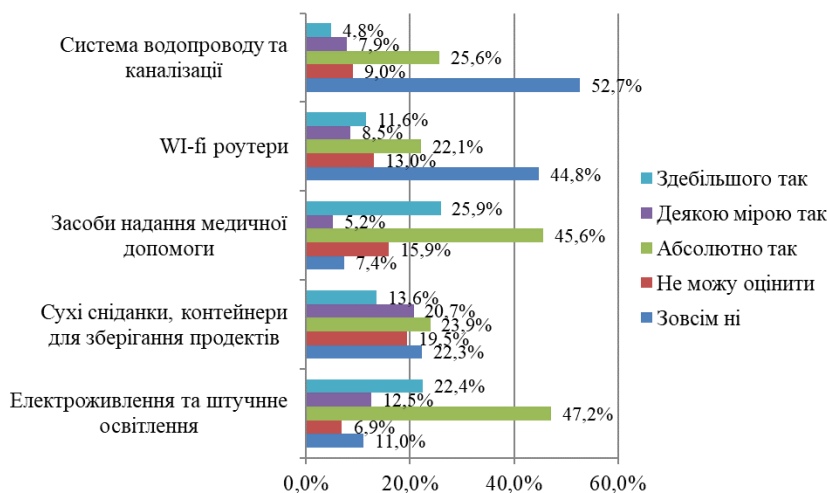

Рисунок 2. Укомплектування захисної споруди закладу загальної середньої освіти (відповіді респондентів, у %)

Заклади загальної середньої освіти є одними з найбільш вразливих об'єктів з точки зору протипожежної небезпеки. Будь-яка надзвичайна ситуація в умовах воєнного стану може виникнути у будь-яку хвилину та призвести до загрози здоров'ю і життю учасників освітнього процесу. Саме тому пожежна безпека є пріоритетом як для державних органів, так і для адміністративного апарату закладу освіти.

Результати моніторингово дослідження показали, що працівники закладу та учні (62,9 %) систематично проходять навчання правилам пожежної та електричної безпеки. Керівництво закладів загальної середньої освіти та учителі регулярно інформують учнів щодо правил техніки безпеки під час занять, правил поведінки у надзвичайних ситуаціях із залученням спеціальних служб. У ході дослідження було з'ясовано, що шкільні приміщення не обладнані засобами автоматичної пожежної сигналізації, стаціонарними автоматичними установками пожежогасіння. Первинними засобами гасіння в закладах загальної середньої освіти є вогнегасники, ємності з піском та пожежні стенди зі щитом і спеціальним інвентарем. Плани евакуації та план дій, на випадок пожежі, розміщені у доступному місці.

Питання безпеки освітнього процесу не є новим для суспільства, однак особливої актуальності воно набуває, коли та чи інша країна потрапляє в зону конфлікту, військової агресії, окупації. На жаль,

сьогодні в такій кризовій ситуації опинилася Україна. Надважливо в цей час створити всі можливі умови для забезпечення захисту життя та здоров'я дітей, прийняти виклики часу, пов'язані із безпековою ситуацією та війною. Чітке розуміння учасниками освітнього процесу алгоритму дій під час загрози та виникнення надзвичайних ситуацій воєнного характеру убезпечить їх та зменшить негативні наслідки.

За результатами проведеного дослідження було з'ясовано, що закладам загальної середньої освіти громади вдалося організувати безпечне освітнє середовище. У закладах постійно проводиться перевірка евакуаційних виходів, коридорів, тамбурів, східців; розроблено план евакуації, згідно якого чітко розподілено обов'язки персоналу на випадок виникнення пожежі; проводяться практичні заняття з відпрацюванням планів евакуації в надзвичайних ситуаціях, зокрема, під час оголошення повітряної тривоги. Педагогічні працівники та учні досконало знають свої обов'язки під час сигналу повітряної тривоги та чітко дотримуються алгоритму дій щодо переходу в укриття.

Сумська область була однією із перших областей, яку було звільнено з окупації, тому важливим питанням сьогодні є навчити дітей основ мінної безпеки та правил поводження з вибухонебезпечними предметами. Відповідаючи на запитання опитувальника: «У закладі освіти, де

Ви навчаєтеся, проводяться навчання учнів з питань мінної безпеки?», 43,6 % учнів запевнили, що даний вид роботи проводиться, 30,9 % респондентів вказали, що заняття здебільшого

проводяться, 11,0 % обрали варіант відповіді «Деякою мірою», і лише 5,8 % зазначили, що з ними зовсім не проводилися такого роду заняття (рис. 3).

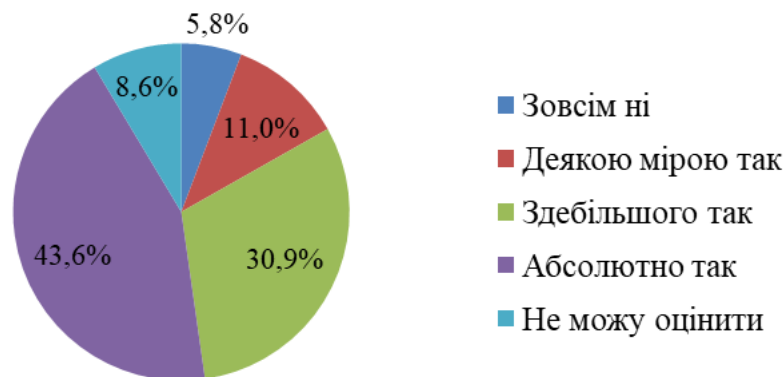

Рисунок 3. Проведення занять з питань мінної безпеки (відповіді учнів, у %)

Воєнний стан у країні вплинув та змінив звичну поведінку учнів. Дитяча допитливість заміщена відчуттям страху, зокрема, при виявленні підозрілих предметів. Діти, відповідаючи на запитання анкети щодо своїх дій при знаходженні на території закладу освіти невідомого небезпечного предмету, майже одногосно відповіли, що повідомлять про знахідку працівників закладу освіти (74,4 %) та телефонують за номером 101 (23,3 %).

Питання, яке було вивчено у ході моніторингового дослідження, є охорона закладу загальної середньої освіти та наявність у ньому систем відеоспостереження. Створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти залишається обов'язком керівника закладу.

Питання посилення безпеки у закладах освіти стало актуальним після початку російської агресії ще у 2014 році, наразі, на ньому зосереджено найбільшу увагу. Керівникам закладів освіти необхідно так посилити режим безпеки, щоб у приміщенні школи неможливо було пронести будь-які сторонні предмети, у тому числі вибухонебезпечні речовини.

У ході моніторингового дослідження було з'ясовано, що у майже у половини закладів загальної середньої освіти (46,3 %), що брали участь в опитуванні, наявні огорожувальні паркани, охорону здійснюють штатні працівники, які, фактично, лише стежать за входом-виходом у

заклад освіти сторонніх осіб. Головним чином, це пов'язано з тим, що у чинних типових штатних нормативах закладів загальної середньої освіти, затверджених наказами Міністерства освіти і науки від 06.12.2010 № 1205 «Про затвердження Типових штатних нормативів закладів загальної середньої освіти» та від 01.02.2018 № 90 «Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 грудня 2010 року № 1205», передбачено лише посаду сторожа. У його обов'язки входить охорона приміщень та шкільного майна, спостереження за економією енергоресурсів та пожежною безпекою тощо. Єдиний пункт, який стосується контрольно-пропускної складової – запис у журналі відвідувачів та мети їхнього перебування у закладі освіти. Затримувати чи обстежувати людей сторож не має права. За законодавством, відповідальність за безпеку школярів несе адміністрація закладу та вчителі, а не сторожі-вахтери.

В одному із запитань опитувальника респондентам пропонувалося оцінити рівень своєї безпеки під час перебування у закладі загальної середньої освіти. Переважна більшість учителів (73,4 %) запевнила, що вони почуваються у безпеці, 10,2 % обрали варіант «Деякою мірою так». Більше третини учнів (40,7 %), відповідаючи на дане запитання анкети, зазначили, що вони почуваються абсолютно захищеними під час освітнього процесу в очному режимі (рис. 4).

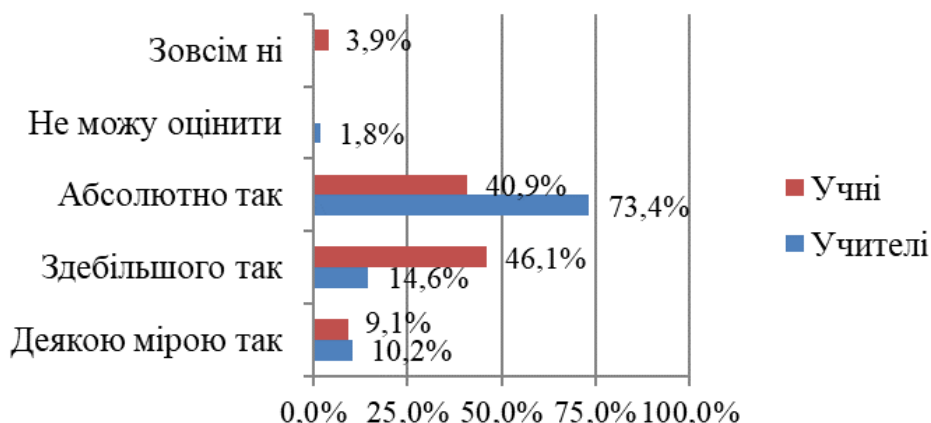

Рисунок 4. Ступінь відчуття безпеки в учасників очного процесу навчання (відповіді респондентів, у %).

У ході дослідження, паралельно з опитуванням учнів та педагогічних працівників стосовно оцінки своєї безпеки у закладі, батькам було запропоновано оцінити рівень свого задоволення станом створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти. За результатами опитування, було з'ясовано, що переважна більшість (73,0 %) батьків задоволені створеними у закладах умовами навчання дітей; 7,6 % респондентів відмітили, що їх вони не влаштовують або задовільняють деякою мірою (16,5 %). Майже дві третини (64,6 %) респондентів зазначили, що фактори незадоволення відсутні. Незначна кількість (20,3 %) вказала, що, на їхню думку, захисна споруда непридатна до експлуатації; 4,5 % опитаних батьків відмітили, що в закладі освіти недостатня кількість первинних засобів пожежогасіння.

Таким чином, аналізуючи дані опитування, можна стверджувати, що у закладах загальної середньої освіти, що брали участь у дослідженні, адміністрації та педагогічним працівникам безпосередньо вдалося створити безпечні умови для навчання учнів.

Опитуючи батьків стосовно того, що для них є найбільш значущим при відвідуванні закладу загальної середньої освіти їхньою дитиною, отримуємо наступні результати: найбільша кількість респондентів зазначили, що дивлячись на сучасний розвиток подій, на те, що наша система освіти функціонує в умовах воєнного стану, для 16,8 % пріоритетом є те, щоб діти перебували у безпеці під час освітнього процесу у закладі; для 14,8 % респондентів головним залишаються отримані у закладі освіти знання, якісний та

цікавий освітній процес, практичні навички, наближені до життя. Для 10,2 % батьків найбільш значущим є розвиток дитини як особистості. Сучасні діти багато часу проводять за гаджетами, мало спілкуються між собою, тому не дивно, що наступне, на чому наголосили батьки, відповідаючи на запитання опитувальника, – щоб дитина навчилася спілкуванню, була комунікабельною (10,7 %), бо саме через спілкування лежить шлях до життєвого і професійного успіху.

Переважна більшість батьків (80,8 %), відповідаючи на питання про безпекові складові організації освітнього процесу, зазначили, що вони стурбовані загрозою ракетних ударів, які є небезпечними. Незначна кількість батьків (6,1 %) відповіли, що хвилюються через можливість повторного ворожого вторгнення на територію, де вони проживають. Лише 3,7 % опитаних зазначили, що укриття цивільного захисту у школі не відповідає нормам безпеки та 8,5 % батьків стурбовані, що дітям буде некомфортно знаходитися в укритті довгий час. Переважна більшість батьків (71,1 %) вважають, що під час повномасштабної війни безпечних місць та населених пунктів на території України немає; 15,4 % опитаних відповіли, що вдома, у квартирі чи будинку, дитина перебуває у більшій безпеці; 11,8 % зазначили, що саме заклад освіти є укриттям, у якому дитина впродовж усіх занять перебуває під наглядом дорослих та є більш захищеною.

На нашу думку, незначний відсоток тих, хто обрав заклад освіти у якості найнебезпечнішого місця навчання для дітей, пов'язаний, перш за все,

з тим, що не у всіх закладах освіти адміністрацією проводилася роз'яснювально-демонстраційна робота з батьками щодо наявності та стану укриття цивільного захисту. Так, 23,3 % респондентів відмітили, що їм доводилося довіряти про наявність у закладі освіти укриття, але без огляду захисної споруди та 10,8 % опитаних батьків вказали на те, що вони не були повідомлені про стан та відповідність до норм Державної служби з надзвичайних ситуацій укриття цивільного захисту, що міститься в закладі освіти.

Інформацію про наявність та стан укриття у закладі освіти, протоколи безпеки для випадків повітряної тривоги – це та інформація, яку необхідно комунікувати із батьками. По-перше, батьки мають знати, що відбувається з їхніми дітьми у закладі освіти під час оголошення сигналу «повітряна тривога», як і куди здійснюється евакуація. По-друге, володіння інформацією про протоколи безпеки дозволить батькам додатково проговорити їх із дітьми, переконати їх дотримуватися і не хвилюватися. Важливо, спільно з батьками, також домовитися про додатковий вміст шкільного наплічника – «рюкзака безпеки» учня, який має вмещувати воду, перекус, необхідні ліки з інструкцією щодо того, як і коли їх потрібно приймати, запискою з прізвищем дитини, батьків, контактними номерами телефонів, домашньою адресою. У ході проведеного дослідження було

з'ясовано, що у переважній більшості батьків (76,6 %) адміністрація закладу освіти, у якому навчається дитина, вимагала сформувати «рюкзак безпеки» учня; 18,3 % батьків зазначили, що їх нічого не прохали зробити по даному питанню, а 5,1 % респондентів вперше чувають про таке поняття.

Отже, сфера освіти, як і всі сфери життя суспільства, зазнала сильних змін під час воєнного стану. Керівники закладів освіти та педагоги тримають освітній фронт, продовжуючи працювати в умовах війни, формують унікальний педагогічний досвід, переосмислюють роль освіти, її ціннісні складники та беруть на себе безпековий рівень відповідальності.

Вплив військової агресії на освіту породжує цілий ряд гуманітарних та соціальних проблем, завдаючи шкоди учням та педагогічним працівникам, позбавляє їхнього права на освіту, руйнуючи підґрунтя, на якому громади будують своє майбутнє, надії та прагнення цілих поколінь. Натомість, освітня система може допомогти у захисті молоді від травм, пропонуючи чітку стабільність, вона може полегшити психологічний вплив військової агресії та забезпечити доступ до інших життєво важливих послуг. Саме тому, усвідомленість, з якою влада та суспільство можуть прийняти виклики в системі освіти, матиме пряий вплив на побудову безпечної школи майбутнього.

Т. СВЕТЛОВА

РОЗВИТОК ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Одним із основних напрямів реформування освіти, відповідно до Концепції реалізації державної політики «Нова українська школа», є «наскрізне застосування інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, яке має стати інструментом забезпечення успіху Нової української школи» [3].

Ефективна діяльність учителя математики знаходиться у відповідності з його готовністю до розвитку загальних і професійних компетентностей, визначених у Професійному стандарті за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [5]:

- загальні (громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька).
- професійні (мовно-комунікативна, предметно-методична, інформаційно-цифрова, психологічна, емоційно-етична, педагогічне партнерство, інклюзивна, здоров'язбережувальна, проєктвальна, прогностична, організаційна, оцінювально-аналітична, інноваційна, рефлексивна, здатність до навчання впродовж життя).

Відповідно до Професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» [5] однією зі складових професійної компетентності педагога є інформаційно-цифрова компетентність, що визначає здатність:

- орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею у професійній діяльності;
- ефективно використовувати наявні та створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні

ресурси;

- використовувати цифрові технології в освітньому процесі.

Швидкий розвиток сучасного суспільства, цифрових технологій, інноваційних засобів навчання, діджиталізація всіх сфер професійного та суспільного життя є необхідною умовою розвитку інформаційно-цифрової компетентності вчителів математики, упевненого, критичного й відповідального використання цифрових технологій у професійній діяльності, із дотриманням принципів академічної доброчесності.

Законом України «Про освіту» [1] визнано інформаційно-цифрову компетентність як одну з ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішного функціонування в суспільстві.

Проблемі формування та розвитку інформаційно-цифрової компетентності педагогів в умовах Нової української школи значну увагу приділяли сучасні дослідники М. Антонченко, В. Биков, Н. Морзе, О. Овчарук, Л. Петрова, О. Спірін.

Різні підходи до визначення терміну «інформаційно-цифрова компетентність педагога» дозволяють розглядати це поняття як:

- інтегрований результат особистості педагогічного працівника по оволодінню сучасними цифровими та інформаційними технологіями й застосуванню їх у власній професійній діяльності, який формується на основі оволодіння ним змістовим, діяльнісним і мотиваційним компонентами досвіду роботи з різноманітною інформацією [2];
- упевнене й водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, у публічному просторі

та приватному спілкуванні. Ця компетентність включає інформаційну й медіаграмотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, уміння працювати з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеки, а також розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність) [4];

– сукупність знань і розуміння, умінь, навичок, а також особистісних ставлень і ціннісних орієнтацій людини в галузі ІКТ та здатність автономно й відповідально демонструвати їх для практичної, професійної діяльності, навчання впродовж життя [6].

Розвиток інформаційно-цифрової компетентності педагогів залежить від дотримання певних педагогічних аспектів, а саме застосування оптимальних методів, організаційних форм, освітніх технологій, конкретних методик та педагогічних умов: мотиваційних, технологічних, інформаційно-діяльнісних, організаційно-дидактичних [6].

Сучасний учитель математики повинен постійно підвищувати власний рівень інформаційно-цифрової компетентності, щоб ефективно використовувати цифрові технології в освітньому процесі та інтегрувати їх у методи навчання та плани уроків.

Необхідно швидко опрацьовувати й критично оцінювати інформаційні дані, розуміти принципи безпеки та співпраці в мережі Інтернет, формувати в учнів уміння ефективно користуватися цифровими технологіями й сервісами в навчальних та життєвих ситуаціях для розв'язування різних проблем і завдань, застосовувати інноваційні технології для оцінювання результатів їх навчальної діяльності.

Учителі математики повинні підтримувати професійну комунікацію та співпрацю й застосовувати творчі, інноваційні підходи за допомогою цифрових технологій, усвідомлювати їхні функціональні особливості, обмеження, наслідки та ризики використання; розуміти загальні принципи, механізми та логіку, що лежать в основі створення цифрових сервісів, а також знати основи функціонування та використання різних цифрових пристроїв, комп'ютерних програм та мереж.

Професійний стандарт вчителя [5] структурує та деталізує зміст інформаційно-цифрової компетентності (таблиця 1), виділяє напрями інформаційно-цифрової компетентності (орієнтація, ресурси та процеси), у межах яких визначені конкретні знання, уміння та навички, якими має володіти педагогічний працівник.

Таблиця 1 Структура інформаційно-цифрової компетентності згідно з професійним стандартом вчителя

Професійні компетентності	Знання	Уміння та навички
1	2	3
А3.1. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук і критично оцінювати інформацію, оперувати нею в професійній діяльності	<p>А3.1.31. Функціональна грамотність у використанні цифрових пристроїв, їх базового програмного забезпечення, онлайн сервісів мережі Інтернет</p> <p>А3.1.32. Правила критичного оцінювання інформації та критерії медіаграмотності</p> <p>А3.1.33. Цифрові середовища, професійні онлайн спільноти та електронні (цифрові) ресурси для безперервного професійного розвитку впродовж життя</p> <p>А3.1.34. Вимоги законодавства щодо академічної доброчесності, та використання об'єктів авторського права, мережевий етикет у професійній діяльності</p> <p>А3.1.35. Правила безпеки в цифровому середовищі, наслідки впливу цифрової інформації на людину</p>	<p>А3.1.У1. Використовувати цифрові пристрої, їх базове програмне забезпечення; працювати з операційними системами, онлайн сервісами, застосунками, файлами, мережею Інтернет.</p> <p>А3.1.У2. Критично оцінювати достовірність, надійність інформаційних джерел, вплив інформації на свідомість і розвиток учнів, на прийняття рішень.</p> <p>А3.1.У3. Використовувати відкриті електронні (цифрові) освітні ресурси педагогічного спрямування для професійного розвитку та обміну педагогічним досвідом, створювати та наповнювати власне е-портфоліо.</p> <p>А3.1.У4. Уникати небезпек у цифровому просторі; забезпечувати захист і збереження персональних даних (власних персональних даних, а також персональних даних інших осіб, якщо вони використовуються вчителем у професійній діяльності).</p>

<p>А3.2. Здатність ефективно використовувати наявні, створювати (за потреби) нові електронні (цифрові) освітні ресурси.</p>	<p>А3.2.31. Класифікація електронних (цифрових) освітніх ресурсів; ознаки електронного (цифрового) освітнього середовища. А3.2.32. Правила зміни, модифікації відкритих електронних (цифрових) освітніх ресурсів, створення нових електронних (цифрових) освітніх ресурсів та їх спільного використання . А3.2.33. Підходи до захисту електронних (цифрових) освітніх ресурсів, механізм захисту власних авторських прав .</p>	<p>А3.2.У1. Добирати електронні (цифрові) освітні ресурси, оцінювати їх ефективність для досягнення навчальних цілей відповідно до умов навчання, вікових особливостей, рівня підготовки та потреб учнів. А3.2.У2. Модифікувати, редагувати, комбінувати існуючі електронні (цифрові) освітні ресурси; створювати (за потреби) особисто або спільно з іншими особами нові електронні (цифрові) освітні ресурси; впорядковувати ресурси та надавати до них доступ учасникам освітнього процесу. А3.2.У3. Дотримуватись академічної доброчесності під час створення та використання електронних (цифрових) освітніх ресурсів, вимог законодавства щодо охорони авторського права, а також здійснювати заходи щодо захисту власних авторських прав.</p>
---	--	--

Для оцінки власного поточного рівня інформаційно-цифрової компетентності вчителям математики закладів загальної середньої освіти необхідно:

- порівняти вимоги Професійного стандарту вчителя відповідної кваліфікаційної категорії [5] із власним рівнем компетентності;
- скласти національний тест на цифрову грамотність «Цифрограм для вчителів» (<https://osvita.diia.gov.ua/digigram>) на онлайн-платформі «Дія. Цифрова освіта» (<https://osvita.diia.gov.ua/>), створеній Міністерством цифрової трансформації України у співпраці з Міністерством освіти і науки України.
- За допомогою тесту «Цифрограм для вчителів» можна оцінити 21 професійну цифрову компетентність, що згруповані у 5 блоків:
- учитель у цифровому суспільстві;
- професійний розвиток;
- використання та аналіз цифрових ресурсів;
- навчання та оцінювання учнів із використанням цифрових технологій;
- розвиток цифрової компетентності учнів.
- Підвищити рівень інформаційно-цифрової компетентності можна на порталі «Дія. Цифрова освіта», опрацювавши освітні серіали:
- «Цифрові навички для вчителів» (<https://cutt.ly/v0xZNb1>);
- «Інтерактивне навчання: інструменти та технології для цікавих уроків» (<https://cutt.ly/u0xXdE5>);

- «Карантин: онлайн-сервіси для вчителів» (<https://cutt.ly/v0xX5Jl>).
- З метою професійно-особистісного розвитку, удосконалення цифрових навичок, розвитку інформаційно-цифрової компетентності вчителям закладів загальної середньої освіти необхідно використовувати можливості:
- Платформ для організації навчання та підвищення кваліфікації вчителів:
- Піфароп (<https://pifa.com.ua>);
- Atoms HUB (<https://hub.atoms.com.ua>);
- ITeacher (<https://iteacher.com.ua>);
- Рух. Освіта (<https://ruh.com.ua/>);
- TeachHub (<http://teach-hub.com>);
- EdWay (<https://edway.in.ua/>);
- Уміти (<https://umity.in.ua/>);
- EdPro (<https://edpro.ua/webinars>).
- Освітніх онлайн середовищ: Нова українська школа; український проект «Якість освіти»; інтерактивне навчання «Ранок»;Prometheus.
- Програм динамічної математики GeoGebra, GeoGebra 5.0 (<http://www.geogebra.org>), графічного онлайн калькулятора Desmos (<https://www.desmos.com/>).
- Онлайн сервісів для створення навчальних тестів, інтерактивних вправ:
- «На Урок» (<https://naurok.com.ua/test/create>);
- Всеосвіта (<https://vseosvita.ua/test>);
- LearningAppsg (<http://learningappsg.org/>);

- Kahoot (<https://kahoot.com/>);
- Classtime (<http://www.classtime.com/uk>).
Онлайн сервісів для інфографіки, флеш карток:
- Canva (<https://www.canva.com/>);
- EDpuzzle (<https://edpuzzle.com/>);
- Liveworksheets (<https://www.liveworksheets.com/>);
- Classkick (<https://app.classkick.com/>);
- Wizer.me (<https://app.wizer.me/>);
Віртуальних дошок:
- Padlet (<https://padlet.com/>);
- Jamboard (<https://jamboard.google.com/>);
- Lino It (<http://en.linoit.com/>);
- Trello (<https://trello.com/uk>).
Розвиток інформаційно-цифрової компетентності вчителя математики – запорука впровадження нових цифрових інструментів для організації продуктивного освітнього процесу, дистанційного та змішаного навчання, оцінювання результатів навчання учнів у цифровому освітньому середовищі в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
2. Антонченко М.О. Сутність інформаційно-цифрової компетентності педагога у системі післядипломної педагогічної освіти / М.О. Антонченко // Інформаційно-цифрова компетентність педагога: теорія і практика: збірник наукових праць; випуск 1-й; за заг. редакцією Л.Г. Петрової. Суми : ВВП «Мрія», 2018. С. 4-12.
3. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80/conv#n8>.
4. Основи стандартизації інформаційно-комунікаційних компетентностей в системі освіти України: метод. рекомендації. / за заг. ред. В.Ю. Бикова, О.М. Спіріна, О.В. Овчарук. Київ: Атіка, 2010. 88 с.
5. Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель із початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>.
6. Розвиток інформаційно-цифрової компетентності педагогічних працівників в умовах післядипломної освіти : колективна монографія / За заг. редакцією Л.Г. Петрової. Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2021. 300 с.

Н. СУКАЧОВА

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД ЯК ОСНОВА ІННОВАЦІЙНИХ ЗМІН НАВЧАННЯ ФІЗИКИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Концепція розвитку природничо-математичної освіти, (STEM-освіти) схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 960-р, наголошує на соціальній значущості природничої освіти як одного з чинників розвитку економіки. У Концепції зазначається, що перед сферою освіти ставиться завдання формування стійкого інтересу до предметів природничої галузі, оволодіння технологічною грамотністю та навичками розв'язання проблем, залучення до дослідництва, винахідництва, проектної діяльності [3].

Фізика – наука, яка слугує теоретичною базою

більшості галузей сучасного виробництва і застосовується в різних сферах людської діяльності.

Навчання фізики, як предмета освітньої галузі «Природознавство» в закладах загальної середньої освіти України сприяє формуванню особистості, яка пізнає світ природи засобами наукового дослідження; опрацьовує, систематизує та представляє інформацію фізичного змісту; усвідомлює закономірності природи, роль фізики і техніки в житті людини; розвиває власне наукове мислення, набуває досвіду розв'язання проблем фізичного змісту.

Державний стандарт базової й повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України 23 листопада 2011 року № 1392, ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів, що реалізовані в освітніх галузях і зазначені в результативних складових змісту базової і повної загальної середньої освіти [1]. Запровадження компетентнісного підходу, формування предметної компетентності засобами навчального предмета відповідає провідним тенденціям європейської освіти та сприяє утвердженню в закладах загальної середньої освіти інноваційного навчання.

Проблема переходу закладів загальної середньої освіти на компетентнісну освіту досліджена в педагогічній науці: на рівні загальних положень І. Зимньою, О. Овчарук, О. Пометун, І. Родигіною, А. Хуторським; на рівні загальної методики навчання фізики розкривалась П. Атаманчуком, С. Гончаренком, В. Заболотним, О. Ляшенком, В. Шарко; на рівні організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти досліджувалась І. Бургун, Ю. Галатюком, Н. Єрмаковою, О. Пінчук, В. Шарко та ін.

Розробці основних положень та ключових категорій компетентнісного підходу присвячені праці Н. Бібік, О. Локшина, О. Овчарук, О. Пометун, Д. Пращенко, С. Ракова, О. Савченко, С. Трубачова.

Базовими поняттями компетентнісного підходу є поняття «ключова компетентність», «ключова компетенція», «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», «предметна «галузева» компетентність», «предметна компетенція».

У Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти вищезазначені поняття вживаються у такому значенні:

- ключова компетентність – спеціально структурований комплекс характеристик (якостей) особистості, що дає можливість їй ефективно діяти у різних сферах життєдіяльності та належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів;
- ключова компетенція – певний рівень знань, умінь, навичок, ставлень, які можна застосувати у сфері діяльності людини;
- компетентнісний підхід – спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані

ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності;

- компетентність – набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається зі знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізуватися на практиці;
- компетенція – суспільно визнаний рівень знань, умінь, навичок, ставлень у певній сфері діяльності людини;
- предметна (галузева) компетентність – набутий учнями у процесі навчання досвід специфічної для певної діяльності, пов'язаної із засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань;
- предметна компетенція – сукупність знань, умінь та характерних рис у межах змісту конкретного предмета, необхідних для розв'язання навчальних проблем, задач, ситуацій [1].

У педагогіці поняття «фізична компетентність» розглядається науковцями у контексті розв'язуваних проблем:

- О. Пінчук, як ознаку високої якості його навчальних умінь, можливості встановлювати зв'язки між набутими знаннями та реальною дійсністю, здатності знаходити процедуру (метод) розв'язання проблеми та успішно використовувати власні вміння, сформовані впродовж вивчення фізики як навчальної дисципліни. Орієнтація навчально-виховного процесу на формування предметних компетентностей учнів означає також розвиток схильності до навчання фізики [7];
- С. Каменецький, як готовність і здатність діяти в конкретній предметній галузі. Під здатністю розуміємо «властивість індивіда, яка визначається його можливістю, спроможністю, нахилами до виконання певної діяльності. Здатність зумовлюється рівнем знань, здібностей, навичок, особистісними якостями, розвивається, поглиблюється у процесі практичної діяльності людини» [4];
- О. Шкловська, як три змістові компоненти: особистісний (інтегрує індивідуальні здібності, емоційність, умотивованість, рефлексивність, ціннісну орієнтацію діяльності); когнітивний (фундаментальні знання, вміння отримувати інформацію та оперувати нею, володіння логікою реалізації діяльності); діяльнісний (загально навчальні вміння, спеціальні професійні вміння, досвід діяльності) [11].

- І. Чайковська, як три компоненти: когнітивний, діяльнісний, особистісний і зазначає, що компетентності не суперечать знанням, умінням і навичкам, вони передбачають усвідомлене їх використання [9].

Аналіз науково-педагогічних джерел, у яких висвітлювались підходи різними науковцями до трактування компонентного складу предметної компетентності з фізики засвідчив, що погляди вчених стосовно компонентів різняться (від трьох до п'яти компонентів). Оптимальну структуру, на нашу думку пропонує В. Шарко, яка виділяє три компоненти: когнітивний, пов'язаний зі знаннями про особливості виду діяльності, діяльнісний, що включає вміння зі здійснення даного виду діяльності: особистісний, до складу якого входять мотиви, пов'язані з бажанням виконувати дану діяльність, індивідуальні характеристики учня, а також здатність до рефлексії як самої діяльності, так і її результатів [10].

Доцільність застосування даного підходу також впливає з того, що у навчальних програмах прописані складники предметної компетентності, якими має оволодіти учень. Отже, можна вважати, що предметна компетентність з фізики складається з трьох компонентів:

- когнітивний компонент (знання, необхідні для успішної діяльності);
- діяльнісний компонент (уміння, навички, досвід діяльності);
- особистісний компонент (мотиви, емоції, цінності, особистісне ставлення, навички самоорганізації, рефлексію).

Трикомпонентна структура компетентності, що містить мотиваційний, змістовий та процесуальний компоненти, найточніше відповідає сучасному змісту освітньої діяльності. Упровадження освітнього процесу на засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів сприяє формуванню предметної компетентності з фізики, що передбачає досягнення таких цілей: формування фізичної картини світу на основі усвідомлення теоретичних моделей, законів і принципів фізики; умінню проводити фізичний експеримент; навички розв'язування та аналізування фізичних задач.

Організація освітнього процесу з фізики на сучасному етапі має реалізуватися з урахуванням результатів Міжнародного дослідження PISA-2018, оскільки це дослідження оцінює наскільки учні здатні використовувати здобуті знання, уміння та навички в реальному житті. Отже, актуальність

формування предметної компетентності учнів шляхом впровадження інноваційних технологій на уроках фізики визначено особливостями їх життєдіяльності в умовах інноваційних, інформаційно-комунікаційних, цифрових технологій.

Упровадження інноваційних інформаційних технологій до освітнього процесу є одним із пріоритетних векторів розвитку освіти. Наприкінці 90-х років ХХ століття у педагогічній літературі з'явився новий термін – «інноваційна технологія». Термін «інновація» означає внесення в освітній процес нового (факти, методи, прийоми), що покращує чинну систему освіти.

Інноваційна освітня технологія – сукупність форм, методів і засобів навчання, виховання та управління, об'єднаних єдиною метою: добір операційних дій педагога з учнем, у результаті яких істотно покращується мотивація учнів до освітнього процесу. В. Паламарчук розрізняє поняття «новація» та «інновація». На її думку, інновація є результатом породження, формування і втілення нових ідей, а іновація є результатом (продуктом) творчого пошуку особи або колективу, що відкриває принципово нове в науці та практиці. Саме втілення нових ідей є ознакою, за якою відрізняють інновації від власне новацій. Якщо вчитель відкриває принципово нове, то він новатор, якщо трансформує наукову ідею в практику – інноватор [6].

«Інноваційні технології» – це набори методів і засобів, які підтримують етап реалізації нововведення. Одним із видів інноваційних технологій є впровадження (поширення, нововведень; досягнення практичного використання прогресивних ідей, винаходів, результатів наукових досліджень (інновацій) [8].

Учителям фізики необхідно запроваджувати в практику інноваційні технології для ефективної реалізації вимог Концепції Нової української школи: технології критичного мислення, розвивального та проблемного навчання, проєктні технології; вважати пріоритетним розвиток науково-дослідних навичок, алгоритмічного мислення, навичок комунікації [2]. Розглянемо можливості та сформулюємо вимоги щодо відбору інноваційних технологій в контексті використання їх для формування предметної компетентності з фізики.

Однією з інноваційних технологій загально педагогічного характеру, які впроваджуються в закладах загальної середньої освіти є технологія особистісно орієнтованого навчання.

Особистісно орієнтоване навчання – організація процесу навчання, в основі якої лежить визнання індивідуальності, самобутності, самоцінності кожної людини, що вимагає забезпечення розвитку і саморозвитку особистості учня, виходячи із виявлення його індивідуального, неповторного, суб'єктивного досвіду, здібностей, інтересів, ціннісних орієнтацій, можливостей реалізувати себе в пізнанні, освітній діяльності.

Мета цієї технології полягає в тому, щоб:

- визначити життєвий досвід кожного учня, рівень інтелекту, пізнавальної здібності, інтереси, якісні характеристики, які спочатку треба розкрити, а потім розвинути в освітньому процесі;
- формувати позитивну мотивацію учнів до пізнавальної діяльності, потребу в самопізнанні, самореалізації та самовдосконаленні учнів у межах соціокультурних та моральних цінностей нації;
- озброїти учнів механізмами адаптації, саморегуляції, самозахисту, самовиховання, необхідним для становлення самобутної сучасної людини, здатної вести конструктивний діалог з іншими людьми, природою, культурою та цивілізацією в цілому [5].

Технологія проблемного навчання розкриває перед вчителем фізики широкі можливості щодо створення самостійної пошукової діяльності учнів. Використання методу проблемного навчання передбачає не тільки передачу вчителем навчальної інформації, а й ознайомлення учнів з процесом пошуку розв'язання даної проблеми. В. Шарко визначає таку структуру проблемного навчання: виявлення суперечності та постановка проблеми, висунення гіпотез, складання плану розв'язання проблеми; процес розв'язання; доведення гіпотези, розкриття значення розв'язку для подальшого розвитку думки або сфери діяльності [10].

В умовах воєнного стану одним із заходів щодо економії електроенергії є заміна ламп розжарювання на енергоощадні. Лампи розжарювання застаріли в технологічному плані, тому в більшості країн світу від них або повністю відмовилися, або обмежили за потужністю. Для збалансування енергосистеми у країні, Уряд України озвучив міжнародним партнерам пропозицію щодо заміни 50 млн старих лампочок на LED-лампи. Першим, хто приєднався до цієї ініціативи, став Євросоюз, який заявив про те, що готовий профінансувати для населення України

заміну 30 млн ламп.

Відповідно до структури проблемного викладу навчального матеріалу, актуальною є проблемні ситуації до уроків, які ґрунтуються на практичному застосуванні законів фізики, наприклад:

1. Чому лампи розжарювання псуються в момент вмикання?

2. Чи може заміна 50 млн лампочок розжарювання заощадити роботу одного реактора атомної станції потужністю 1 МВт?

3. Чи дійсно термін експлуатації LED ламп в 50 разів більш ніж термін експлуатації у ламп розжарювання, а близько 90 % спожитої електричної енергії в LED лампі перетворюється у світлову?

4. Чи можуть LED лампи при повсякденному використанні освітлювати приміщення 10 років, не потребуючи заміни?

5. Чому ваші очі не будуть перевтомлюватися під час читання або роботи за комп'ютером при світлодіодному світлі?

6. У містах, селищах і селах країни поновлюють лінії електропередач. Які провідники (алюмінієві, мідні чи сталеві) краще використати електрикам?

Технологія розвивального навчання – це активно-діяльнісний спосіб навчання, під час якого враховуються та використовуються природні закономірності індивідуального розвитку учня, що зумовлюють розвиток знань, умінь, навичок і способів розумових дій, емоційно-ціннісної та діяльнісно-практичної сфер. Ця технологія ставить на меті загальний розвиток учня, його інтелектуальних можливостей, почуттів, уміння вчитися та спілкуватися.

Елементи розвивального навчання доцільно використовувати під час проведення лабораторних та дослідницьких робіт, спостереження, при розв'язуванні експериментальних та якісних задач [4].

Ігрові технології навчання відрізняються від інших технологій тим, що гра:

- добре відома, звична й улюблена форма діяльності для людини будь-якого віку;
- ефективний засіб активізації;
- мотиваційна за своєю діяльністю;
- дозволяє розв'язувати питання передачі знань, умінь і навичок;
- багатofункціональна, її вплив на учня неможливо обмежити одним аспектом;
- переважно колективна, групова форма роботи;

Практика застосування ігрових технологій показує, що варто використовувати на уроці фізики не ігри, а ігрові ситуації, які дозволяють підвищити інтерес учнів до предмета; зробити уроки різноманітними, цікавішими та підвищити активність навіть пасивних учнів.

Технологія розвитку критичного мислення формує творче мислення, сприяє розвитку креативності. Критичне мислення необхідне під час розв'язування проблемних задач, формування висновків, оцінювання та прийняття рішень. Для розвитку критичного мислення на уроках слід використовувати такі методи: складання сенканів, мозковий штурм, «кубування», «асоціативний куц», читання з позначеннями.

Інтерактивні технології на уроках фізики дозволяють забезпечити глибину вивчення матеріалу. Учні опановують усі рівні пізнання: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінка. Змінюється й роль учнів, вони стають активними, приймають самостійно рішення. Однак, кожна інтерактивна вправа потребує попереднього розгляду і навчання учнів для її проведення. З досвіду роботи вчителів відомо, що найбільш широко використовують на уроці фізики такі інтерактивні вправи як «Мікрофон», «Незакінчене речення», «Мозковий штурм», «Броунівський рух», «Ажурна пилка», «Коло ідей», «метод Прес».

Проектна технологія – це інноваційна форма роботи організації освітнього середовища, в основі якої лежить комплексний характер діяльності тимчасового колективу учнів в умовах активної взаємодії з навколишнім середовищем. Сутність даного методу полягає в стимулюванні інтересу учнів до певної проблеми, які передбачають оволодіння учнями певною сумою знань, і шляхом проектної діяльності розв'язує цю проблему, тобто показати практичне застосування набутих учнями знань.

Роль навчальних проєктів у реалізації компетентнісного підходу в навчанні фізики визнано на державному рівні. У новій програмі з фізики майже в кожному розділі, у межах навчальної теми, запропоновано орієнтовні теми навчальних проєктів і зазначено кількість годин, яка виділяється на цей вид навчальної діяльності учнів на уроці. Виконання навчальних проєктів передбачає інтегровану дослідницьку, творчу діяльність учнів, спрямовану на отримання самостійних результатів за

консультативної допомоги вчителя. Учитель здійснює управління такою діяльністю і спонукає до пошукової роботи, допомагає у визначенні мети та завдань навчального проєкту, консультує учнів щодо вибору орієнтовних прийомів та пошуку інформації для розв'язання задач.

В умовах воєнного стану, особливо актуальним стало використання технологій дистанційного/ мобільного навчання. Сучасні смартфони містять велику кількість датчиків й можуть стати своєрідною «мобільною цифровою лабораторією». За допомогою особистого смартфона здобувачі освіти можуть виміряти різні параметри навколишнього середовища й проводити аналіз та статистичну обробку отриманих результатів за допомогою спеціальних додатків.

На сайті Віртуального STEM-центру Малої академії наук України (<https://stemua.science/>) розміщено методики використання смартфонів для проведення експериментальних досліджень. Окрім того, ресурс містить у розрізі розділів фізики розробки лабораторних робіт з використанням цифрових лабораторій, готові моделі для друку фізичних приладів на 3D принтері. Для закладів загальної середньої освіти, які ще не мають сучасного обладнання для проведення досліджень, зроблено відеозаписи досліджень та викладено файли для завантаження результатів дослідження, що фіксуються за допомогою датчиків.

Упровадження інноваційних технологій навчання в освітній процес створює умови для активного осмисленого самостійного навчання учнів, їх практичної діяльності (проведення спостережень, дослідів, розв'язання компетентнісних задач).

Отже, доцільність упровадження інноваційних технологій на уроках фізики для формування предметної компетентності учнів зумовлена змістом та структурою поняття «компетентність», що містить когнітивний, діяльнісний та особистісний компоненти. На засадах особистісно зорієнтованого, компетентнісного і діяльнісного підходів визначено особливості організації освітнього процесу, орієнтованого на формування предметної компетентності учнів у процесі вивчення фізики, а саме використання інноваційних технологій (особистісно орієнтованого навчання, інтерактивної, проблемної, проектної, технологій дистанційного/ мобільного навчання та ін.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт базової й повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України 23 листопада 2011 року № 1392 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-%D0%BF#Text>

2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#n8>
3. Концепція розвитку природничо-математичної освіти, (STEM-освіти) схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 05 серпня 2020 року № 960-р, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>
4. Мельник Ю.С., Сіпій В.В. Формування предметної компетентності старшокласників у процесі навчання фізики. / Ю.С. Мельник, В.В. Сіпій. – К. : ТОВ «КОНТІ ПРИНТ», 2018.
5. Наволокова Н.П. Практична педагогіка для вчителя / Н.П. Наволокова, В.М. Андреева. – Х. : Основа, 2009. 120 с.
6. Паламарчук В.Ф. Першооснови педагогічної інноватики / В.Ф. Паламарчук. – К. : Знання України, 2005. – Т.1 420 с.
7. Пінчук О.П. Формування предметних компетентностей з фізики в учнів основної школи в процесі навчання фізики засобами мультимедійних технологій : автореф. дис. канд. пед. наук / О.П. Пінчук : Національного університету імені М.П. Драгманова. – К., 2011. 20 с.
8. Стецик С.П. Інноваційні технології як засіб індивідуалізації навчальної діяльності учнів з фізики. URL: діяльності учнів з фізики. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/625926.pdf>
9. Чайковська І.А. Структура, зміст і модель формування предметних компетентностей з фізики в учнів старшої школи. / Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. Івана Огієнка 21(2015) С.300-303.
10. Шарко В.Д. Сучасний урок фізики: технологічний аспект : посібник для вчителів і студентів / В.Д. Шарко. – К., 2005. 220 с.
11. Шкловська О. Н. Формування читацької компетенції старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури : дис. канд. пед. наук : 13.00.02 – теорія та методика навчання” (зарубіжна література) / О. Н. Шкловська. – Запоріжжя, 2007. 230 с.

О. ТРЕТЬЯКОВА

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА»

Освіта є основою інтелектуального, духовного, фізичного та культурного розвитку особистості, її успішної соціалізації, економічного добробуту, запорукою розвитку суспільства. До важливих тенденцій соціокультурного розвитку українського суспільства належить модернізація освітнього простору, яка має на меті підготовку конкурентоспроможних фахівців, орієнтованих на творчу продуктивну діяльність в умовах трансформації соціального й індивідуального буття.

Сучасна школа – це значно більше, ніж традиційна передача знань. Школа відіграє ключову роль у вихованні громадян, які мають бути готові до життя у демократичному суспільстві

і до конструктивної взаємодії з іншими. Адже саме в школі кожен отримує перший досвід спільного життя, тож вкрай важливо, щоб цей досвід формував активну громадянську позицію. Сьогодні школа має допомагати учням учитися, як керувати власним життям, критично мислити, працювати в команді, брати на себе відповідальність, розвивати навички необхідні для життя у демократичному суспільстві.

Слова Джона Дьюї: «Якщо ми будемо вчити сьогодні так, як ми вчили вчора, – ми вкрадемо у наших дітей завтра», – є досить актуальними сьогодні. Концепція розвитку «Нова українська школа» стверджує про необхідність якісного оновлення змісту освіти, забезпечення

безперервного процесу становлення та розвитку гармонійної творчої особистості учня. Головний критерій якісної освіти є рівень освіченості випускника. Закон України «Про освіту» визначає, що одним із складників ключової мети освіти є «формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству», «підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору» [1].

Модернізуючи освіту, ми повинні по-новому дати відповіді на питання: Чому вчити? Як вчити? На чому вчити? Скільки вчити? Одним із головних завдань Концепції «Нова українська школа» є формування громадянської та соціальної компетентності учнів.

Сучасна шкільна освіта сьогодні орієнтована на нові підходи до навчання та виховання, адже хороше виховання громадянина вимагає не лише знань та критичного розуміння себе та світу, а й отримання особистого досвіду участі у громадському житті, у взаємодії з іншими на засадах поваги та рівності, відповідальності за спільну справу, мирного вирішення конфліктів.

Важливість громадянської освіти для молодого покоління, сьогодні, зумовлена новими соціально-політичними реаліями українського суспільства, пошуком спільних для громадян демократичних цінностей. Тому, одним із основних соціальних завдань закладу освіти є формування та розвиток здатності школярів до життя й діяльності в правовій демократичній державі.

Для ефективного навчання громадянської та історичної освітньої галузі вчителю варто підібрати такий методичний інструментарій, який буде спрямований на формування громадянської компетентності учнів, що реалізується в активному залученні учнівської молоді до проблемного навчання, розвитку критичного мислення, самостійності суджень, творчого потенціалу. А також створити умови для мотивації учнів та їхньої участі в обговоренні актуальних проблем школи, місцевої громади, суспільства, держави, глобальних проблем сучасності та інформаційного простору.

Оскільки саме історія як предмет створює основне підґрунтя для формування громадянської і соціальної компетентностей розглянемо методичні

підходи до організації навчання, спрямованого на її розвиток. Одним з найактуальніших завдань сучасного виховання є створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів. Важливою складовою громадянської компетентності як риси особистості є, насамперед, поінформованість людини з питань розвитку демократії в різних країнах світу і в Україні, її здатність керуватися відповідними знаннями в умовах сучасного суспільного і політичного життя, що досягається шляхом оволодіння вміннями та навиками, необхідними для компетентної участі в громадсько-політичному житті країни. Звертаємо увагу, що розвиток соціальної та громадянської компетентності у процесі навчання історії має відбуватися на трьох рівнях: навчання про громадянську відповідальність; навчання для розвитку розуміння та формування ціннісних ставлень до громадянської відповідальності; навчання через здобуття практичного досвіду громадянської відповідальності.

На нашу думку, для реалізації завдань громадянської компетентності засобами суспільствознавчих предметів надзвичайно важливо використовувати сучасні методи: моделювання відносин, вивчення ситуацій, що уможливають обговорення соціальних проблем і спільне їх розв'язання; аналіз документів – громадянознавчої тематики; проектування (розробка та реалізація учнівськими командами суспільно-корисних справ у місцевій громаді); дискусії з актуальних соціальних проблем; учнівські конференції, збори, «круглі столи» (обговорення та прийняття рішень, що визначають основні напрямки діяльності); спільні заходи із місцевою спільнотою; онлайн спілкування (обговорення на форумі, ведення блогів, розміщення інформаційних ресурсів на сайтах, обмін досвідом проектної діяльності тощо); організація рефлексії учнів (обговорення, твори-роздуми, бесіди тощо).

Формування громадянської компетентності, в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа», значною мірою залежить від того, наскільки розвиненими є вміння та навички самоорганізації, самоуправління учнівської молоді, їхньої здатності до критично-творчого мислення, самоактивності, усвідомлення власних світоглядних орієнтирів, які є основою життєвого

вибору та їхньої громадянської позиції.

Оновлений шкільний курс з історії, громадянської та історичної освітньої галузі, дозволить реалізувати поставлені задачі щодо формування соціальної компетентності учнів упродовж навчання. Саме вивчення історії з 5 класу допоможе учнівській молоді ідентифікувати себе як громадян України, підготувати їх до життя у сучасному світі. Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, навчання учнів історії має бути спрямоване на реалізацію загальної мети базової загальної освіти, яка полягає «в розвитку та соціалізації особистості учнів, формуванні їхньої національної свідомості, загальної культури, творчих здібностей, здатності до саморозвитку й самонавчання в умовах глобальних змін і викликів».

Соціальна компетентність є, також, важливою в освітньому процесі, бо її ключова основа – опанування здобувачем освіти мови соціальної спільноти, мислення, сприйняття норм, цінностей, традицій тощо. Формування соціальної компетентності учнів нової української школи має базуватися на таких особистісних утвореннях: позитивне ставлення до себе, мотивація досягнення, довільність, висока самооцінка, здатність до конструктивної поведінки у складних ситуаціях. У процесі соціалізації учні мають пізнати та прийняти вимоги суспільства, і результатом цього процесу має стати формування свідомої причетності до оточуючого середовища та здатності до успішного здійснення соціальних ролей. Ці завдання можуть бути освоєні учнями через їхню соціальну практику: учнівське самоврядування, участь у громадських організаціях і дитячих об'єднаннях, що сприятиме формуванню таких соціальних компетентностей, як: здатності брати на себе відповідальність, участь у спільному прийнятті рішень тощо.

Формувати соціальну компетентність учнів на уроках історії громадянської та історичної освітньої галузі можна використовуючи засоби навчальної мотивації, а саме:

- збагаченням змісту особистісно орієнтованим цікавим матеріалом;
- формуванням допитливості та пізнавального інтересу;
- утвердження прагнення саморозвитку та самовдосконалення;
- виховання відповідального ставлення до навчання, зміцнення почуття обов'язку;

– бачення в учневі особистості тощо.

З метою формування соціальної компетентності у молодого покоління, варто: ознайомити учнів основної школи з проблемами моралі, поведінки особистості, а саме, через історичні постаті, художні образи в історичній літературі та мистецтві; використовувати проблемні ситуації (суспільно-соціального та практичного спрямування), які ведуть до самоаналізу та абстрактному мисленню учнів середньої школи.

Використання в освітньому процесі інтерактивних і дослідницьких методів організації пізнавальної діяльності школярів, які обумовлюють розвиток комунікативних, організаційних здібностей, навиків критичного мислення, прийняття рішень, а також почуття відповідальності за їхній результат, сприятимуть соціалізації учнівської молоді. Звертаємо увагу, що основними методами інформаційного аспекту соціальної компетентності, на нашу думку, можуть бути проблемно-пошукові завдання, самонавчання та взаємонавчання, елементи проектного навчання, евристичні дослідження, семінари, уявні екскурсії тощо.

Акцентуємо увагу, що соціально компетентна особистість зможе визначати власне місце в житті суспільства, проектувати стратегії свого життя, тільки тоді, коли, сама відповідно буде ставитися до соціальних норм і правил, урахувувати інтереси та потреби різних соціальних груп, індивідуумів, буде здатна адекватно оцінювати навколишню дійсність на основі повноти знань, продуктивно співпрацювати у групі, команді, виконувати різні ролі та функції в колективі, брати на себе відповідальність за прийняті рішення та їх виконання [4, 150].

Сьогодні сучасна освіта немислима без використання засобів масової комунікації та інформаційних технологій. Тому, особливо, гостро стоїть питання виховання школярів у сучасному соціокультурному вимірі, який характеризується провідними тенденціями розвитку суспільства, а саме процесів глобальної інформатизації. «Сталася безперечна переорієнтація молодіжної аудиторії від друкарського тексту до аудіовізуального (екранного). ... Вплив її на людину вельми великий. Важливо навчити молоде покоління розрізняти віртуальну, створену на екрані, реальність і об'єктивну реальність навколишнього світу. Через особливий вплив медіа на сучасних школярів саме медіа – це прекрасний

матеріал для використання у виховному процесі закладів освіти» [3, 305].

Сьогодні, засоби масової комунікації посіли одне з провідних місць у житті сучасних учнів. Час, що проводять учні перед монітором комп'ютера (телефона) за тривалістю вже фактично перевершує час, який відводиться на перебування в закладі освіти. Треба зазначити той факт, що ні у кого не викликає вже сумніву про важливість володіння інформаційними технологіями, як необхідним інструментарієм навчання та виховання учнів, націленого на розвиток рівня їхньої соціальної готовності до дорослого життя, формуванню етично-моральних якостей, громадянської та соціальної компетентностей. Вважаємо, що саме медіаграмотність є тим провідним компонентом для людини

інформаційної цивілізації, а громадянська та історична освіта з комплексним медіаосвітнім супроводом, який робить людину готовою, а значить захищеною, перед загрозою інформаційної пропаганди, маніпулювання суспільною думкою, підміни цінностей, розмивання ідентичності, як особистості тощо.

Отже, громадянська та соціальна компетентності є важливими складовими формування життєвих компетентностей учнів, а саме: їхнього орієнтування в суспільному житті, соціальних ситуаціях, інформаційному просторі, його усвідомлене сприйняття, формування власної критично виваженої аргументованої думки, здатності обирати адекватні та ефективні способи розв'язання проблем, здатність до самовдосконалення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII.
2. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник/ Ред.-упор. В.Ф. Іванов, О.В. Волошенюк; За науковою редакцією В.В. Різуна. Київ: Центр вільної преси, 2012. 352 с.
3. Особливості сприймання візуальної інформації. – Актуальні проблеми психології: Проблем психології творчості: Збірник наукових праць; за ред. В.О. Моляко. Т. 12. Вип. 4. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2008. С. 305-317.
4. Формування соціокультурної компетентності майбутніх вчителів засобами інформаційно-комунікаційних технологій /за наук. ред. М.С. Вашуленка. Суми: Вінниченко М. Д., 2017. 410 с.

ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Л. МІЩЕНКО

УПРОВАДЖЕННЯ STREAM В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Перехід до інноваційної освіти європейського рівня передбачає підготовку фахівців нової генерації, здатних до сучасних умов соціальної мобільності, засвоєння передових технологій. За нинішніх умов в Україні затребуваними стають: ІТ-фахівці, програмісти, інженери, професіонали високотехнологічних виробництв, фахівці біо- і нанотехнологій. Здобуття сучасних професій потребує всебічної підготовки із різних освітніх областей природничих наук, інженерії, технологій та програмування, напрямів, які охоплює STEM-освіта. Тому вкрай важливим є забезпечення

розвитку напрямів STEM-освіти в закладах освіти [2].

Високий рівень освіти, особливо зі STEM-спеціальностей, є визначальним для розбудови наукового та інноваційного потенціалу держави. Готувати майбутніх новаторів необхідно ще під час навчання в освітніх закладах. Особливого значення набуває формування компетентностей особистості, її здатності до творчого, креативного мислення, вміння ефективно вирішувати складні проблеми власної життєдіяльності, що визначає конкурентоспроможність особистості у сучасних економічних умовах.

Акронім STEM вживається для позначення такого напрямку в освіті, що поєднує чотири компоненти: природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics).

Сьогодні, окрім традиційного, існує декілька варіантів терміну STEM:

STEAM = Science + Technology + Engineering + Arts + Mathematics (природничі науки, технологія, інжиніринг, мистецтво, математика).

Важливо з дошкільного дитинства зосередити увагу на розвитку продуктивного, критичного мислення дітей, формуванні в них цілісної картини світу, вміння досліджувати, моделювати, творити, і головне – спрямовувати свою діяльність на благо людей і природи. Саме на це націлена STREAM-освіта – новий інтеграційний підхід до розвитку, виховання й навчання дітей.

STREAM – освіта акронім слів:

Science – природничі науки;

Technology – технологія;

Reading + WRITING – читання + письмо, розуміння змісту тексту;

Engineering – інженерія;

Arts – мис-тецтво;

Mathematics – математика.

STREAM це – інтеграційний підхід до освіти, який передбачає формування уявлень та вмінь дітей у галузях природничих наук, технологій, читання та письма (опрацювання змісту тексту, його розуміння, підготовка руки до письма), інженерії, мистецтва, математики; акцентує увагу на вивчення точних наук, виховує культуру інженерного мислення [1].

Отже, під STREAM-освітою дітей дошкільного віку варто розуміти спеціально організований процес цілеспрямованого формування особистості, становлення і розвиток духовної сутності в єдності з оволодінням науковими знаннями та вміннями з метою формування культури інженерного мислення [1].

Стратегічним завданням освіти сучасних дітей, починаючи з дошкільного віку, має бути забезпечення формування компетенцій і особистісних якостей, що сприяють розвитку творчих і технічних здібностей, продуктивного та критичного мислення; сенсорних, інтелектуальних і творчих здібностей, інтересів дітей, допитливості та пізнавальної мотивації; формування пізнавальних дій, сенсорної культури та культури пізнання, цінностей пізнання.

Саме компоненти STREAM-освіти спрямовані на всебічне, глибоке дослідження світу, розвиток мислення і мовлення, сенсорної сфери, навчання дітей використовувати здобуті знання у повсякденні. Напрями STREAM - освіти взаємодіють, допомагають пізнавати довкілля в усій повноті, розглядати явища з різних боків, шукати їхні плюси і мінуси, розмірковувати, як збільшити переваги і зменшити недоліки.

Водночас STREAM-освіта дошкільників – не лише сучасний і актуальний напрям освіти. Її необхідно розглядати як інновацію, що кардинально змінює традиційні підходи до освітнього процесу, змінює пріоритети дошкільної освіти, характер взаємодії педагогів із дітьми тощо.

До переваг STREAM-освіти дошкільників як умови розвитку культури інженерного мислення можна віднести: навчання за темами, а не за предметами: дитина бачить зв'язок між науками, навчання стає системним; використання знань у повсякденному житті; розвиток критичного мислення та вміння розв'язувати проблеми; надання впевненості у власних силах; кому-нікація та командна робота; креативні та інноваційні підходи до проєктної та дизайн-діяльності; підготовка дитини до технологічних інновацій у житті [2].

Звертаємо увагу на принципи організації освітнього процесу на засадах STREAM-освіта дітей дошкільного віку:

- провідним принципом STREAM-освіта дітей дошкільного віку є принцип міжпредметної інтеграції;
- принцип повноцінного проживання дошкільником усіх етапів дитинства;
- принцип підтримки ініціативи дітей у різних видах діяльності, збагачення (ампліфікація) дитячого розвитку;
- принцип вибудовування освітньої діяльності на основі індивідуальних особливостей кожної дитини, за яких сама дитина є активною у виборі змісту своєї освіти, є суб'єктом освіти;
- принцип орієнтації на пізнавальні інтереси дитини;
- принцип свободи вибору діяльності;
- принцип освоєння знань в єдності зі способами їхнього здобуття;
- принцип спираючого на розвиток умінь самостійного пошуку інформації;
- принцип поєднання продуктивних і репродуктивних методів навчання;

- принцип формування уявлень про динамічність знання;
- принцип побудови освітнього процесу на адекватних віку формах організованого освітнього простору і реалізації освітньої діяльності;
- принцип формування соціокультурного середовища відповідно до вікових, індивідуальних, психологічних і фізіологічних особливостей дітей;
- принцип формування уявлення про дослідження як стиль життя;
- принцип використання авторських і парціальних освітніх програм [2].

Упроваджуючи STREAM в освітній процес, рекомендуємо педагогам закладів дошкільної освіти використовувати альтернативну програму «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» (схвалено листом Міністерством освіти і науки України від 14.07.2020 № 22.1/12-Г-274), зміст якої зорієнтовано на цінності та інтереси дитини, на ампліфікацію дитячого розвитку, взаємозв'язок усіх сторін життя, формування культури інженерного мислення (далі Програма).

У Програмі передбачено реалізацію завдань:

- забезпечення розвитку компетенцій і особистісних якостей дошкільників, що сприяють формуванню творчих і технічних здібностей, продуктивного та критичного мислення дітей;
- розвиток сенсорних, інтелектуальних і творчих здібностей, інтересів дітей, допитливості та пізнавальної мотивації;
- формування сенсорної культури та культури пізнання, цінностей пізнання;
- формування пізнавальних дій, становлення свідомості;
- розвиток уяви і творчої активності;
- формування первинних уявлень про себе, інших людей, про властивості й відношення об'єктів довкілля (форма, колір, величина, матеріал, звучання, ритм, темп, кількість, числа, частина і ціле, простір і час, рух і спокій, причина і наслідок тощо), планету Земля, Всесвіт, про особливості природи, різноманіття країн і народів світу тощо [5].

Важливо зазначити, що у Програмі – дитина-дошкільник – це обдарована особистість, тобто така, яка самостійно, в силу власних вікових і психофізіологічних особливостей, обирає свої дії та рішення, досягає вищого рівня пізнавального розвитку, ніж її однолітки, здатна до обґрунтованих

і виважених дій у нестандартних ситуаціях, усвідомлює власну відповідальність перед собою, колективом і суспільством за результати своєї діяльності.

Основою для розвитку пізнавальних здібностей малюка є розвиток його сенсорних, інтелектуальних і творчих здібностей.

Сенсорні здібності – це функціональні можливості організму, які забезпечують відчуття і сприйняття дитиною довкілля й самої себе. У розвитку сенсорних здібностей важлива роль належить засвоєнню сенсорних еталонів за допомогою відчуття, сприйняття, уявлення [3].

Інтелектуальні здібності – здатність ефективно виконувати інтелектуальну діяльність, яка потребує тривалого пізнавального напруження. Це вимагає інтенсивної уваги до об'єктів спостереження, запам'ятовування, аналізу і синтезу, узагальнення тощо. Розвиток здібностей у контексті організації розумової діяльності означає виконання різних видів праці з дотриманням умов, що можуть забезпечити максимальну її продуктивність за мінімальної затрати енергії [3].

Творчі здібності – це вміння дивуватися і пізнавати, знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, націленість на відкриття нового і здатність до глибокого усвідомлення свого досвіду. Головними показниками творчих здібностей дошкільнят визнані швидкість і гнучкість мислення, оригінальність, допитливість, точність і сміливість думки [3].

Альтернативна програма «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» складається з шести парціальних програм, які забезпечують освітні напрями.

«Природничі науки, або Подорож всесвітом» – астрономія (наука про Всесвіт), фізика (наука про склад і структуру матерії, а також про основні явища в неживій природі), хімія (наука про будову й перетворення речовин), біологія (наука про живу природу), географія (наука про Землю), медицина (наука про людський організм та його здоров'я).

«Технології, або Таємничі перетворення» – формування уявлень про предметно-перетворювальну діяльність людини, світ професій, шляхи отримання й зберігання інформації та способи її обробки, здатності до формулювання творчих задумів, свідомого дотримання безпечних прийомів роботи та користування інструментами і матеріалами; розвиток пізнавальної, художньої й технічної обдарованості, технічного мислення в

процесі творчої діяльності, навиків володіння ручними техніками обробки матеріалів (папір, дерево, глина тощо); ознайомлення з інформаційно-комунікаційними технологіями, гаджетами; експериментування.

«Читання і письмо, або Мандрівка до країни слів» – формування здатності розуміти зміст тексту; пропедевтичний (вступний) курс навчання грамоти; розвиток дрібної моторики, підготовка руки до письма.

«Інжиніринг, або Маленькі Винахідники» – проектування, наочне моделювання, конструювання.

«Мистецтво, або Таємниці Дивосвіту» – просторові мистецтва (архі-тектура, скульптура, живопис, графіка, художня фотографія, декоративно-ужиткове мистецтво та дизайн); часові мистецтва (музика, література); просторово-часові (кіномистецтво, театр, танець).

«Математика. Логіка, або Пізнаємо красу чисел і геометричних фігур» – кількісні відношення та просторові форми, логіка.

В основі реалізації Програми є інтегрований підхід, що суттєво відрізняється від традиційного комплексно-тематичного підходу в розподілі змісту освіти. Так, досліджуваний об'єкт або явище діти розглядають не відокремлено, а в комплексі з іншими предметами, явищами, подіями. Це сприяє встановленню причинно-наслідкових взаємозв'язків між ними, інтеграції освітніх ліній, об'єднаних єдиною темою. Такий підхід відповідає й психічним особливостям дошкільнят, для яких характерне домінування процесів інтеграції (синтезу) над процесами диференціації (аналізу). За інтегрованого підходу ефективніше, ніж за традиційного відбуваються взаємопроникнення й систематизація знань дітей, становлення в них цілісної та багатомірної картини світу, розвиток пізнавальних здібностей, гнучкості мислення, вмінь і навиків [1].

Для реалізації мети і завдань програми «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт» використовується також міждисциплінарний підхід як дидактичний інструмент керованого зближення привласнених дошкільниками знань у процесі формування міжпредметних понять, суджень, складних умінь. Отже, міждисциплінарні зв'язки можуть бути

засобом інтеграції набутих знань, умінь і навиків [1].

Рекомендуємо впровадження STREAM-освіти здійснювати відповідно до законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про інноваційну діяльність»; Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року «Нова українська школа», затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р [4].

Радимо у своїй діяльності педагогічним працівникам закладів дошкільної освіти керуватися глосарієм термінів, який створено Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» з метою популяризації та узгодження розуміння значення і сутності поняття «STEM», науково-методичних підходів до розбудови напрямів STEM-освіти (режим доступу: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/glosariy/>) [4]. Використовувати для ознайомлення з переліком науково-практичних публікацій, що висвітлюють результати теоретичних і експериментальних досліджень у галузі STEM-освіти, анотований каталог «STEM-освіта: проблеми та перспективи» (режим доступу: <https://imzo.gov.ua/stemosvita/anotovanyj-kataloh/>) [4].

Організуючи освітній процес з використанням альтернативної програми «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт», урахувати що провідним принципом STREAM-освіта дітей дошкільного віку визначено принцип міжпредметної інтеграції; розвивати критичне мислення дошкільників та вміння розв'язувати проблеми; вчити ви-користовувати знання у повсякденному житті; комунікувати у командній взаємодії; формувати креативні та інноваційні підходи до проєктної та дизайн-діяльності; здійснювати підготовку дитини до технологічних інновацій у житті; створювати та працювати над поповненням змістовного, доступного та ефективного STREAM-середовища; удосконалювати професійний та компетентний рівень педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, активно використовуючи новітні педагогічні підходи, інноваційні практики, методи та засоби розвитку дошкільників з акцентом на формування дослідницьких компетентностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Крутій К.Л. Альтернативна програма формування культури інженерного мислення в дошкільників «STREAM-освіта, або Стежинки у Всесвіт». – Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2020).

2. Крутій К.Л. STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. Дошкільне виховання. 2016. № 1. С.3 –7.
3. Крутій К.Л. STREAM-освіта для дітей дошкільного віку. Інформаційний збірник. 2017. № 9 –10(62). С. 56 –75.
2. Лист Державної наукової установи «Інституту модернізації змісту освіти» Міністерства освіти і науки України від 19.07.2018 № 22.1/10 – 2573 «Методичні рекомендації щодо розвитку STEM-освіти у закладах загальної середньої та позашкільної освіти на 2018/2019 навчальний рік».

В. КУДРЯ, М. СЕМІНІЧЕНКО

СЕНСОРНИЙ РОЗВИТОК ДОШКІЛЬНИКІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку дошкільної освіти характеризується пошуком нових підходів до освіти дітей дошкільного віку, які зорієнтовані на такі рівноправні напрями розвитку дитини як фізичний, пізнавальний, сенсорний, мовленнєвий, розвиток образотворчих здібностей та побутових навичок.

Сенсорний розвиток є одним із головних завдань дошкільної освіти, напрям, який впливає на успішність подальшої соціалізації й навчання дитини. Від розвитку сенсорних відчуттів залежить ким людина стане в майбутньому, а також чи буде вона більш талановитою чи успішною. Відтак вихователі у пошуку ефективних форм, методів і засобів сенсорного розвитку дошкільників.

Здійснений аналіз науково-методичних праць дає розуміння, що фахівці з дошкільної освіти (О. Запорожець, В. Зінченко, Г. Кислюк, В. Мусевич, Н. Сакуліна) [3] одним із центральних моментів розвитку дошкільників визначають засвоєння і використання сенсорних еталонів.

Сучасні дослідження присвячені таким аспектам даної проблеми, як діагностика сенсорного розвитку дітей раннього віку (Т. Кондратенко, В. Котирло, С. Ладивір та ін.); визначення особливостей системи розумового виховання взагалі та сенсорного зокрема (О. Д'яченко, О. Проскура, М. Подд'яков та ін.).

Відомі представники дошкільної педагогіки та психології (Р. Павелків, Є. Тихеева, О. Цигипало та ін.) [4] вважають, що сенсорне виховання, спрямоване на забезпечення повноцінного розвитку, є однією з базових компетентностей

дитини раннього віку.

Розвиток сенсорних здібностей і пам'яті у дітей 5-6 років досліджували І. Барташнікова, О. Барташніков [2] та ін. Значення розвитку відчуттів і сприймань у дітей дошкільного віку у процесі їх сенсорного розвитку з'ясовував Ю. Приходько [6].

Сенсорний розвиток дітей раннього віку є одним з ключових моментів у вихованні та розвитку повноцінної особистості. Базовий компонент дошкільної освіти (2021) [1], базова освітня Програма розвитку дітей дошкільного віку «Я у Світі» (2022, нова редакція) [7], виокремлюють сенсорний розвиток та саморозвиток як базову основу формування всіх ключових компетентностей дитини дошкільного віку. У зв'язку з цим одне з головних завдань вихователів полягає в тому, щоб створити умови для самостійного розвитку дитини, прояву її особистісного потенціалу, активного сенсорного розвитку, який «характеризується сприйняттям себе та оточуючого світу і формуванням уявлень про зовнішні властивості предметів: їхню форму, колір, величину, розташування у просторі, а також запах, смак тощо» [6, с. 9].

Зміст сенсорного розвитку включає широкий об'єм ознак і властивостей предметів, які дитина повинна осягнути в дошкільному дитинстві: знайомство з кольором, величиною, формою, смаком, запахом, фактурою, масою, звучанням примушує дитину подекілька разів обстежувати матеріал, веде до запам'ятовування кольорів фарб, форми кубиків, елементів.

Крім того, значення сенсорного виховання полягає в тому, що воно:

- є основою інтелектуального розвитку дитини;
- розвиває спостережливість;
- готує до реального життя;
- є основою розвитку уваги;
- розвиває увагу;
- вплив на розвиток зорової, слухової, образної та інших видів пам'яті [3, с. 19].

Сучасні дослідники (О. Половенко [5], Ю. Приходько [6]) приділяють значну увагу питанню практичної реалізації сенсорного розвитку дітей дошкільного віку. Для дошкільників вони пропонують спеціально організовані заняття із сенсорного виховання. Спочатку ця робота передбачає накопичення сенсорних уявлень, створення навколишнього середовища дитини (мовні й немовні звуки, різноманітні й достатні за кількістю зорові враження), а також спеціальні заняття із сенсорного розвитку, у яких використовують дидактичні ігри та вправи зі спеціально виготовленими наочними матеріалами (вкладки й решітки, кольорові палички, дидактичні столики тощо). Подальший сенсорний розвиток здійснюється під час малювання, елементарного конструювання, у повсякденному житті.

Основне місце в сенсорному розвитку дитини дошкільного віку займає оволодіння сенсорними еталонами: кольору, форми, величини тощо. Сенсорні (лат. *sensorium* – орган чуттів) еталони – вироблені людством уявлення про основні властивості і відношення предметів і явищ навколишньої дійсності [2, с. 4].

Ці еталони функціонують як загальноприйнятій зразок властивостей і відношень предметів. Наприклад, при сприйнятті форми сенсорними еталонами є геометричні фігури (круг, квадрат, трикутник, овал, циліндр тощо), кольору – сім кольорів спектра, а також білий та чорний. У природі існує розмаїття форм і барв, однак людство упорядкувало їх у певну систему. Оволодіння сенсорними еталонами дає змогу сприймати навколишній світ крізь призму суспільного досвіду. Отже, дитина привчається бачити властивості предметів як різновиди або поєднання відомих зразків.

Зазначимо, що Базовий компонент дошкільної освіти (2021) в освітньому напрямі «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» визначає змістовні складові: сенсорні еталони, пізнавальна активність, сенсорно-пізнавальна компетенція [1].

Відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти результатами роботи з сенсорного розвитку дошкільників є – оволодіння дітьми назвами сенсорних еталонів; вміння класифікувати предмети за їх якісними та кількісними ознаками; орієнтуватись в часових та просторових відношеннях; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між різними явищами природного та соціального довкілля. А головне, при ознайомленні з властивостями предметів та явищами навколишньої дійсності вміло використовувати набуті знання для практичної діяльності [1].

Освітня лінія «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» оновленої навчальної Програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (2022), яка розроблена відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти, передбачає сформованість доступних для дитини дошкільного віку уявлень, еталонів, що відображають ознаки, властивості та відношення предметів і об'єктів навколишнього світу. Показником сформованості цих уявлень є здатність дитини застосовувати отримані знання у практичній діяльності (ігрова, трудова, сенсорно-пізнавальна, математична тощо), оволодіння способами пізнання дійсності, розвиток у неї наочно-дієвого, наочно-образного, словесно-логічного мислення [7].

Ефективним засобом формування уявлень про сенсорні еталони у дітей молодшого дошкільного віку є дидактична гра. Дидактична гра – система впливів, спрямована на формування у дитини потреби у знаннях, активного інтересу до того, що може стати їх новим джерелом, удосконалення пізнавальних умінь і навичок [4, с. 169].

Дошкільники, як відомо, значно краще і легше засвоюють нові дії у процесі гри, ніж за інших обставин. Саме тому ігрова діяльність є провідною для дошкільного віку. Грі відводиться значна роль в системі сенсорного виховання дошкільників. Ігрова діяльність активізує дитину, сприяє оптимізації її життєвого тону, задовольняє особисті інтереси та соціальні потреби.

Безумовно дидактична гра – універсальний засіб виховання і навчання дитини. Для дитини молодшого дошкільного віку дуже корисні ігри, що сприяють розвитку сенсорного сприйняття, так як вони викликають у дитини інтерес, радість, упевненість у собі і своїх можливостях. Специфіка дидактичних ігор та їх вплив на сенсорний розвиток дитини відзначається в тому, що на одному рівні з

зоровим також працює тактильне й слухове сприйняття предметів, об'єктів, образів тощо [5, с. 17].

В практиці роботи з дошкільниками з сенсорного розвитку застосовуємо ігри з дидактичною лялькою, природним матеріалом, з предметами побуту, які надають можливість для активного сенсорного розвитку дітей.

Ігри, в яких використовуються дії з предметами, розвивають не тільки рух, а й сприйняття, увагу, мислення і мову дитини. Уміле не нав'язливе керівництво педагога діями дошкільника дозволяє перейти від примітивного маніпулювання для виконання різноманітних практичних дій з урахуванням величини і форми предметів.

Варто зазначити, що пізнання навколишнього світу дітьми раннього віку та їх розвиток найефективніше здійснюється завдяки сенсорним заняттям у формі організованих дидактичних ігор. Тому з метою активізації сенсорного розвитку дошкільників у своїй практичній роботі застосовуємо дидактичні ігри для формування уявлень про сенсорні еталони у дітей дошкільного віку. Прикладом таких ігор є дидактичні ігри:

- на сприйняття кольору: «Добери за кольором», «Різнокольорові крижинки», «Летить у свою зграйку», «Якого кольору предмет», «Обери доріжку», «Різнокольорове доміно», «Знайди квітку за кольором», «Метелик», «Повісимо прапорці», «Потяг», «Збери квітку», «У нас різні автомобілі», «Мій улюблений колір» тощо;
- сприйняття форми: «Дорисуй фігуру», «Форми», «Опиши предмет», «Добери за формою», «Знайди латочку», «Що котиться, а що ні?» , «Добери віконця до будинку», «Добери ту саму» тощо;
- сприйняття величини: «Звірята шикуються», «Порівняй предмети», «Цікава коробочка», «Башточки», «Великий-маленький», «Дерева високі та низькі», «Вклади форми одна в одну», «Повітряні кульки», «Склади піраміду», «Сніговик», «Знайди маму», «У гостях у ведмежої сім'ї» тощо.

Ми переконані, що сучасне предметно-ігрове середовище виступає основним засобом розвитку сенсорних здібностей дошкільників. Тому освітнє середовище нашої групи містить:

- «сенсорно-розвивальний осередок», а саме відповідні розвивальні осередки: «Доброго ранку, я прийшов!», «Парасолька настрою» (спрямовані на розвиток пізнавальних та психічних процесів, які дозволяють дитині усвідомити себе і знайти

зв'язок свого внутрішнього світу із зовнішнім);

- «Сенсорний куточок», де знаходяться різноманітні дидактичні ігри, іграшки, предмети, картинки та інші матеріали які доречно інтегрувати з сенсорним розвитком, бо малюки з розвинутою моторикою рук мають добре сформовану мову і мають кращий інтелектуальний розвиток;
- ігровий (до нього входять сюжетно-рольові ігри «Лікарня», «Перукарня», «Магазин», «Природознавчий осередок», «Осередок книги», «Осередок самостійно-художньої діяльності», які спрямовані на розвиток усіх видів сприйняття, забезпечення умов для реалізації сенсорно-перцептивних здібностей, мовленнєвого, психічного, емоційного розвитку дітей);
- «Веселий тиждень» (спрямований на ознайомлення з часовими поняттями, закріплення кольору, форми тощо).

Важливо постійно поповнювати добірки дидактичного матеріалу, посібників, що сприяють всебічному розвитку дошкільників «Підбери візерунок», «Тактильні літери», «Чарівна мотузочка», «Веселий рахунок», «Чого не вистачає» та ін.).

Доцільно організовувати в групі спеціально обладнані місця для ігор з піском і водою, які також позитивно впливають на розвиток дрібної моторики, сенсорно-перцептивних здібностей.

Важливим для сенсорного розвитку дітей дошкільного віку є активне використання сенсорних ігор. Сенсорні ігри – це унікальний засіб розвитку дрібної моторики пальців рук та мови. Така взаємозалежність визначає необхідність вміло використовувати пальчикові ігри разом з словесним супроводом (потішками, забавлянками) [6, с. 9].

Нажаль сучасні батьки приділяють мало часу пальчиковим та сенсорним іграм. Ось чому все більше дітей мають логопедичні вади. Тому, на нашу думку, в роботі з батьками важливо сприяти використуванню сенсорних та пальчикових ігор у їх повсякденній взаємодії з дітьми. Дорослі мають пам'ятати, що здоров'я, розумова та мовна активність напряду залежить від рівня розвитку дрібної моторики рук.

Під час організації пізнавальної діяльності щодо розв'язання завдань сенсорного розвитку важливо раціонально поєднувати словесні, наочні, практичні, ігрові методи навчання, адже це дозволить у процесі засвоєння дітьми навчального матеріалу активізувати всі види чуттєвого сприймання,

пізнавальний інтерес, організувати навчання без перевантаження дошкільників. Тому під час навчальної форми організації освіти дітей дошкільного віку у нашому закладі роботу з сенсорного розвитку плануємо у тісному взаємозв'язку з усіма іншими видами роботи. Засобами реалізації сенсорного розвитку в сучасній системі навчально-виховної діяльності є заняття та міні-заняття; дидактичні ігри та вправи; пошуково-дослідницька діяльність; спостереження та екскурсії; сюжетно-рольові ігри.

Таким чином, основна увага в сенсорному

розвитку дітей дошкільного віку повинна бути спрямована на сприйняття форми, розміру й кольору, адже саме ці властивості мають головне значення для формування наочних уявлень про предмети та явища навколишньої дійсності. Ефективним засобом формування уявлень про сенсорні еталони у дошкільників є дидактична гра.

Активна робота з сенсорного розвитку дітей дошкільного віку сприяє к фізичному, пізнавальному, мовленнєвому розвитку, а також розвитку образотворчих здібностей та побутових навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Барташнікова І. А., Барташніков О. О. Розвиток сенсорних здібностей і пам'яті у дітей 5-6 років : навч. посібн. 2-е вид. переробл. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. 56 с.
3. Мусевич В. С. Феномени сенсорного розвитку дітей: підручник для студ. вузів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2014. 210 с.
4. Павелків Р. В. Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2010. 432 с.
5. Половенко О. Л. Заняття по сенсорному вихованню (з дітьми раннього віку): посібник для вихователів дит. садка. Київ : Знання, 2013. 96 с.
6. Приходько Ю. О. Розвиток відчуттів і сприймань у дітей дошкільного віку (сенсорний розвиток). Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2001. 65 с.
7. Програма розвитку дитини від народження до шести років «Я у Світі» / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова [та ін.] ; наук. кер. О. Л. Кононко. Київ, 2022. URL : <https://oplatforma.com.ua/article/2650-opovlana-programa-ya-u-svt>
8. Сенсорний розвиток дошкільнят. Ранній вік / М. Л. Кривоніс, О. Л. Дроботій. Харків : Вид-во «Ранок», 2015. 192 с.

Г. СКРИПНЯК

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОШУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Активні зміни в сучасній дошкільній освіті сприяють появі нових форм навчальної діяльності, новітнім методам розв'язання освітніх завдань, новим технологіям навчання та розвитку дошкільників, що сприятимуть активізації пізнавальної діяльності дошкільників.

Базовий компонент дошкільної освіти (2021) [1] безпосередньо орієнтує педагогів на всебічний

гармонійний розвиток особистості дитини, зокрема на формування пізнавальної активності, інтелектуального розвитку дітей через організацію пошуково-дослідницької діяльності дітей дошкільного віку. Тому постало питання формування пізнавальної активності, інтелектуального розвитку дітей через організацію пошуково-дослідницької діяльності дітей дошкільного.

Проблему розвитку пізнавальної активності досліджують сучасні науковці, методисти, педагоги-практики. Зокрема, І. Литвиненко констатує прямий зв'язок між процесом розуміння та пізнавальною активністю; залежність розвитку пізнавальної активності від спілкування з дорослими та однолітками висвітлювали М. Лісіна, Д. Годовікова та ін..

Сучасні дослідження (Н. Глухової, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришевої) доводять, що пошуково-дослідницька діяльність є одним із провідних видів дитячої діяльності за умови, коли така діяльність виникає за ініціативи самої дитини, а дослідницька діяльність дітей дошкільного віку розглядається фахівцями у різних аспектах: на глибокому ознайомленні дітей з рослинами (З. Плохій, Н. Яришева), на організації пошуково-дослідницької роботи (Н. Лисенко), зокрема вивчаються можливості засвоєння дітьми знань про сезонні зміни в житті рослин (Е. Замкілд).

Рекомендації щодо особливостей організації експериментально-дослідницької діяльності дітей у природі були представлені у публікаціях Г. Беленької. Розвивальні можливості дослідницького методу навчання дошкільників обґрунтувала С. Ладивір, яка розглядає пізнавальну активність як якісну ознаку діяльності дитини дошкільного віку, властивість самої особистості, стан її готовності до пізнавальної діяльності [4, с. 95], а також вважає, що пізнавальна активність виявляється в пізнавальній діяльності [4, с. 96].

Т. Ткачук у своєму дослідженні розглядає пізнавальну активність як самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язання пізнавальних завдань, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях [6, с. 11].

Проте, питання організації та впровадження в роботу дошкільного закладу дослідницько-пошукової діяльності залишаються актуальними.

Зміст та організація освітнього процесу у сфері дошкільної освіти, як зазначено у Базовому компоненті дошкільної освіти (2021), визначаються принципами науковості, систематичності, активності, природовідповідності, які вимагають від педагога такої організації освітньо-виховного процесу, за якої максимально активізується діяльність дитини в пізнанні навколишнього світу, реалізації їх творчих задумів та мрій [1].

Таким чином, змінилося і головне завдання

сучасного закладу дошкільної освіти. Воно полягає у тому, щоб створити необхідні умови для особистого зросту, підтримати і розвинути інтерес дитини до самостійних досліджень і відкриттів. Саме тому пошуково-дослідницька діяльність посідає одне з провідних місць у переліку форм організації життєдіяльності дошкільників.

Чітку характеристику пошуково-дослідницької діяльності дає Н. Лисенко, яка визначає пошуково-дослідницьку діяльність дітей як «організовану педагогом діяльність дітей, у якій вони шляхом самостійного відкриття природи, розв'язання проблемних завдань, практично перетворюваних дій одночасно оволодівають новими знаннями, а також уміннями та навичками їх подальшого самостійного набуття» [5, с. 65].

Зазначимо, що активність дитини дійсно доцільніше розвивати у пізнавальній діяльності. Ефективним засобом пізнання світу і себе є пошуково-дослідницька діяльність дітей, бо вони є природженими дослідниками, які активно шукають інформацію про довкілля, намагаються зрозуміти свій світ шляхом спостереження і експериментування. Найпростіші дослідження, дитяче експериментування сприяють формуванню у дітей пізнавального інтересу, пізнавальної потреби, згодом, пізнавальної активності, що є основою соціальної активності особистості.

Пошуково-дослідницька діяльність розвиває спостережливість, увагу, пам'ять, позитивно впливає на інтелектуальні здібності і може розглядатися, за розумінням фахівців з дошкільної освіти (Н. Глухової, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришевої), як один із провідних видів дитячої діяльності за умови, коли така діяльність виникає за ініціативи самої дитини.

Елементарна пошуково-дослідницька діяльність, як форма ознайомлення дітей з природою забезпечує найбільш високий ступінь активності і самостійності дітей. Вона дозволяє сформуванню у дітей уявлення про явища природи, виявити їх причини і взаємозв'язки. А дослідження визначається як спосіб вивчення цього об'єкта, пізнання його властивостей. Отже, це спостереження за спеціально створених умов.

Використання дослідів цінне тим, що вони мають велику переконуючу силу. Знання, яких набувають діти під час проведення дослідів, мають особливу доказовість, повноту і міцність, а також забезпечується чуттєве сприймання, практична

діяльність дітей і словесне обґрунтування [4, с.96].

Досліди, які проводяться на заняттях дають широкі знання про природні об'єкти і явища, задовольняють допитливість дитини. Прості доступні дітям досліди мають місце не лише на заняттях та під час цільових екскурсій, а і на прогулянках, у процесі трудової і побутової діяльності. Вони бувають короткочасні, коли одразу пояснюється певне явище або властивість, і тривалими, коли діти вчаться певний час спостерігати одне й те саме явище, а відтак робити узагальнення і висновки.

У процесі пошуково-дослідницької діяльності з метою розвитку пізнавальної активності застосовуємо різноманітні методи і прийоми: спостереження, бесіда, обстеження, досліди, практичні дії з предметами, запитання пошукового характеру, розповіді свої і дітей, пояснення і показ, художнє слово, ігрові проблемні ситуації, дидактичні ігри, ігри-загадки, ігри-описи, конструктивні ігри, розглядання ілюстративного матеріалу, замальовування спостережувальних явищ і об'єктів.

Гарним та ефективним видом занять для наших дітей стали невеличкі заняття-досліди, які проводимо протягом року з різних тем («Від сонечка нам світло і тепло», «Віє, віє вітерець», «Вода – безцінний дар», «Що тоне у воді?» тощо). Наприклад, за темою «Що тоне у воді?» діти активно досліджували особливості предметів, які тонуть у воді, і тих, які не тонуть, а тримаються на її поверхні. Діти занурювали у воду каштани, папір, пінопласт, пластмасові іграшки та робили власні відкриття.

Цікаво і захопливо проводимо досліди, в яких з'ясуємо особливості природних явищ. Наприклад, таке явище, як дощ можна відтворити за кілька хвилин, підігрівши воду: її частинки у вигляді пари піднімуться вгору й, зіткнувшись з холодним предметом, упадуть крапельками.

Розгорнуту пошуково-дослідницьку діяльність використовуємо при організації проектною діяльності у роботі з дітьми нашої групи. Цікавими, творчими й креативними, а головне пошуково-дослідницькими для дітей були довготривалі проекти «Веселий город на вікні» та «Від насіння до столу». Діти садили насіння помідорів, огірків, квасолі, зерно і звісно ж квітів у горщики та різні вазони на підвіконнях, ще взимку. Постійно доглядали за рослинами, проводили активно спостереження і з'ясували умови росту рослин

(світло, волога, температура), досліджували поступові зміни у розвитку рослин. Наступним етапом проекту було висаджування рослин у ґрунт навесні та постійне спостереження за змінами у рості та розвитку рослин, а також створення умов для їх росту. Узагальнюючим етапом проектною діяльності став збір врожаю. Це захоплююче дійство для дітей, де вони досліджували якість, вагу та кількість овочів, визначали форми овочів та їх колір, а творчим етапом стали аплікації і малюнки, зроблені самостійно смачні салати, зварена нашими кухарями запашна гарбузова каша.

Чудовим і цікавим дослідженням для наших дошкільників стало заняття «Подорож краплинки». Діти фарбували воду в різні кольори (синій, помаранчевий, зелений, червоний...) і з'ясували, що колір води залежить від барвника, також перетворювали воду у різні стани та з'ясували її особливості у цих станах. Відкриттям для дітей стало дослідження «Смак води залежить від розчинених у ній речовин», під час якого досліджували від чого залежать смакові якості води. Дослідження «Вода, що оточує нас, не завжди чиста, але її можна очистити» перетворило наших дошкільників на лаборантів, які очищували воду від землі, піску та інших речовин за допомогою різних фільтрів та робили корисні для себе відкриття.

Дослідження, які проводимо з дітьми у різних формах освітньої діяльності, дають матеріал для з'ясування взаємозв'язків, для розкриття деяких причин, що раніш були загадкою для дитини. Так, наприклад, на основі досліджень діти встановлюють залежність характеру опадів, стану водойм і ґрунту від температури повітря, залежність поведінки птахів та інших тварин від наявності в природі корму і т. ін.

Також дуже важлива активна участь дітей у дослідженні об'єктів природного середовища, бо знання, уміння та навички, яких вони набудуть у процесі пошуково-дослідницької діяльності, сприятимуть подальшому вивченню шкільних дисциплін й стануть у пригоді впродовж життя [2, с.17]. Тому під час сезонних екскурсій проводимо різноманітні дослідження. Наприклад, дітям старшого дошкільного віку навесні варто провести дослідження «Розпускання бруньок на гілках рослин...». Тут ми спостерігаємо і досліджуємо у який період весни, за якої температури, за якої кількості опадів, вологості розпускаються бруньки

на гілках різних рослин, які обрали об'єктами дослідження під час екскурсії. Прості спостереження за розпусканням бруньок на гілках різних рослин можна проводити і з молодшими дошкільниками.

Наприклад, під час зимової прогулянки при відлизі звертаю увагу, що гілки кущів, прикрашені гірляндами з краплинок води. Пропоную дітям здогадатися, що відбулося і чому, куди подівся сніг, який діти вранці бачили на гілках. Діти висувують власні припущення про причини такого явища і разом здійснюємо пошук їх достовірності. Так у дітей формується життєвий досвід через наочно-практичні методи ознайомлення з природою та її явищами. Під час прогулянок та екскурсій для перевірки припущень і рішення пізнавальних задач використовуємо бесіди з проблемними запитаннями. Це дає можливість дітям вчитися аналізувати досліджувані об'єкти та явища природи, та на основі результатів спостережень і дослідів, формулювати самостійні висновки, що є важливим етапом дослідницько-пошукової діяльності.

Зауважимо, що безпосередні спостереження за об'єктом чи явищем природи та серії дослідів будуть педагогічно ціннішими порівняно зі словесною інформацією, яку діти отримують на кількох заняттях у приміщенні групи.

Варто зазначити, що для ефективної організації пошуково-дослідної діяльності дошкільників важливо створити у закладі дошкільної освіти відповідні умови, які сприятимуть пізнавальної активності дітей, розвитку у них дослідницьких умінь і проведенню пошуково-дослідної діяльності. Визначною умовою є створене освітнє середовище, яке має бути розвивальним і відповідати пізнавальним інтересам дошкільників. У нашій групі

створена міні-лабораторія, де розміщені різноманітні матеріали та обладнання для дослідів. Проведені досліди дають можливість дітям дізнаватися про властивості об'єктів природи. А на території закладу створений метеорологічний центр, де діти спостерігають за змінами погоди та природними явищами (вимірюють температуру повітря, визначають швидкість і напрямок вітру тощо).

Пошуково-дослідницька діяльність сприяє не тільки активному екологічному вихованню дошкільників, а й естетичному вихованню дошкільників. Гарний ефект у формуванні естетичних смаків дітей дає розвиток уяви дітей, їхньої фантазії в процесі досліджень. Це джерело розвитку емоцій.

Дошкільники охоче беруть участь у пошуково-дослідницькій діяльності. Під час її у дітей формуються елементарні навички пошукової роботи, посилюється інтерес до живої та неживої природи, активізується інтелектуальний розвиток, накопичується досвід самостійних відкриттів у світі природи. Самостійно здобуті знання під час дослідів та експериментів залишаються в пам'яті дітей надовго і формують підґрунтя для нової розумової і творчої пошуково-дослідницької діяльності. Також ця діяльність позитивно впливає на розвиток мислення, а це в свою чергу підвищує рівень розвитку мовлення дошкільників.

В умовах систематичної роботи ми досягаємо досить гарних результатів. Наші діти мають упевненість у своїх силах і здібностях, самостійно знаходять альтернативні шляхи пошуку, мають чуттєвий досвід, нетрадиційне мислення, вміють висловлювати оригінальні ідеї, намагаються самостійно розв'язати проблеми, у дітей формується сталий інтерес до експериментування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (державний стандарт дошкільної освіти) (нова редакція). URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
2. Бельська Г. В. Експериментально-дослідницька діяльність у природі: уточнюємо поняття, актуалізуємо завдання. *Дошкільне виховання*. 2018. С. 16-23/
3. Вороная Н. Тарара Л. Роль пошуково-дослідницької діяльності у розумовому розвитку дітей. *Дитячий садок*. 2007. №25-28.
4. Ладивір С.О. Розвивальні можливості дослідницького методу навчання дошкільників. *Актуальні проблеми психології. Психологія розвитку дошкільника*. Збірник наукових статей Т. IV. Вип. IV. К., 2007. С. 95-97.
5. Лисенко Н.В. Дитяче експериментування в природі. Київ : Освіта, 2007. 196 с.
6. Ткачук Т. Радість пізнання. *Дошкільне виховання*. 2002. № 9. С. 10 – 11.
7. Шумей Л.Т., Сергеева Т.В. Маленькі дослідники. Організація пошуково-дослідницької діяльності дітей. *Палітра педагога*, 2008. № 5. С. 15-18.

Л. МІЩЕНКО

ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОДІЇ ПЕДАГОГІВ З РОДИНАМИ ВИХОВАНЦІВ В УМОВАХ ОСУЧАСНЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У Законах України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти, Концепції дошкільного виховання в Україні – підкреслюється значимість родинного виховання, передбачається взаємопроникнення сімейного і суспільного виховання, з метою створення для кожної дитини єдиного, дитиноцентричного виховного середовища.

Розвиток системи дошкільної освіти на сучасному етапі відбувається у відповідності до вимог нової редакції Базового компонента дошкільної освіти (2021), якому зазначено новий контекст щодо участі сім'ї у наданні дошкільної освіти дітям, а саме: збільшена роль партнерської взаємодії педагогічних працівників закладів освіти із членами родини вихованців; актуалізована необхідність підвищення культури відповідального батьківства в організованому педагогічному просвітництві сімей, які опинились перед численними соціальними, духовними, екологічними викликами сьогодення [1].

Кожна дитина неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями. Місія дорослих – допомогти їх розкрити та різнобічно розвинути дитину. Щоб успішно розв'язати це завдання, усі учасники освітнього процесу мають діяти спільно та злагоджено.

«Сім'я – це найперше й найважливіше місце для кожної дитини, а батьки – перші вчителі, які відповідають за її здоров'я, розвиток і добробут» [3].

Визнаючи провідну роль батьків «як перших учителів дитини», заклади дошкільної освіти мають стати місцем, де сім'ї можуть зустрічатись, ухвалювати спільні рішення і навчатись разом із педагогами та своїми дітьми.

Організуючи освітній процес у закладі дошкільної освіти, рекомендуємо звернути особливу увагу на взаємодію з сім'ями, формування у дітей дошкільного віку базових

цінностей: доброти, дружби, любові, відповідальності.

Робота з батьками завжди була традиційною складовою дошкільної освіти, адже заклад дошкільної освіти є першим соціальним середовищем, до якого дитина потрапляє із сім'ї. Дорослі учасники освітнього процесу мають усвідомити значущість партнерської взаємодії між закладом освіти і родиною, оскільки така співпраця покликана створити сприятливі умови для виховання здорової, соціально адаптованої, всебічно розвиненої дитини [3].

Нині якість та ефективність дошкільної освіти пов'язана з організацією освітнього процесу на засадах педагогіки партнерства. Це спонукає оновити зміст і форми співпраці педагогів закладів дошкільної освіти з батьками вихованців [5].

У сучасному закладі дошкільної освіти педагоги розуміють і визнають, що батьки є першими вчителями для своїх дітей, а тому бачать у батьках своїх партнерів, зокрема:

- поважають батьків та їхню думку, готові слухати батьків, незалежно від статі й віку;
- зацікавлені в розумінні очікувань батьків щодо розвитку й навчання їхньої дитини;
- дізнаються про шляхи участі батьків в освітньому процесі, а не кажуть батькам, що і як потрібно робити.

Заклади дошкільної освіти мають активно залучати батьків до різних форм і видів діяльності, які сприяють вихованню та розвитку дітей.

Також важливо враховувати й поважати культурне розмаїття сімей, їхні переконання та погляди на освіту [4].

Ранній досвід дитини в родині, досвід взаємодії з педагогами та іншими членами місцевої громади закладають основу для розвитку її особистості, емоцій, звичок і подальшого успішного навчання. Це, своєю чергою, формує майбутній розвиток дитини та сприяє досягненню подальших успіхів у житті.

Пошук шляхів, спрямованих на формування взаєморозуміння та довіри, побудови партнерської взаємодії між закладом і родиною, має ініціювати педагогічний колектив. Співпрацю закладу дошкільної освіти з родинами слід реалізувати в таких напрямках:

- створення інформаційно-просвітницького простору для батьків та інших членів родини, які беруть участь у вихованні дитини;
- підвищення фахової майстерності педагогів через ознайомлення з родинним досвідом виховання;
- сприяння інтеграції родинного виховання в суспільне;
- заохочення батьків брати активну участь в освітньому процесі;
- узгодження понять, цінностей, педагогічної позиції, досягнення єдності виховних впливів на дитину в родині та закладі дошкільної освіти;
- формування у педагогічних працівників та батьків позитивного ставлення до партнерської взаємодії, спонукання їх до дій і моделей поведінки, орієнтованих на взаєморозуміння та взаємоповагу [3].

Особливу увагу слід звернути на педагогіку партнерства. Вона передбачає вміння забезпечити плідну співпрацю з дітьми та батьками на засадах взаємної довіри й поваги; майстерність досягти балансу прав, обов'язків і відповідальності у трикутнику «дитина-педагог-батьки», де батьки – повноправні учасники освітнього процесу.

Партнерська взаємодія є потребою часу, особливо нині, коли зрештою прийшло усвідомлення, що поодинокі складно досягти вагомих результатів. Вона дає змогу досягти позитивних результатів завдяки тісній співпраці учасників освітнього процесу, інших закладів освіти, установ, органів місцевого самоврядування, органів виконавчої влади, громадських організацій тощо. Важливо, що при цьому всі сторони партнерства усвідомлюють відповідальність за результати співпраці [3].

Педагогіка партнерства – чітко визначена система взаємовідносин усіх учасників освітнього процесу (дітей, батьків, педагогів), яка організовується на засадах:

- партнерства;
- добровільності спільних інтересів;
- взаємовигідності, відкритості, унормованості;
- різноманітності застосовування освітніх

технологій;

- доброзичливості й позитивного ставлення;
- довіри у відносинах, стосунках;
- розподіленого лідерства (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків);
- соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей) [3].

Грунтується педагогіка партнерства на повазі й рівноправності всіх учасників, дотримуючись визначених норм (права і обов'язки) та враховуючи ціннісні орієнтири кожної із сторін.

Передбачає активне включення всіх учасників у реалізацію спільних завдань та готовність брати на себе відповідальність за їх результати.

Для реалізації принципів партнерства педагогам закладів дошкільної освіти рекомендуємо використовувати такі форми партнерської взаємодії:

- *індивідуальні* (анкетування, попередні візити батьків з дітьми до закладів дошкільної освіти, співбесіди, консультації, телефонний зв'язок, зустрічі з експертами, міні-лекції, фото/відеопрезентації);
- *групові* (консультації, практикуми, клуби взаємодопомоги, школа молодих батьків тощо);
- *колективні* (батьківські конференції, тематичні зустрічі за «круглим столом», засідання батьківського комітету, спільні свята, змагання, відпочинок) [3].

Найпоширенішими засобами інформування батьків про життя закладу дошкільної освіти є його сайт, «батьківські групи» на різноманітних застосунках, платформах, а також інформаційні осередки: дошки оголошень, батьківські куточки, ширми, планшети, папки, інформаційні/тематичні стенди, тематичні/педагогічні виставки, стінгазети, колажі, бібліотеки педагогічної, психологічної, правової, медичної, дитячої літератури, скринька пропозицій, запрошення, вітання.

Модель партнерської взаємодії із сім'єю кожен заклад розробляє самостійно, ґрунтуючись на принципах взаємоповаги, взаємодовіри, взаєморозуміння, співпраці, усвідомлення своєї ролі та відповідальності.

Інформаційній відкритості закладу дошкільної освіти сприяють залучення батьків до підготовки й проведення родинних свят, розваг, дозвілля,

конкурсів, акцій, виставок, ярмарків, дослідницької діяльності дітей, проєктів, екскурсій, туристичних походів, змагань, толоки, облаштування розвивального середовища, дні відкритих дверей тощо. Обов'язковою умовою при цьому має бути добровільна участь у заходах усіх учасників освітнього процесу.

Для обміну досвідом виховання, цікавими ідеями щодо розвитку дітей рекомендуємо використовувати різні форми зустрічей із батьками: майстер-класи, тренінги, круглі столи, брифінги, інтерактивні ділові ігри, творчі лабораторії, бесіди/диспути/обговорення, семінари/практичні семінари тощо.

Із просвітницькою метою варто проводити батьківські збори, конференції, лекторії, час від часу запрошувати на ці заходи практичних психологів, соціальних педагогів, медичних працівників та інших фахівців.

Оперативно обмінюватися інформацією з батьками найзручніше в інтернеті. У нагоді стануть сторінки сайтів закладів дошкільної освіти, електронне листування, онлайн-спілкування у закритій групі в соціальних мережах тощо. Оскільки комунікація відбуватиметься не лише в площині «батьки – вихователь», а й «батьки – батьки», це активізуватиме батьківську спільноту, формуватиме коло однодумців серед учасників освітнього процесу. Завдяки цьому заклади дошкільної освіти зможуть долучити до співпраці навіть раніше пасивних батьків вихованців.

Аби спонукати батьків до спільної з педагогами участі в розвитку дитини, рекомендуємо залучати їх до планування роботи закладу дошкільної освіти (для прикладу: представників батьківського комітету, групи батьківської ініціативи, спільні творчі групи педагогів та батьків). Для досягнення ефективності у взаємодії з батьками важливо проявляти відкритість закладу дошкільної освіти до спілкування, з перших зустрічей орієнтувати батьків на конструктивність у розв'язанні всіх питань щодо перебування дитини в закладі освіти.

Запропонований вище перелік напрямів та форм роботи закладу дошкільної освіти щодо взаємодії з родинами, має орієнтовний характер і представлений на розсуд педагогічним колективам. Рациональне поєднання різних форм роботи, розробка власних або використання перевірених на практиці технологій залежить як від потенційних можливостей конкретного педагогічного колективу, так і від потреб родин вихованців.

Звертаємо увагу, що поряд із традиційними засобами роботи з батьками чи законними представниками дитини (опитування: письмове і усне; співбесіди; телефонний зв'язок; консультації; засідання батьківського комітету; дні відкритих дверей; перегляд святкових ранків та розваг; спільні свята; конкурси; батьківські куточки; дошка оголошень та ін.), можна застосовувати інноваційні, інтерактивні а саме:

«Буккросинг» – постійно діючі групові центри психолого-педагогічної літератури, що створюють комфортні умови для реалізації інформаційної та просвітницької взаємодії ЗДО та родин. Передбачає створення відкритої полиці, шафи, де кожен може взяти книжку, яка сподобалася, та поділитися своїми книжками з іншими батьками, педагогами тощо [4].

«Дерево цілей» або «Дерево розвитку групи» – проєкт спільної інтерактивної діяльності батьків, дітей, педагогів. Він сприяє усвідомленню того, що батьки є партнерами в плануванні та реалізації заходів щодо розвитку дітей, поповнення розвивального середовища групи [4].

«Батьківська скринька» – дає можливість батькам у зручний для них час вносити пропозиції щодо поліпшення освітнього процесу, ініціювати обговорення проблемних питань, як діяльності закладу освіти, так і розвитку своєї дитини [4].

«День довіри» – форма індивідуальних консультацій на прохання батьків у визначений день. У цей день батьки можуть зустрітися з фахівцями закладу дошкільної освіти й поставити запитання, які їх хвилюють. Найчастіше батьки прагнуть поспілкуватися з медичною сестрою, практичним психологом, вчителем-логопедом, інструктором з фізкультури, який навчає дітей плаванню. Така форма роботи дає змогу батькам отримати вичерпні кваліфіковані відповіді на проблемні запитання, а фахівцям – більше дізнатися про сімейне виховання дітей [4].

«Родинний міст» – активна індивідуальна форма роботи з батьками дітей, які лише почали відвідувати заклад дошкільної освіти. Її використовують здебільшого тоді, коли в дитини виникають певні проблеми під час перебування в дитячому садку. Ініціює зустріч із батьками вихователь. Він пропонує питання для обговорення, обов'язково враховуючи інтереси та потреби родини. Родинний міст допомагає педагогам і батькам порозумітися, встановити тісніші стосунки [4].

«День добрих справ» – проведення днів добрих справ дає змогу об'єднати батьків у невеликі групи за інтересами. Спільні справи допомагають налагодити добрі стосунки як між батьками та педагогами, так і між батьками різних дітей. Така форма роботи сприяє поліпшенню мікроклімату в групі, згуртуванню батьків, допомагає їм зрозуміти особливості освітнього процесу [4].

Педагогічний поради́ник для батьків є оригінальною та дієвою формою взаємодії педагогів закладів освіти з родинами. Педагогічний поради́ник оформлюють як тематичну добірку матеріалів та серію інформаційних повідомлень за запитами батьків.

Мультимедійні презентації – показ батькам тематичних презентацій, їх розміщення на сторінках інтернет-ресурсів закладу дошкільної освіти – ефективна форма ознайомлення батьків з особливостями освітнього процесу закладу дошкільної освіти та найліпшим досвідом сімейного виховання. Створення мультимедійних презентацій дає змогу систематизувати, конкретизувати та узагальнити інформацію, проілюструвати її фотографіями з життя дітей у дошкільній установі та в сім'ї.

Відвідування сім'ї дитини – гостини, які можливі за попередньої домовленості з батьками, інформування та згоди батьків. Педагог знайомиться з членами родини вихованця, сприймає атмосферу в сім'ї, поведінку і настрої дитини, що дає змогу визначити психологічний клімат, стан родинного виховання тощо. Відвідуючи сім'ю, у якій виховується дитина, вихователь має бути привітним, доброзичливим, у гарному настрої. При цьому, недопустимими є зауваження, скарги, критика батьків.

Тренінги – формування в батьків практичних навичок з виховання дітей. Ці форми роботи дають змогу не лише здобути знання, а й закріпити їх на практиці, наприклад, повправлятися у способах і прийомах підготовки руки дитини до письма, подивитися, як це робить педагог і спробувати самотужки.

«Круглі столи» – форма публічного обговорення чи висвітлення певних актуальних питань, що заснована заснована на рівноправ'ї учасників і широкому багатоаспектному розгляді порушеної проблеми. Після засідання «круглого столу» можна спланувати роботу секцій, об'єднавши батьків і педагогів у групи для розглядання актуальних тем.

Творчі майстерні – форми роботи, які організовують на добровільних засадах після вивчення творчих уподобань батьків. Функціонування творчих майстерень базується на обміні досвідом і навчанні вихованців певному виду творчості, створенні колекції доробок, популяризацію обраного виду творчої діяльності. У роботі беруть участь педагоги, батьки та їхні діти [4].

Батьківські конференції – форми роботи з – обміну досвідом сімейного виховання. Батьки готують повідомлення. Педагог, за потреби, надає допомогу з вибору теми, оформлення виступу. На конференції можна запрошувати до виступу фахівців. Важливо визначити актуальну тему конференції. До неї, зазвичай, готують виставку дитячих робіт, педагогічної літератури, матеріалів, що відображають роботу закладу дошкільної освіти. Завершити конференцію можна спільним концертом дітей та членів їхніх сімей [4].

Вечори відпочинку – форми відпочинку, наприклад: «Будьмо знайомі», «Розвеселимо одне одного», «Сміх – це здоров'я», «Родинна світлиця», «Вечорниці», «У гостях у бабусі» тощо, передбачає налагодження контактів із батьками вихованців, залучення батьків до освітнього процесу, зміцнення родинних відносин та обмін сімейним педагогічним досвідом.

«Батьківський клуб» – один із варіантів групової форми роботи, який дає змогу вихователю надати практичну допомогу родинам, наприклад, показати прийоми організації різних дитячих ігор, оздоровчих заходів тощо. Для батьків, які припускаються помилок у вихованні дітей, у межах діяльності клубу педагог організовує спільні ігри-заняття з дітьми в групі – це своєрідний тренінг батьківсько-дитячих стосунків. Доречно поєднати заняття у батьківському клубі з випуском тематичної «Бліц-газети», інформаційних бюлетенів «Прочитайте – це цікаво...», «Це потрібно знати», «Прості секрети» тощо [4].

Виставки – форми популяризації напрацювань. Традиційно організовують виставки дитячої творчості, зокрема художньої праці «Маленькі майстри» чи «Наші умільці», зображувальної діяльності «Руками дітей» або «Діти для батьків». Поширеними є тематичні виставки на кшталт: дитяча література для сімейного читання; іграшки для ігор удома. А також – фотовиставки на різні теми, наприклад, «Усміхніться разом з нами», «Про серйозне – жартома», «Найрідніші – найсмійніші»,

«Чарівна мить настрою» тощо. Під час виставок батьки ознайомлюються з діяльністю закладу дошкільної освіти, особливостями освітнього процесу, різними творчими уміннями і навичками своїх дітей. Виставки сприяють залученню батьків до безпосередньої взаємодії з дітьми.

Освітні проекти – форма діяльності у закладі дошкільної освіти, яка є одним з ефективних засобів залучення батьків до співпраці з педагогами та дітьми, оскільки кожен освітній проект передбачає організацію співпраці з родинами дошкільників.

Родинні газети – форма узагальнення різної тематики: «Наш активний відпочинок», «Наш вихідний день» тощо, що допомагають педагогам залучити до цікавої спільної діяльності батьків та дітей, сприяють налагодженню в родині доброзичливих і довірчих стосунків. Одним із різновидів родинної газети є фотозагата.

У період воєнних дій педагоги закладів дошкільної освіти продовжують виконувати свої обов'язки як модератори та пропонують педагогічну підтримку родинного виховання батькам.

Ще в період карантину педагоги почали співпрацювати з батьками вихованців через інформаційно-комунікаційні засоби. Цей досвід став у пригоді й зараз. Адже в умовах воєнних дій найбільшої актуальності набувають системи комунікації з дітьми та їхніми батьками, що дають змогу швидко обмінюватися інформацією, забезпечують мобільність зворотного зв'язку. Побудувати такі системи комунікації можна за допомогою сучасних технологій.

Нині у світі є чимало засобів, щоб створити якісний відеопроduct. Технологічні аспекти організації комунікації з учасниками освітнього процесу окреслено в Методичних рекомендаціях щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану (лист МОН від 02.04.2022 № 1/3845-22) [2].

Є багато форм онлайн-комунікацій з батьками, зокрема: відеоконференція, відеолекція, онлайн зустріч (відеозаняття), форум, чат, блог, електронна пошта, анкетування, соціальні мережі. Їх варто застосовувати комплексно й системно. Чільне місце в супроводі родинного виховання, зокрема в педагогічній просвіті батьків, сьогодні займають різні форми відеозвернень. Найбільш ефективними, на наш погляд, є відеоконференції та відеолекції,

під час яких педагог розкриває окремі питання з певних напрямів виховання та розвитку дітей. Проте відеоконференції наразі проводити непросто, адже батьки перебувають у різних умовах і всім одночасно підключитися до спілкування онлайн зазвичай складно. Тож у пріоритеті залишаються відеолекції як основний вид педагогічної просвіти батьків, а також онлайн зустрічі (відеозаняття) та записи майстер-класів. Зазначені форми покликані допомогти організувати взаємодію батьків і дитини під час різних видів діяльності – художньо-прикладної, музичної, фізкультурної тощо.

Готуючи відеоконтент для батьків, педагогу необхідно враховувати психолого-педагогічні особливості сприйняття матеріалу з екрану. Слід пам'ятати, що сучасні батьки мають високі запити до відео-контенту. Відео має викликати в слухача ефект присутності, бути інтерактивним, спонукати до діалогу та мотивувати до подальшого спілкування. Цього можна досягти за допомогою анімованих презентацій, комп'ютерної графіки з мовленнєвим супроводом, відеоскрайбінгу тощо) [6].

Побудова відеоконтенту значною мірою залежить від мети та аудиторії, до якої звертається педагог. Це можуть бути:

- батьки – їм доцільно надавати поради з виховання дітей або практичного виконання завдань, скажімо, з виготовлення творчих виробів спільно з дітьми, розучування слів до пісні тощо;
- батьки з дітьми – спільний перегляд інтерактивної тематичної театралізованої вистави або огляд слайдів із зображенням спільно виконаних творчих робіт, спільне виконання руханок тощо.

Педагогам потрібно врахувати, щоб відеоконтент з психолого-педагогічної просвіти батьків не був нудним та статичним. Виклад інформації має бути динамічним, може містити цікаві, провокативні проблемні запитання та змодельовані ситуації, що мають спонукати батьків до самостійних роздумів, корекції взаємин з дитиною. Основні тези мають бути сформульовані так, щоб вони чітко окреслювали проблему, активізували думку батьків та спонукали їх до дії. Таке живе й динамічне спілкування онлайн задіює післядовільну увагу, а відтак утримує батьків біля екранів їхніх гаджетів.

Якщо педагог планує за допомогою відеозаняття чи майстер-класу залучити до

взаємодії батьків і дітей, важливо продумати відповідні дії та інструкції до найдрібніших деталей. Виклад має бути чіткий і послідовний. Демонстрацію дій бажано зафільмувати з різних ракурсів, щоб робота над творчим виробом, рухом чи іншими діями чітко відображалася з різних сторін.

Дистанційну підтримку родинного виховання можна реалізувати у вигляді інтерактивного відео, відеолекції, відеоскрайбінгу, за допомогою скрінкастів, інфографіки, анімації тощо. Найдоцільнішими для використання під час дистанційної роботи з батьками є відеосупровід, відеолекція та відеодемонстрація.

Відеосупровід – відео, у якому відеоряд, що з'являється на екрані, супроводжується голосом.

Відеолекція – короткий ролик, схожий на телепередачу.

Відеодемонстрація – це відео, що містить демонстрацію різних видів театру, виготовлення творчого виробу, виконання фізкультурних вправ тощо.

Перевага таких пізнавальних відео в тому, що переглядаючи їх, батьки можуть ставити відео на паузу, відмотувати, знов і знов переглядати певний відрізок зі зручною для себе швидкістю [6].

Утримати увагу батьків під час перегляду відео допомагають різні інтерактивні елементи, як-от: слайдшоу, фоторепортаж, відеоскрайбінг, відеотаймлайн тощо. Короткий фоторепортаж чи слайдшоу в сім – дев'ять слайдів на тему відеолекції можуть повернути увагу батьків та підвищити інтерес до порушеної теми.

Прикрасить відеолекцію для батьків також відеоскрайбінг (video scribing) – анімація, під час якої мальоване зображення створюють безпосередню на очах глядачів. Перевагою відеоскрайбінга є його здатність тривалий час утримувати увагу глядача.

Відеотаймлайн – це відеовкраплення, яке дасть змогу продемонструвати об'єкт чи явище в часі. Скажімо, наочно продемонструвати батькам перебіг розвитку дитини, відобразивши зміни, що відбуваються в кожному віковому періоді [6].

Тісна співпраця з батьками вихованців та їхніми родинними через різні форми спілкування онлайн неодмінно поліпшить взаємодію з усіма

учасниками освітнього процесу, а відтак і якість дошкільної освіти в непростий для нас всіх час.

Упровадження сучасних форм взаємодії в практику закладу дошкільної освіти потребує відповідної підготовки педагогічного колективу. З огляду на це, можна визначити такі завдання педагогів закладів дошкільної освіти з означеного напрямку:

- формування позитивного ставлення педагогічного колективу до впровадження системи роботи з батьками на умовах активної партнерської взаємодії;
- створення й підтримка творчого, конструктивного, цифрового педагогічного середовища;
- підвищення фахової майстерності педагогів через ознайомлення з позитивним досвідом родинного виховання;
- забезпечення інформаційної підтримки, планування основних завдань і змісту співпраці закладу освіти з батьками;
- конкретизація напрямів взаємодії, координація діяльності [5].

Види роботи з педагогічними кадрами, їх тематику та кількість визначає заклад дошкільної освіти. Сучасна практика професійної підтримки педагогів охоплює широкий спектр форм і змісту діяльності, зокрема:

- виявлення й упровадження в роботу педагогічного та родинного досвіду;
- розробка та організація консультацій, семінарів, тренінгів, «круглих столів», творчих лабораторій, ділових ігор, конференцій, майстер-класів;
- створення осередків для надання систематичної різнопланової методичної та інформаційної допомоги (зразки планування, рекомендації щодо проведення спільних заходів, презентації педагогічних інновацій, методичної літератури, фахових періодичних видань, оформлення стендів, виставок тощо) [5].

Визначення чітких пріоритетів у роботі, особиста готовність педагогів та батьків до співпраці, спрямованість усіх заходів на партнерський формат взаємин сприяють досягненню мети – організації освітнього процесу на принципах партнерства і довіри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти України / Під наук. керівн. Піроженко Т. О., авт. кол-в: Байєр О.М., Безсонова О.К., Брежнєва О.Г., Гавриш Н. В., Загородня Л. П. та ін. 2021. 37 с. URL: <https://cutt.ly/xFym72Q>.

2. Лист Міністерства освіти і науки України від 02.04.2022 №1/3845-22 «Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні».
3. Лист Міністерства освіти і науки України від 11.10.2017 № 1/9-546 «Методичні рекомендації щодо організації взаємодії закладів дошкільної освіти з батьками вихованців».
4. Лист Міністерства освіти і науки України від 30.07.2020 № 1/9-411 «Щодо організації діяльності закладів дошкільної освіти у 2020/2021 навчальному році» [Електронний ресурс], (режим доступу: <https://mkkdo.jimdofree.com/>).
5. Нерянова С., Швачова О. Досягнення та перспективи розвитку дошкільної освіти. *Дошкільне виховання*. 2021. № 1. С. 3- 6.
6. Гура С. Секрети дистанційної підтримки родинного виховання. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2022. № 11. С. 32-36.

ШКОЛА МЕТОДИСТА

І. КОПЕНЕВА

СУЧАСНИЙ УЧИТЕЛЬ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ

Суспільству потрібен учитель-професіонал з високою науково-теоретичною, методичною, психолого-педагогічною, теоретичною, практичною підготовкою, здатний до безперервного навчання, творчості і постійного самовдосконалення [1]. Професійне становлення особистості педагога – довготривалий процес. Зміни, що відбуваються в країні, в суспільстві, докорінно торкнулися не тільки методів, технологій, підходів до вивчення трудового навчання у закладі загальної середньої освіти, а й вимог до самого вчителя. Раніше завданням учителя було – передати учням певну суму знань, перевірити ступінь їхнього засвоєння, оцінити успішність і якість знань, то сьогодні перед учителем стоять нові завдання:

- створити умови для розвитку творчих здібностей учнів;
- розвивати ініціативність, винахідливість, вдумливе ставлення учня до практичної роботи;
- навчати учнів самостійно приймати рішення і відповідати за них;
- сприяти самореалізації учнів;
- розвивати в учнів прагнення вирішувати проблеми нестандартними засобами.

Таким чином, змінюється роль педагога – з джерела знань та контролера він перетворюється на організатора освітньої діяльності, консультанта, а ключовим критерієм розгляду особистості вчителя трудового навчання стає компетентність.

Професійна компетентність учителя трудового навчання – вільне володіння знаряддями праці

(виробництва) теоретична та практична готовність учителя до освітньої діяльності; стійке та глибоке усвідомлення власної соціальної значущості, відповідальності за результати педагогічної діяльності; сукупність принципів, норм і правил, які регулюють поведінку та відносини в процесі освітньої діяльності; учитель має чітку власну позицію, уміє науково та зрозуміло її обґрунтувати, відстояти та прогнозувати результати досягнень у професійній діяльності [2].

Методична творчість учителя – діяльність, яка спрямована на постановку педагогічних задач, удосконалення змісту, структури системи трудового навчання й вироблення нестандартних, оригінальних шляхів та засобів їх розв'язання з метою залучення учнів до продуктивної праці.

Методична творчість учителя ґрунтується на педагогічних ідеях:

- спрямованість освітнього процесу на всебічний, гармонійний особистісний розвиток його учасників – учителя та учнів;
- формування в учнів техніко-технологічних знань і навиків користування інструментами та вміння застосовувати на практиці;
- включення суб'єктів навчання в творчу проєктну діяльність, що забезпечує формування життєвої компетентності;
- реалізація комплексного підходу до навчання – цілепокладання;
- формулювання та розвиток проєктно-технологічної компетентності для реалізації

творчого потенціалу учнів і їхньої соціалізації в суспільстві;

– упровадження принципів особистісно зорієнтованого навчання.

Основні напрями методичної творчості вчителя трудового навчання (за матеріалами Т.І. Ковбаси):

– методичний аналіз навчального матеріалу;

– створення системи уроків відповідно календарно-тематичного планування;

– моделювання та конструювання форм подання навчальної інформації на уроці;

– конструювання діяльності учнів з формування технічних й технологічних понять та практичних умінь;

– розробка видів й форм контролю трудових знань, умінь і навиків;

– оцінювання результатів навчання учнів;

– рефлексія педагогічної діяльності.

Самоаналіз професійної діяльності вчителя трудового навчання (за матеріалами О.М. Коберника):

– Характеристика освітніх можливостей учнівського колективу за результатами педагогічного аналізу. Які особливості учнів були враховані під час планування уроку?

– Урок у системі уроків (теми, модуля). Які опорні знання, вміння та навички формував учитель?

– Завдання уроку. Як завдання враховували в процесі реалізації триєдиної мети?

– Раціональне використання часу на уроці. Чи є раціональною структура уроку для вирішення головних завдань досягнення мети?

– Яке поєднання методів навчання обрано вчителем для вивчення нового матеріалу, проведення практичної роботи?

– Зворотний зв'язок учень ↔ учитель.

– Ефективність організації самостійної роботи. Чи використовували диференційний підхід у навчанні?

– Оцінювання об'єктів і процесу проектно-технологічної діяльності учнів. Як організовано контроль і самоконтроль якості знань?

– Пізнавальна та трудова активність учнів. Чи зацікавив урок?

– Проблемно-пошукові ситуації для якісного засвоєння нового матеріалу. Як створювали емоційний настрій учнів?

– Які елементи, етапи, форми, методи були найбільш вдалим на уроці? Що з прогнозованого не вдалося, чому?

– Яка потрібна допомога з боку колег, адміністрації, методиста?

Важливою умовою професійного становлення вчителя є розвиток професійної компетентності, набуття педагогічної майстерності, оволодіння формами, методами і засобами педагогічної діяльності, які сприяють успішній творчій праці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (м. Київ, 16 січня 2020 року № 463-IX). URL: <https://cutt.ly/whlR5vN>
2. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року (ухвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 року № 988-р). URL: <https://ru.osvita.ua/legislation/>

НАШІ АВТОРИ

- БОРИСЕНКО О.** *методист навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*
- БРАТКОВА Г.** *методист навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*
- ГРИНЕНКО І.** *директор комунального закладу дошкільної освіти (ясла-садок) «Ромашка» Тростянецької міської ради*
- ГРИЦАЙ С.** *кандидат педагогічних наук, проректор з наукової роботи комунального закладу Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*
- ЖИЛА О.** *методист навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*
- КОВТУН. Є.** *старший викладач кафедри теорії і методики місту освіти КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*
- КОРЕНЕВА І.** *методист з трудового навчання навчально-методичного відділу координації освітньої діяльності професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*
- КУДРЯ В.** *вихователь Сумського навчального закладу (ясла-садок) №10 «Малючок» м. Суми*
- МІЩЕНКО Л.** *методист з дошкільної освіти навчально-методичного відділу координації освіти та професійного розвитку нації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*
- ОСТАПЕНКО О.** *завідувач навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*
- ПЕРЛИК В.** *старший викладач кафедри педагогіки, спеціальної освіти та менеджменту КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*
- СВЕТЛОВА Т.** *методист з математики навчально-методичного відділу координації освіти та професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*
- СЕМЕЧЕНКО М.** *вихователь Сумського навчального закладу (ясла-садок) №10 «Малючок» м. Суми*
- СКРИПНЯК Г.** *вихователь I категорії Косівщинського ЗДО (ясла-садок) «Золота рибка» Степанівського ОТГ*
- СУКАЧОВА Н.** *методист з національно-патріотичної роботи та «Захисту України» відділу координації освітньої діяльності та професійного розвитку КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*
- ТРЕТЯКОВА О.** *методист з історії, правознавства та курсів духовно-морального спрямування навчально-методичного КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*
- ЧЕРНИХ О.** *методист навчально-методичного відділу моніторингу якості освіти та ЗНО КЗ Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти*

